

NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02683

KLEYNVARG

Felix Catovsky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

Handwritten notes in the top left corner, including the word "אשר" and other illegible scribbles.

Handwritten notes in the top right area, including the word "אשר" and other illegible scribbles.

קליינווארג

פאליק קאטאָווסקי

קל יינ וואַרג

(קינדער-דערציילונגען)

באגלייט-וואָרט: צאלטל בליץ

הילע, איניציאלן און צייכענונגען פון יאָנקעווי מיטלער

אָרויסגעגעבן פון אַ גרופע פריינט

בוטשאַס איידעס 1945

PRINTED IN ARGENTINE

KLEINVARG

CUENTOS PARA NIÑOS

—de—

FELIX CATOVSKY

☆

Buenos Aires 1945

ד א נ י ע ל ו, מיון קלוינעם זיך —
פאן די שאקט, וואס איך האב זיך מיט אים נישט
געשריט;
נישט אויסגעקראם געווען אן זיינע פלאנערייזען
און נישט געענטפערט איה זיינע פראגן,
אזוי זיין שרייבן דעם זיך —
מיט ליטשאפט, א טאטאניע!

באגלייט-ווארט

דאס וואָרט, וואָס איך שטעל אוועק אין שפיץ פון פאָליק קאָטאָר
סקים בוך, האָט ניט קיין פאָרויסלויפערדיגע און קיין אַרײַנפירערדיגע קא-
וואַנעס. דאָס איז אַ וואָרט, וואָס איז אויסן צו באַגלייטן אַ גוטן כאַווער,
וועלכער גייט אַרויס, צום ערשטן מאל, אפן באַרגיקן ספיראַל-וועג פון
דער אידישער ליטעראַטור. דאָס איינציקע, וואָס איך קאָן אים מיטגעבן
אפן דאָזיקן האַלב-גליטשיקן וועג, איז אַ אידישעלעכע „גליקלעכע שליט“
וועגס.

ער פאָרט אַרויס, צום ערשטן מאל, אַרױן אייגענעם פּורל און אזוי
ווי ער האָט נאָך ניט קיין ליטעראַרישן פּאַטענט צוצוקלאַפן צו זיין וואָגן,
באַגלייט איך אים מיט מיין וואָרט. דאָס דאָזיקע וואָרט וויל אָבער ניט
הענגען, ווי אַן אָפיציעל בלעכל אַרױן זיין „קליינװאַרג“. עס וויל אויך ניט
טריפן מיט רעצענזענטישער מעווינעס. עס איז אַ פּרייוויליק, שטיפּערדיש
וואָרט, וואָס וועט מאַכן אַ לייכטן שפּאַציר-אויסגלוג איבער קאָטאָרוסקים
בוך. דעריבער וואָלט טאַקע דאָס דאָזיקע באַגלייט-וואָרט מיינס געקאָנט
אויך הייסן: „אַ ריזע איבער פעטער פּאָליקס“ (מעדינע).

1.

צו ערשט פאָר איך אַרױן אין אַ געגנט, וואָס טראַגט דעם קאָסמאָד
פּאָליטישן נאָמען „אין דער גאַרער וועלט“. איך רייס פּאַנאַנדער די אויגן,
אָבער עפעס לויפן מיר ניט אַנטקעגן קיין פּליטערלעך און קיין פּלאַטער-
לעך, קיין גאַלדענע סטענגעס און קיין אויסגעצאַצקטע זיפּנבלאַזן.

גיב איך אַ זאָג צו פּאָליקן:

— פּאָליק, הויב שוין אָן דעם ספּעקטאַקל און ווייז עפעס שיינס!
וואו זיינען ערגעץ די פּרינצן און די באַס-מאַלקעס, די עקדישן און פי-
פּערנאַטערס, די פּאַלאַצן און די קישעפּמאַכער, די הייליקע שטעקעלעך
און די ניסים?

גיט ער אַרױף מיר אַ בייזן קוק און זאָגט:

— איך האַנדל ניט מיט קיין גאַלדענעם מיסט. איך פּאַטשקע זיך
ניט מיט קיין פּורטימשיפּילערדיגע העלדן.

זעענדיק, אַז איך בין שיר ניט באַליידיקט, פּראַוואַט ער זיך דער-
מאַנען אָן עפעס און גיט אַ שמיכל מיט אַ האַלבער באַק:

(* פעטער פּאָליק — אַ פּסעוודאָנים פון מעכאַבער פון בוך.

— איין מאמענט, איך האָב דאָך גאָר פאָרגעסן! עפעס דאָרף זיך
דאָך באַ מיר יאָ אַרומוואַלנערן אַ שרעטעלע מיט אַ קייסערל. קוק זיי
גאָר אָן.

איך קוק אָן און גיב אַ בוידעק די צוויי פערזענלעכקייטן און די
אויפֿרעגונג גיט מיך אַזש אַ הויב:

— פּאַליק, זאָג איך, וואָס האָסטו געמאַכט פונעם פּלייסיקן שרע-
טעלע? ווייסט נישט, אַז אַ שרעטעלע באַזיצט אַ קאַפּ בלוז אַף דעם קעדדי
צו האָבן אַף וואָס אַנצוטאָן זיין שפּיציק מיצעלע? צום סאָף נעמסטו און
דו טוסט אַריין אין דאָזיקן מיצעלע-קעפל אַזוינע פּילאָזאָפּיש-רעוואָלוציאָ-
נערע געדאַנקעלעך. מאַכסט דאָך אים אומגליקלעך! דאָס דאָזיקע שרעטעלע
וועט דאָך ענדיקן הינטער די קראַטעס. נו און מיטן קייסער, וואָס האָסטו,
גאַזלען איינער, געטאָן? אַז אַך און וויי צו זיין טראָן, צו זיין מאַיעסטעט
און צו זיין וואַוילגעבוירענעם דורכלויכט. טאַמער האָסטו אין דיין מע-
דינע „קליינוואַרג“ איין איינציקן פּאַריאַטעמטן, אויסגעשטאַפּטן קייסערל,
קוועטשסטו אים גאָר אַזוי אַ ציטרין און מאַכסט פון אים קליאַטשע.
פּאַליק בלייבט קאַלט און גיט אַ מורמל: „איך בין נישט קיין מאַנאַר-
ביסט.“ און אַפּן אויער גיט ער מיר אַ שעפטשע: „איך בין אַפּילע אַ שטיקל
מורעד בעמאַלכעס“...

זעענדיק, אַז איך וויל שטעלן פּיס, פירט ער מיך אַריין, אַרום האַל-
בער נאַכט, אין אַ שוסטער-וואַרשטאַט און ערשט דאָרטן האָב איך אָן-
געהויבן צו פּאַרשטיין וואָס פּאַליקס מעדינע איז.

דער שוסטער בלענדט די אויגן איבערן גוויס אַ פּאַר נאַסע שטיוול
און די קינדערלעך זיינע מוז מען, לויט אַוואָרדאָס ריווענס געניאַלער דער-
פּינדונג, צונויפֿלעכטן דרייאַיקווייז, קעדיי מיט זיי אויסצופּילן די בעט-
לעך פון טאַטן און מאַמען.

די שטוב איז אָבער פול מיט געזאַנג. נישטאָ קיין שרעטלדיקע ספּיי-
קעס און קיין קייסערלעכע מאַרע-שכוירע. עס טראָגט זיך דער הימן פון
נויש, פון אַרבעט און פון האַפּענונג: „העמערל, העמערל, קלאַפּ“.

זאָג איך: „פּאַליק, וואָס איז אַף זיי די סימכע?“
פּאַליק שיינט:

— דאָס זיינען די בידגער פון מיין מעדינע. פאַר זיי — מיין האַרץ
און מיין וואָרט. היינט איז מ י י נ מעדינע זייערע, מאָרגן — אַלע מע-
דינעס פון דער וועלט!

מיר לויפן דורך גיך דורך אַ קוזשניע, וואָס איז פול מיט פונקען
און מיט הונגעריקע שוואַרצאַפּלען און מיר קומען אָן צו אַ וואַסער. דוכט
זיך ס'איז אַ טיך, אָבער ס'איז מער אַ ווייטיק ווי אַ טיך. ס'איז דער
פּרעכטיקער דניעסטער, וואָס מען האָט אים מיט געוואַלט געצוואונגען צו
זיין אַ גרענעץ.

פּאַליק ווערט אומעטיק. דאָס דאָזיקע וואַסער האָט פּאַנאַדערנערין

צוויי פון זיינע קליינע בירגערלעך. „איך גארנאמיר דיר, זאָגט ער מיר, אז גאָר אינגיכן וועלן די טייכן זיין אזוי ווי זיכערנע פעדים, וואָס וועלן צונופניען לאַנד מיט לאַנד און ניט פאנאנדערייסן זיי. טייכן וועלן זיין ליבע-שטעך צווישן פעלקער און ניט קיין פליסיקע סינע-פאסן.“

2.

פון „אין גאָר דער וועלט“ פאָר איך אַרײַן אין דער גרויסער פרוי-לעכער פראָווינץ, וואָס הייסט „אונדזער קליינווארג“.

א געפילדער באַרפליצט מייע אויערן. עס לויפן מיר אַנטקעגן: ליי-בעלעך אין קריינדעלעך, אַוורעמעלעך און סאַרעלעך, הערשעלעך און שיינ-דעלעך. איך גלעט אַ יאָם מיט זיידענע אירישע קעפעלעך און שפיגל זיך אין הונדערטער ליכטיקע אייגעלעך. אידער איך באַווייז אַפצוכאַפן דעם אַטעם, כאַפ איך מיט אַ פוטבאָל-פילקע אין נאָז. איך טשוכע זיך אויס, ערשט סאַרעלע דרייט שוין דעם ראַדיאָ און שרייט: „טאַטע, גיכער, עס דערט די מילכבאַמע“; שיינדעלע קריכט אַרויף אַפן טאַטן און „סע הויבט זיך אָן דער זונטיק“; לייבל האַקט מיר אַ טשייניק וועגן געאַגראַפיע, ער וויל איך זאָל אויסהערן זיין טיפזיניקע מיינונג וועגן די לענדער שטיוואַ-ליע און בייטשלאַנד; אַ קליין רויט אינגעלע שלעפט מיך אין זאָלאַגנישן גאַרטן, אַף דער לעוואַיע פון העלפאַנט דאַליאַ און אַ הינטל „נאַכעס“ וויל מיך צערייסן ווי אַ הערינג.

פאַליק לויפט אָן אַ פאַרויטלעך און שלעפט מיך אַרויס פון צע-שטורעמטן קינדער-וויכער. ער זאָגט מיר פייערלעך: „שאַלעם אַלייכעם וואַרט אַף אונדז“. עס האָט זיך מיר קיינמאַל ניט געכאַלעמט, אז כ'וועל זיך באַגעגענען מיט שאַלעם אַלייכעמען אין פאַליקס מעדינע, אָבער קאָ-לענע שאַלעם אַלייכעם איז שוין לעבן אונדז און לייגט אַרויף אַף אונ-דזערע פלייצעס זיינע צאַרטע הענט:

— וואָס מאַכט איר עפעס, כאַווייריס צוציקעס? איך האָב געהערט, אז איר ליגט אין דר'ערד און באַקט בייגל. איך בעט אייך, לייקנט עס מיר אַף, וועל איך גלייך זאָגן: לוי פידאַלטי, האָב איך ניט געפידלעט...

— יא, זאָג איך, מיר זיינען געלעגן און מיר זיינען שוין אפילע געזעסן אויך...

שאַלעם אַלייכעם ווערט ערנסט. איך זאָג אים אָבער:

— לאַמיר ריידן וועגן פרוילעכערע זאַכן. אַטאַ, פאַליק, אונדזער קאַלענע, האָט זיך פאַרמאַסטן אַריינצוגיין, דורך דער פאַראד-טיר, אין הויכל פון אומשטערבלעכקייט. אַטאַ האַלט ער דעם בילעט אין האַנט. שאַלעם אַלייכעם גיט אַ קוק אַפן בוך „קליינווארג“. גיט אַ קניפּ

פאַליקן אין באַק:

— מאַלאַדיע! דער עלטער-זיידע רעב מענדעלע, וואָס איז מיט אַ יאָר און מיט אַ מיטוואַך עלטער פון אונדז ביידן, וועט דיך פאַרהערן און

איך בין זיכער, אז דו וועסט שטייגן ווי אף הייוון. יא, זאגט ער, איקער שאכאכטי, א גרום אייך פון מאַטל פייסיס, פון געצל גויעצלען און פון טאָפּעלע טוטוריוס.

— וואו זיינען זיי ערגעץ? — פרעגן מיר ביידע.

— זיי זיצן אין בערלין און רייבן א מאָרדע יעקע-גאָנעו...
איך צעקוש זיך מיט שאַלעם אַלייכעמען און מיר צעפאַרן זיך אין פאַרשידענע ריכטונגען.

3.

פון דאָרטן פאַר איך אַרײַן אַף אַ שנעלער אינספּעקציע אין פּאַליקס שולן.

עס לויפט מיר אַנטקעגן אַ אינגעלע „מיקראָב“ און אַ „לאָקש“ און אַ „פעמפיק“. אַ מיידעלע כאַנעלע קוויטשעט מיר אַרײַן אין אַויער אַ מע-סירע אַף איר לערער: אַזוי און אַזוי, ער יאָכלט ניט קיין אידיש. אַ אינגעלע מיט אַ צונאַמען „כעלעמער“ האָט אויך פאַרײַבל אַף זײַן לערער. איך רוף צו שטרענג פּאַליקס און זאָג אים מיט אַ קוויטש פּון אַן אינספּעקטאָר:

— פּאַליקס, וואָס פּאַסירט דאָ מיט דיין לערער-פּערסאָנאַל?

ער שווייגט. „ווי איך זע, זאָג איך, האָסטו זיך מיט שולן פאַר קינדער באַזאָרגט, אָבער מיט שולן פאַר לערער ניט. וועסט מיר גלייך נעמען און שאַפן אַ לערער-סעמינאַר, ווייל דער ניוואָ פון דער פּאַלקס-בילדונג אין דיין מעלכע איז נידעריקער פּון דער נאָרמאַלער הויך.“ פּאַליקס נעמט זיך איבער מיט מיינע אינטעליגענטע ווערטער און שווערט זיך, אז אים פּייניקט אויך זײַן פּעדאַגאָגישער געוויסן.

איך האָב שוין געוואָלט נעמען אַפּן צימבל די לערער, ערשט „מיקראָב“ מיט כאַנעלען טראָגן מיר צו אַ בוקעט בלומען פון שול-גאַרטן. מײַן קאַט פּאַרגײַט. איך צײַל אַרײַן אינעם קלײַנוואַרג אַ צענדליק קושן און לאָז זיך אַוועק דורכמאַכן מײַן לעצטן רײַזע-עטאַפּ „אין שווערע צײַטן“.

4.

די געגנט „אין שווערע צײַטן“ איז די אומעטיקסטע אין פּאַליקס מעדינע. זי באַשטייט פון אַ פעניצל שפּאַניע, פון אַ פּיצעלע דײַטשלאַנד, פון אַ ברעקעלע רוסלאַנד, פון אַ שטיקעלע בעסאַראַביע.

מיט אַן אָנגעזאַלצענעם געמיט פאַר איך דורך שנעל די דאָזיקע געגנט און מאַך פּאַליקס דעם ריכטיקן סקאַנדאַל:

— סטייטש, זאָג איך, דו סאַדיסט, דו קינדער-פּייניקער, דו יעראַך-וואָג בען געוואָס! נעמסט אַז מײַן ליכטיקן אינגעלע ווי כאַימל און מאַכסט פון זײַן טאַטן אַ קאַליקע; נעמסט אַז מײַן וואוילן שפּאַניערל ווי פּאַקײַטאָ און לאָזט אַף אים פאַלן די פּאַשיסטישע באַמבעס; נעמסט

אזא מין דערשראָקן אינגעלע ווי עזראַימל און אין איין אויער זינגסטו אים אַרײַן די האָרסט-וועסעל-ליד און אין אַנדערן אויער יאָגסטו אים אַרײַן דעם געבראַזן פון אידישע שויבן. צום סאָף נעמסטו אזא מין איי-דעלן קינד ווי לייבעלען און דו מאַכסט פון אים אַ פאַרטיזאַנער; שיקסט אים אַרויס אין מיטן נאַכט, אין אַ זאַווערובע, אַף אַ זיכערן טויט. אין פאַליקן בײַטן זיך די קאַלירן. צום סאָף ווערט ער בלייך און גײט אַרויס פון די קיילים:

— מיך, שרייט ער, ביסטו כוּישעד אין קינדער-מאַרד? מיך, וואָס מײַן האַרץ איז צעפּיצלט געוואָרן, ווי מיט אַ האַקמעסער, צוליב מײַנע אומגליקלעכע בירגערלעך? מיך, וואָס איך פיל טאָג און נאַכט דעם ביטערן טאָם פון קינדער-בלוט אַף מײַן נומען? מיך, וואָס אז איך לײג זיך אַפּילע שלאָפן, דוכט זיך מיר, אז די אויגן מײַנע קלעפן מיר זיך צונויף מיט בלוט? אַן אומעכטיקער האָב איך זיך געדאַרפט צוקוקן, ווי די פאַשיס-טישע עקדישן און פּיפּערנאַטערס האָבן צעריסן און פאַרטייליקט די דאָ-זיקע קינדערלעך און איך האָב ניט געקאַנט, ווינד און וויי איז צו מיר, באַשיצן און באַשירעמען די דאָזיקע שעפעלעך. די דאָזיקע קינדערלעך האָבן, אָבער, אַלײן געבײלט זײַערע ווייכביינדלדיקע פּויסטעלעך. די קינדערשע שרעק איז דורך נאַכט פאַרוואַנדלט געוואָרן אין קינדערשער העל-דישקײט, און דערפאַר האָב איך, מיט צאַרן און מיט לײבע, געשמעלט אַ דענקמאַל דער דאָזיקער קינדער-מאַרטיראַלאַגיע, אַף דער טעריטאָריע פון „קלײנוואַרג“. דער ניט-אַנזעעוודיקער, קינדערשער בלוט-בונד צווישן פאַקטיאָן און לייבעלען וועט מאַרגן ראַטעווען די וועלט.

פאַליקס אויגן ווערן פּײַכט. איך נעם אים אַרום און יעדער איינער פון אונדז באַמיט זיך, אז דער צווייטער זאָל ניט באַמערקן זײַנע טרערן.

5.

מײַן רײזע איז געענדיקט. איך פּראַווו זיך מאַכן טאַמעוואַטע, צום לעצטן מאָל, און זאָג צו פאַליקן:

— אַט דאָס איז, פאַליק, דיין נאַנץ „קלײנוואַרג“? איך האָב גע-מײַנט, אז איך וועל הערן פון דיר עפעס לײטישע, געמיטלעכע מײסעלעך, וואָס הויבן זיך אָן מיט „אַמאָל איז געווען“ און ענדיקן זיך מיט „אַ שטע-קעלע אַרײַן, אַ שטעקעלע אַרויס, די מײסע איז אויס“...

פאַליק צינדט זיך אָן:

— מײַנע מײסעלעך זײנען ניט קײן אַמאָליקע, ניט קײן אויסגעד-פאַנטאַזירטע, ניט קײן ווייטע און ניט קײן נעכטיקע אַפּילע, און אז זײ ענדיקן זיך, איז „די מײסע ניט אויס“, נאָר זײ בלײבן לעבן אינעם לעבן אַלײן, עס ווייטיקט אין זײ דער אַיצט און עס טריפן אין זײ די גראַע טראַפּנס פון טאָג-טעגלעכן לעבן.

איך שמעל אויס אַף פאַליקן אַ פאַר פאַרוואַנדערטע אויגן:

— איך פארשטיי ניט, ווי אזוי די דאָזיקע לעבנס־גראַקייט מאַכט
דיך אזוי פאַטעטיש. ווייסט ניט, צו אַלדי גוטע יאָר, וואָס יוגנט, וואָס
קינדהייט איז? האָסט קיינמאָל ניט געלייענט די מייסעלעך פון אַנדערסען,
פון די ברידער גרים און אפילע פון קאַנסטאַנסיאָ וויכיל? האָסט קיינמאָל
ניט געזען אפן קינג־עקראַן, ווי שוירלי טעמפל אָדער דזשעקי קאַגאַן צו־
בערן אויס די קינדהייט? האָסט ניט געלייענט טאַלסטאָים „מיין קינד-
הייט“? אַ, קינדהייט! אַ, גליקלעכע, זוניקע, אומפאַרגעסלעכע קינדער־יאָרן!
— אַך ווי וואויל און ווי ליריש דו דאַרשנסט, זאָגט פאַליק. נו און
גאַרקי האָט אויך אזוי סענטימענטאַל דעקלאַמירט וועגן זיין קינדהייט?
און מענדעלע, און לינעצקי און אפילע פענעק? איך האָב פיינט צו קוקן
אפן אויבערשטן באַגלידעטן פאַפירעלע, איך בין געוואוינט אַ קוק צו טאָן
אונטערן פאַפירעלע... די פראַקטיק ווייזט, אַז וואָס מער גאָלד פון אויבן,
אַליץ מער שמוץ פון אונטן...

— נו, זאָג איך, און וואָס איז עפעס מיט מוסער-האַסקל? אַ מייסע-
לע דאַרף דאָך עפעס האָבן אַ שטיקעלע מאַראַל, קעדרי דאָס קינד וואָס
הערט עס זאָל ווערן גוט און פרום, געהאַרכזאַם, דאַנקבאַר, פליסיק.
פון אומגעדולד פאַרלירט פאַליק זיין פאַלקס-שפראַך און נעמט ריידן
ווי אַ פראַפעסאָר:

— אָנשטאַט דעם קלאַסישן, פאַרעוון מוסער-האַסקל פון אַב-
סטראַקטע גוטע מידעס, רוק איך אַרויס אַ קאַנקרעטן געזעלשאַפטלעכן
פאַנטולאַט, וואָס לויכט זיך דורך, קינדעריש-פרימיטיוו, דורכן קאַנטראַסט
פון דעם וואָס עס וואָלט באַדאַרפט זיין, אין פאַרגלייך מיט דעם וואָס עס
איז. די מאַראַל פון מיינע מייסעלעך איז ניט קיין אַבסטראַקט-עטישע,
נאָר אַן אַקטועל־לעבעדיקע און דערפאַר טאַקע איז זי, אין אַ געוויסער
מאָט (דערשרעק זיך ניט פאַרן אויסדרוק) אַ סאַציאַל־פאַליטישע.
הערנדיק, אַז פאַליק נעמט מיר דאָ ריידן אַף טערקיש, גיב איך אים
אַ קלאַפּ אין פלייצע:

— גוט, ברודערקע, האָסט אויסגעהאַלטן דעם עקזאַמען. דיין מע-
דינע פאַרכאַפט אַן אויג, עס איז קימאַט ווי אַן אימפּעריע און אויסער
דעם...

פאַליק גיט זיך אַ כאַפּ:

— האַלט, האַלט! ניט קיין אימפּעריע, נאָר אַ פרויע רעפּובליק!
ניט האַבנדיק מער קיין קויעך צו קעמפן מיט פאַליקן, געזעגן איך
זיך מיט אים און יעדער איינער פון אונדז שענקט אַוועק דעם צווייטן
זיין שענסטן, טיפּווינקסטן שמייכל.

צאַלעל בליץ

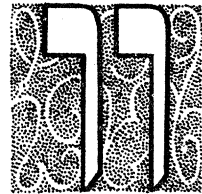
אין דער גארער וועלט

דעם שרעטעלעם נאלעם

ען עס האָט נאָר אַנגעהויבן שאַרען אָף טאָג, איז שוין דאָס שרעטעלע ליל געלעגן אין זיין בעטל, וואָס איז גרויס ווי אַ קינדערש שפּילצייג. פון אונטער דער קאלדרע האָט מען נאָר אַרויסגע-זען זיין לאַנגע שפּיצעכיקע באַרד און אַ פּאַר גרויסע, קלוגע אויגן. אָף אַ שמוּל, לעבן בעטל, זיינען זאָרנפעלטיק געווען צונויפגעלייגט זיינע קאַלירטע קליידער. און אָף די קליידער — דאָס רויטע שפּיצעכיקע מוצל.

ליל האָט געפּילט אַ מידקייט אין אלע אייזורים. דער קערפּער איז אים געווען שווער ווי אַנגעגאַסן מיט בליי. עפעס אַ קלייניקייט, וויפל אַרבעטן ער האָט אָפּגעטאָן אין מעשעך פון דער נאַכט! וויפל גערטנער צעגראָבן, וויפל בלומען באַגאַסן, וויפל קליידער אויפגע-נייט און וויפל פּאַר שיק געמאַכט!

איצט פּילט שרעטעלע ליל אַ ווייטיק אין אַ פינגער. דאָס האָט ער זיך אזוי צעשטאַכן מיט דער נאַדל, ווען ער האָט זיך געאַיילט אַרויסענדיקן אַ קלייד. געאַיילט האָט ער זיך, ווייל אפּן הימל האָבן זיך די שמערן געבלייבט און די הענטער האָבן שוין מיט זייער קרייען געוועקט דעם טאָג.

מיד און צעבראָכן ווי ער איז, טראַכט ער: „צוליב וואָס און צוליב וועמען אַרבעט איך דאָס גאַנצע לעבן? וויפל קליידער האָב איך שוין אויפגענייט און אליין טראָג איך שטענדיק די זעלבע אַרבעטס-קליידער...”

אזעלכע מאַדנע געדאַנקען קריכן לעצטנס לילן אין קאַפּ אַריין. ער האָט עס שוין אפילע איינמאַל געזאָגט זיין עלטערן ברודער פון, האָט יענער אָנגעשטעלט א פאַר פאַרכידעשמעטע אויגן:

— וואָס זיינען דאָס פאַר א רייד, ברודער ליל? עס פאַסט נאָר-נישט פאַר אונדזערס איינעם אזוי צו ריידן. א שרעטעלע דאַרף זיין גוט און אַרבעטזאַם. שוין טויזנטער יאָרן אַרבעטן מיר, שרעטעלעך, פאַר די מענטשן און קיינער פּרעגט ניט אָפּ פאַרוואָס. אזוי איז שוין די וועלט. איינע אַרבעטן און די אַנדערע געניסן פון דער אַרבעט.

פאַרן שרעטעלע ליל איז דאָס נאָך געווען ווייניק, האָט ער ווייטער געפּרעגט:

— אָבער ווער האָט עס אזוי איינגעפּירט? פאַרוואָס קען נישט זיין אַנדערש?

זיין עלטערער ברודער פון האָט גאַרנישט געענטפּערט, נאָר א מיפן זיפן געטאָן:

— א שרעטעלע זאָל גאָר אזוי ריידן!

אויך איצט טראַכט ליל וועגן דעם. קיין סאך האָט ער, אָבער, נישט באוויזן אויסצומטראַכטן. די מידיקייט האָט אים באזיגט און ער איז איינגעשלאַפן.

איינגעשלאַפן, האָט זיך אים געכאַלעמט, אז ער איז גרויס. ער איז גאָר קאַפל שוסטער. ער דאַרף נאָך מאַכן א פאַר שיק, נאָר א פינגער, וואָס ער האָט פאַרשטאַכן מיט דער אַל, טוט אים וויי און ער פּוילט זיך אויך צו אַרבעטן. איז די גלייכסטע זאך זיך מאַכן קלוימערשט, אז ער שלאַפט. ער ווייסט, אז ווען ער וועט זיך נאָר

צולייגן, וועלן קומען די שרעטעלעך און אפטאן פאר אים די ארבעט.
און אזוי געשעט טאקע.

ווי נאך דאס שרעטעלע ליל, (וואס איז איצט קאפל דער שוסמער) מאכט צו די אויגן, באווייזן זיך די שרעטעלעך און הויבן אן פלייסיק צו ארבעטן. דאס שרעטעלע ליל עפנט אביסעלע די אויגן, אט זעט ער ווי זיין עלטערער ברודער פו קלאפט פלינג די משוועק- לעך אין דער זויל, אט זעט ער ווי שרעטעלע ען נייט מיט אל און נאדל.

דאס שרעטעלע ליל (וואס איז איצט קאפל דער שוסמער), קוקט די גאנצע צייט דורך א קליין שפעלטעלע פון זיין אויג. און ווען די שרעטעלעך פארענדיקן די ארבעט און פארשווינדן, שטייט ער אויף, מוט אן די גרויסע שטיוול און לאזט זיך גיין. ער שפאנט איבער הייזער, איבער גערטנער, אזעלכע גרויסע שפאן מאכט ער! מיט א פאך שפאן איז ער שוין אין וואלד און שפרייזט איבער ביימער, די ביימער גרייכן אים ביז די קני.

מיטאמאל דערפילט שרעטעלע ליל, ווי זיין האנט האט זיך ערגעץ פארטשעפעט. ער וויל זי באפרייען, ווערט דער דרוק נאך שמארקער און ער הערט ווי עמיצער רופט אים:

— ברודער ליל, ס'איז שוין שפעט. ברודער ליל, די שמערן האבן שוין באצירט דעם הימל. דער וועג איז נאך ווייט. אלע שרעטעלעך זיינען שוין גרייט אין וועג אריין. ברודער ליל, שטיי אויף!...

ווען דאס שרעטעלע ליל האט געעפנט די אויגן, האט ער דערזען לעבן זיין קליין בעטל דעם עלטערן ברודער פו, וואס האט אים געוועקט. און ווען ער האט זיך שוין געהאלטן אין אנטאן די קאלירטע קליידער, האט ער נאך געהערט ווי זיין ברודער פו זיפצט:

— גארנישט ווי קיין שרעטעלע!

דערנאָך האָבן אין דער געדיכטער פינצטערניש פון דעם וואַלד, געשפּאַנט אין אַ ריי די שרעמעלעך, כּאלאָדענע מיט האַמער און רידל. דער ווינט האָט פּאַרטראַנן זייער געזאַנג און עס צעשפּרייט צווישן די ביימער.

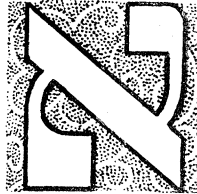
דער לעצטער אין ריי האָט געשפּאַנט דאָס שרעמעלע ליל. ער האָט ניט מיטגעזונגען, נאָר געגאַנגען פּאַרטראַכט אין געדאַנקען, וואָס פּאַסן גאַרנישט פאַר קיין שרעמעלע.

— פּאַרוואָס זיינען דאָ אַזעלכע, וואָס אַרבעטן און אַנדערע גע- ניסן פון זייער אַרבעט? פּאַרוואָס אַרבעטן די קליינע שרעמעלעך פאַר די מענטשן? קען דען נישט זיין אַנדערש?...

די גרענעץ

יבער נאכט איז דאס געשען!
 ערשט נעכטן באשאג האבן זיך די אוויי טא-
 ווירדים כאימל און שלוימעלע געזעגנט גאענט
 פון דעם טיף.
 — אף ווידערזען!
 — ביז מארגן!

לויפנדיק איבער דער ברוק האט זיך שלוימעלע דערמאנט, אז
 ער האט פארגעסן זיין בלייער בא כאימלען אין דערהיים. ער האט
 שוין, אבער, ניט געזאגט גיין צוריק: מארגן, ווען ער וועט גיין אין
 שול, וועט ער נעמען דעם בלייער מיט... כאימלען.
 אזוי האט ער געטראכט און ס'איז אים גארנישט איינגעפאלן,
 אז היינט וועט ער שוין נישט קענען קומען אין שול, נישט קענען
 זען זיין בעסטן כאווער כאימל און — שוין נישט קריגן צוריק דעם
 בלייער...

:: :: ::

דאס שמעטל, וואו ס'ע האבן געזאויגט כאימל מיט שלוימעלען
 איז נישט קיין גרויס. איר וועט עס אומזיסט זוכן אף וועלכער ס'איז
 לאנדקארטע, צי אין וועלכער עס איז געאגראפיע. עס איז אזוי נישט
 גרויס, אז מען כאגייט זיך דארט אן פראמוויען, צי אנדערע נויטיקע
 פארקער-מיטלען, אן וועלכע א גרעסערע שטאט קען זיך נישט

באגין און האט נישט מערער ווי איין שול. עמעס, א גרויסע און באקוועמע שול. קיין באן גייט דארטן נישט פארביי. מען קען דארט, אין דעם שמעטל, טרעפן עלטערע מענטשן, וואס האבן קיינמאל קיין באן נישט געזען. נאך ערגעץ פונטווייטנס, ערגעץ צווישן די בערג, וואס שניידן זיך אין די וואלקנס אריין, זעט מען יעדן באטאג א לויפנדיקן רויך. דאס, זאגט מען, איז פון דורכלויפנדיקן צוג. א סאך מענטשן פון שמעטל שמעלן דאן אן די זייגערס, ווייל עס טרעפט יעדן טאג אין דער זעלבער שטא.

אינמיטן שמעטל לויפט דורך א טייך, וואס צעטיילט ס'שמעטל אף צוויי טיילן. אף א „יענע זייט" און „די זייט", אדער — די „מיל-גאס" און „שול-גאס".

לויט די נעמען פון די גאסן, קען מען זיך שוין פארשמעלן, אז אין איין גאס, וואס אף איין ברעג, געפינט זיך די מיל, וואו די איינ-וואוינער פון שמעטל צעמאלן זייער ווייץ, קארן, די, וואס וואוינען פון יענער זייט טייך, אין דער „שול-גאס" פירן אריבער זייער ווייץ מיט א פארעם, וואס שיפט זיך אן אויפהער היין און צוריק, פון ברעג צו ברעג. און ווינטער — מיט שליטנס איבערן פארפארענעם טייך.

אף דעם צווייטן ברעג, אין „שול-גאס" געפינט זיך די איינציקע שול, וואס מען זעט קוים ארויס פון דעם געדיכטן גארטן. אין דער שול לערנען אלע קינדער פון שמעטל.

די הויפט-פארוויילונג פון די קינדער איז דער טייך: אין די זומערדיקע טעג און פארנאכטן פליוסקען זיך כעוורע ווי די קאש-קעס אין טייך און באווייזן קונצן. און ווינטער — דעריקער איז זינטער! — ווען דער טייך ווערט פארפארן און עס ווערט פאר-ווישט יעדער סימען, וואו סע הויכט זיך אן און וואו סע ענדיקט זיך טייך; ווען אלץ איז באדעקט מיט א ווייסן צודעק פון פוכיקן שניי, דעמאלט איז גאר א לעבן! כעוורע רייבן אויס די זיילן פון די וויי-טערדיקע שטיינער און מען גליטשט זיך גאנצע טעג, מיט איין גליטש

איז מען אפן צווייטן ברעג — אין שול. און דאס זעלבע — פון דער שול צוריק.

שיקן מאמעס זייערע קינדער פון איין גאס אין דער צווייטער בארגן א קיילע, איינקויפן; באלמעלאכעס — לייען ארבעטס-געצייג. אז ס'איז נישט מער ווי א שפאן;

אזא איז געווען דאס שמעטל וואו סע האבן געוואוינט די צוויי כאווידיס כאימל און שלוימעלע. און כאטש זיי האבן ניט געוואוינט אין איין גאס, — כאימל האט געוואוינט אין דער „שול-גאס" און שלוימעלע — אין דער „מיל-גאס" — האבן זיי זיך שמענדיק געכאד ווערט, זיך געהאלטן אייניגעס, צוזאמען געמאכט די אויפגאבן. אזוי ווייט, אז מען האט זיי א נאמען געגעבן „דאס פאר פאלק".

אזוי שמענדיק און אזוי אויך יענעס באמאג, ווען זיי האבן זיך געזענט „ביז מארגן".

אבער אף מארגן איז שלוימעלע נישט געקומען צו זיין כאווער, ניט געקומען אין שול, שוין נישט באקומען צוריק דעם פארגעסענעם בלייער, ווייל סע איז געשען עפעס אויסערגעוויינלעכס:

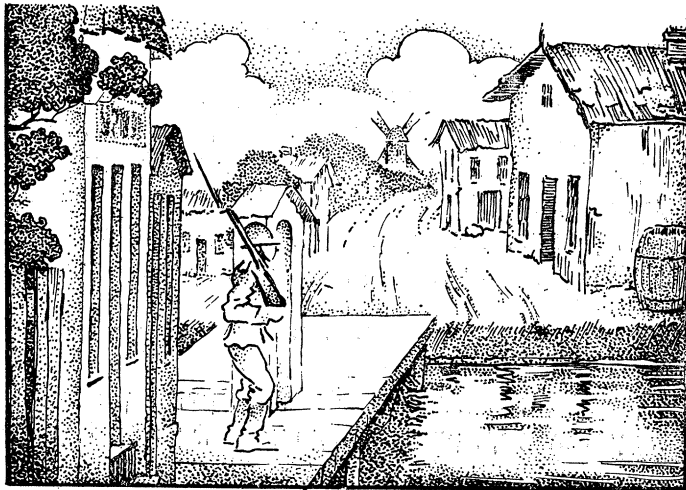
דער פאראס איז געווען ארויפגעשלעפט אפן ברעג. די בריק-לעך — צעבראכן. און אף ביידע ברעגן פון מיידן האבן שטרענג מארשירט הין און צוריק באוואפנטע זעלנער, וואס האבן נישט גע-לאזט זיך דערנענטערן צום מיידן. שוין אפגערעדט פון איבערשיפן זיך! — ווייל פון היינט אן און ווייטער איז דער מיידן שוין נישט קיין געוויינלעכער פארקער-מימל און פארוויילונג, נאר — א גרענעץ. א גרענעץ וואס דערווייטערט און צעטיילט ביידע גאסן אף צוויי באזונדערע שמעטלעך, וואס געהערן צו צוויי פיינמלעכע לענדער.

:: :: ::

גרויס און ליידיק איז געבליבן די שול. א העלפט פון אירע באזוכער, די קליינע לוסטיקע כעוורע, דרייען זיך ארום אפן צווייטן

ברעג און בענקען נאך זייערע שול-כאוויירים און נאך זייערע לערער,
מיט וועלכע זיי זיינען געווען אזוי צונויפגעלעבט.
שמיל און פוסט איז די מיל, ווייל אָפּגעשניטן זיינען געוואָרן
די וועגן, וואָס האָבן צו איר געפירט ווייץ פון די ארומיקע דערפער.
קוקן מענטשן פון איין ברעג צום צווייטן, בענקען נאך זייערע
נאָענטע, אייגענע, וואָס זיינען דאָרט געבליבן. קרעמערס, כאלמע-
לאַכעס — נאָך פארנאָסע, ארבעט, וואָס איז אָפּגעשניטן געוואָרן.
און די צוויי כאוויירים, כאימל און שלוימעלע, בענקען איינער
נאָכן צווייטן. דערמאָנען זיך ווי זיי האָבן זיך צוזאמען געשפּילט,
געמאכט די אויפגאבן.

און כאימל היט אָפּ שלוימעלעס בלייער:
עפּשער וועט זיך אמאָל ענדערן און שלוימעלע וועט ווידער
אמאָל קומען זיך צוזאמען שפּילן, צוזאמען לערנען.
עפּשער? —

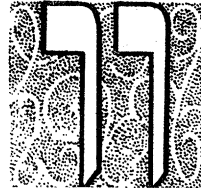

דער שוסטער בא זיין ארבעט

געשריבן אין 1936,
צו אוראם רייזנס
פובליקסטן געבוירנטאג.

ינטער. דאס גאנצע שמעטל איז אינגעהילט אין
שמאק-פינצמערניש, וואס ווערט נאך שווארצער
דורך דער בלאַמע, וואס האט זיך צעלייגט אף
אלץ. אף די ווענט אפילע.

סע איז שוין היפש שפעט. אינערגעץ זעט מען
שוין נישט קיין ליכט כוין אין שמיבל, וואו סע
וואוינט הערשל שוסטער, פונדאנעם סע שיינט ארויס א שוואכע
שוין.

אינעווייניק, באס שוסטער-ווארשמאט, קלאפט הערשל שוסטער
אויס אפן „אייזן“ א האלבע זויל, וואס ער דארף מאכן נאך היינט
פאר עליע דעם וואלד-סויכער, וואס פארט אינדערפרי אוועק אין
וואלד אריין.

די שמוחל, וואס עליע דער וואלד-סויכער האט געבראכט מיט
דער גאנצער ליזמיקער בלאַמע, האט הערשלס זונדל אפגערייניקט
און איצט טריקענען זיי זיך בא דער הרובע און לאזן ארויס א פארע.
אפן אקעגניבערדיקן דרייפויסקן הילצערנעם בענקעלע זיצט
מוישעלע און גלייכט אויס אפן „אייזן“ אויסגעקוממע שוועקלעך,
און אפן פענצמער זיצט שמיליק און מאכט די שול-אויפגאבן.

עסטער, הערשלים ווייב, וואָס האָט דעם גאנצן אפדערנאכט געלאמעט די קינדערישע הייזעלעך, האָט געמוזט אוועקלייגן די אַרבֿעט, ווייל ס׳ע שווינדלט איר אין די אויגן און אויך, ווייל זי האָט נישט געקענט צוקוקן ווי סאַרקע מיט ביילען זיינען אנטשלאָפֿן געוואָרן זיצנדיק און איז זיי געגאנגען מאַכן ס׳געלעגער. זי האָט זיך אַבער נישט געקענט קיין אייצע געבן, וואו זיי צו לייגן, ס׳ע זאַל זיין בעסער.

— הערשלי, שרייט זי ארויס פון צווייטן צימער — וואו זאַל איך זיי „באלייגן“, די קינדער?

— לייג סאַרען מיט ביילען בא מיר אין בעט, איך זע, אז בא די נאסע שטיוול וועל איך די נאכט שוין פארשפאַרן צו שלאָפֿן.

און קעדיי זיך אויפצומנטערן און נישט ווערן שלעפּעריק, האָט הערשלי שוסטער זיך אָפּגערופֿן צו שמיליקן:

— לייען מיר עפעס, שמיליק, פון דיין ביכל, וועל איך פארגעסן אין שלאָפֿן.

שמיליק, וואָס האָט ליב צו לייענען פאר זיין מאַטן, — פונקט זיי זיין מאַטע האָט ליב אים צו הערן לייענען, — האָט געבלעטערט דאָס ביכל. ביז ער האָט געפונען.

— איך וועל דיר לייענען, מאַמע, א שיינ לידעלע, וואָס איך דארף אויסלערנען אָפּ מאַרגן. ס׳ע הייסט: „א געזינד זאלבע אכט“, פון אווראָס רייזען.

און שמיליקס קלינגענדיקער קאַל האָט אָנגעהויבן:

„א געזינד זאלבע אכט

און בעטן נאָר צוויי.

עס קומט אָן די נאכט,

וואו שלאָפֿן דאן זיי?

דריי מיטן מאמן,
 דריי מיט דער מאמען,
 הענטלעך און פיסלעך
 געפלאכטן צוזאמען..."

— עסטער, קום נאך אהער, וועסטו עפעס הערן שיינס — האט
 הערשל שוסטער איבערגעשלאגן ס'לייענען.

עסטער, ס'ווייב זיינס, איז געקומען צולויפן אין איילעניש, און
 זען זי האט דערהערט זענען וואס סע האנדלט זיך, וועגן עפעס א
 לידל. וואס איז איר מאן געפעלן, איז זי ביז געווארן.

— קוק אים נאך אן, מיט וואס ער פרייט זיך, דער אלטער,
 בעסער וואלסטו זיך געגאנגען צולייגן אביסל און פארמאג וועסטו
 אויפשטיין און נאך לייגן די זיילן.

— אבער הער אויס, דו נארישע אידענע, דו האסט דאך מיך
 ערשט געפרעגט וואו דו זאלסט לייגן די קינדער. הער-זשע אויס,
 וואס סע שרייבט זיך אין זיין ביכל. לייען, שמיליק!

„א געזינד זאלבע אכט,
 און בעטן נאך צוויי..."

— פונדאנען ווייסט ער, דער שרייבער, אז סע איז נישטא וואו
 צו לייגן די כעוורע, סיידין בא אים איז אויך פונקט אזוי ענג.

— דו ביסט דען א מיוון, עסטער, ווי קלוג דער שרייבער
 שרייבט --- „דריי מיטן מאמן, דריי מיט דער מאמען..." דער כעזשבן
 איז גוט, אבער נישט באקוועם. זיי נעמען דאך ארויס די קישקעס פון
 בויד, באנאכט קלאפן זיי מיט די פיס, פון שלאף, אז איך שטיי אויף
 א צעבראכענער, נאך מידער ווי זיך געלייגט.

שמיליק האט עטלעכע מאל געמוזט דורכלייענען ס'לידל. דער-
 נאך, איידער הערשל שוסטער האט גענומען אויפלייגן די זיילן, האט
 ער אליין גענומען ס'ביכל, עס אוועקגעלייגט אפן „אפצי-ברעטל",

לאנג אריינגעקוקט, דערנאך געלייענט אפן קאל און זיך געקוויקט מיט יעדן ווארט.

:: :: ::

אין א טאג האט שמיליק געבראכט פון דער שול נאך א לידל פון דעם זעלבן שרייבער. א לידל, וואס דער לערער האט מיט זיי געזונגען. ווי אלע לידלעך, וואס שמיליק לערנט אויס אין שול, האט ער עס אויסגעלערנט זיינע ברודערלעך. אבער נאך מערער איז עס געפעלן געווארן הערשל שוסטער אליין. און ווי אזוי זאל עס אים נישט געפעלן, ווען ס'ע הייסט טאקע „דעם שוסטערס ליד“?
האבן עס אלע ליב געהאט צו זינגען בא דער ארבעט. אפילע דאס ניט אידישע לערן-אינגל, וואס האט קוים עפעס געקענט אידיש, האט צוגעקלאפט מיטן העמערל לויטן טאקט:

„אך העמערל, העמערל קלאפ!
קלאפ שטארקער א שוואַך נאך א שוואַך,
קיין ברויט איז אין שטוב שוין נישטאָ,
נאָר צאָרעס און לייד אָן אַן עק.“

אך העמערל, העמערל, קלאפ!
ניט גליטש פון מיין האנט זיך ארויס,
מיין איינציקער שפייזער ביסטו,
פון הונגער, אָן דיר, גיי איך אויס!“

הערשל שוסטער איז געפעלן געווארן דער שרייבער: ווער זאל ער זיין? פונדאנען ווייסט ער דאס אליין? און ס'ע איז דאך טאקע אזוי ווי ער שרייבט!

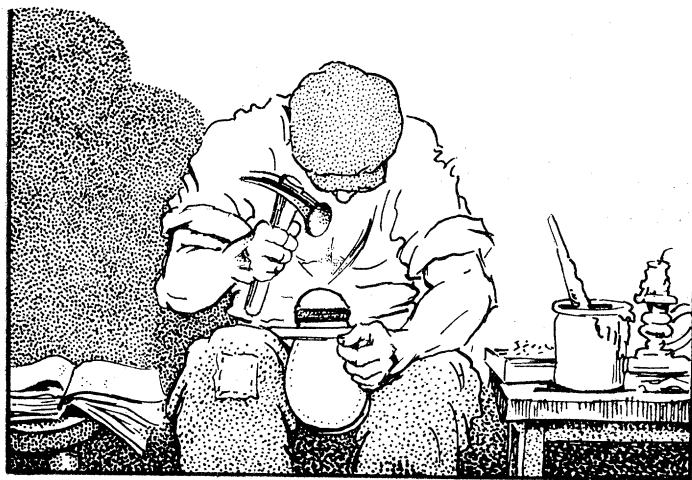
און זיצנדיק בא דער ארבעט פלעגט ער זיך אלעמאל אונטער-זינגען:

„אך העמערל, העמערל, קלאפ...“

די כעוורע האָבן אונטערגעכאפט. קינדערשע קעלעכלעך האָבן
זיך אויסגעמישט מיט האמער-געקלאפערין.

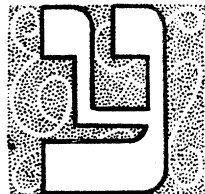
פארבייגייער האָבן געקוקט אפן איינגעהויקערטן, ליימיקן
שמיכל, געהערט דאָס געזאנג וואָס קומט פון דאָרט און געשטוינט:

— פונדאנען אזויפיל פרייד?

א מאיסע מיט א קעניג

ס איז פארמאטערט געווארן דאס קינד, מיר גע-
ווארן פון זיין טאטנע טרויעריקע מאיסעלעך
און זיך געבעטן:

— פאפא, איך וויל דו זאלסט מיר דערציילן
שיינע מאיסעלעך, דערציילסטו מיר גאר עמעסע
זאכן פון אן ארבעטסלאזן שמיד, א הונגערדיקן
שומטער, א קראנקן שניידער. דערצייל מיר פאפא, עפעס שיינע
מאיסעלעך, אזעלכע ווי אנדערע טאמעס דערציילן זייערע קינדער.
פארוואס דערציילסטו מיר נישט, פאפא, א מאיסע פון א קעניג מיט
א קעניגין?

האט זיך דעם קינדס פאטער פארטראכט, געטראכט און גע-
טראכט און כאטש ער האט גארנישט געקענט אויסטראכטן, האט
ער אנגעהויבן:

„אמאל איז געווען א קעניג... דער קעניג האט געהאט א קע-
ניגין — זיין פרוי האט מען גערופן קעניגין...“

— פאפא, — האט ס'קינד איבערגעשלאגן — זאג מיר, פאפא,
בא וואס האט ער געארבעט, דער קעניג?
צעשמייכלט זיך דער פאטער:

— וואָס פאר א איינפאלן דו האָסט, מיין קינד. דו פרעגסט מיך זאכן, וואָס נישט נאָר איך, נאָר אפילע דער קעניג אליין וואָלט נישט געוואוסט וואָס צו ענטפערן. בא וואָס דער קעניג האָט געארבעט? — דער קעניג האָט גארנישט געארבעט.

— אַרעמער קעניג, נעבעך — זאָגט מיט ראכמאַנעס דאָס גוטע קינד — ער איז געווען אַרבעטסלאָז, דער קעניג? וואו זשע האָט ער גענומען אָף צו צאָלן דירע-געלט? וואו זשע האָט ער גענומען אָף צו צאָלן אין שפייז-קראַס, דעם בעקער, דעם קאצעוו, דעם מילכמאַן? ווידער בלייבט דער פאַמער שטיל, און טראכט ווי אזוי דעם קינד צו דערקלערן.

— מיין קינד — האָט דער פאַמער אים געזאָגט — דו דארפסט נישט אזוי באדויערן דעם קעניג, ווייל ער איז נישט געווען אזוי אַרעם ווי דו מיינסט. ער האָט נישט געארבעט, ווייל ער האָט נישט געדארפט אַרבעטן, קעדיי צו קענען צאָלן דירע-געלט, דעם בעקער, קאצעוו און מילכמאַן. אלע אנדערע מענטשן האָבן געארבעט פאר אים. ער האָט נישט געוואוינט אין איין צימער ווי דוין טאטע, נאָר אין א סאך רייכע פאלאצן מיט באקוועמע צימערן. א סאך מענטשן האָבן אים באדינט און נישט געלאָזט טון די מינדעסטע אַרבעט.

די שענסטע שייך וואָס דער שוסמער האָט געמאכט זיינען געווען פארן קעניג, פאר דער קעניג און זיינע פריינט. די בעסטע געבעקסן וואָס דער בעקער האָט געבאקן זיינען געווען פארן קעניג און זיינע לייט. די שענסטע קליידער פון די בעסטע שאַפן האָבן שניידערס שטענדיק גענויט פארן קעניג. אלע מענטשן פון לאנד האָבן געאר-בעט פארן קעניג. און דער קעניג און קעניג און זייערע פריינט האָבן גארנישט געמאַן...

— פאפא — האָט ס'קינד איבערגעשלאָגן דעם פאַמער — פאר-וואָס האָבן אלע מענטשן געארבעט פארן קעניג?

— מיין קינד — האָט דער פאָטער געענטפערט — ווי איך האָב
דיך ליב מיט דיינע קלוגע „פארוואָסן!“ סע איז געווען אזוי ווייל
די מענטשן האָבן נישט געפרעגט, ווי דו, „פארוואָס“? מען האָט זיי
איינגערעדט, אז אזוי דארף זיין און זיי האָבן געגלויבט... נאָר לאַז
מיך דערציילן...

עס זאל אים נישט זיין אומעטיק פון גאַרנישט טאָן, פלעגט דער
קעניג אלע מאָל צומראַכטן אנדערע פארוויילונגען. ער פלעגט הייסן
די מענטשן זיך שלאָגן איינער מיטן אנדערן. עס פלעגט אים פאר-
שאפן פארגעניגן צו זען ווי די מענטשן צעבלומיקן זיך. זייער יאָמערן
האָט אים אָפגעקלונגען אין די אויערן ווי די פיינסטע מוזיק. די
„שפיל“ פלעגט ער רופן „מילכאַמע“ און די מענטשן האָבן געפאלגט
אלץ וואָס דער קעניג האָט באפוילן, ווייל זיי האָבן געמיינט אז אזוי
דארף זיין.

נאָר אויך דעם קעניג און דער קעניגן איז געווען שלעכט. זיי
האָבן נישט געהאט קיין קינד.

ווען זיי האָבן געזען קינדער גייען פון דער שול אָדער שפילן
זיך אין פארק, פלעגן זיי צוגיין צו די קינדער, זיך וועלן שפילן מיט
זיי, זיי גלעטן און צערמלען. אָבער די קינדער פלעגן פון זיי אנט-
לויפן, נישט געוואָלט אז דער קעניג זאל זיי אָנרירן.

— דאָס האָט ער געשיקט מיין טאטן אין מילכאַמע — האָט
איין קינד געשריען — איבער אים איז מיין טאטע געוואָרן א קאליקע.

— דאָס האָט ער צוגענומען כאַ אונדז אלע ברויטן און מיר
האָבן געהונגערט — האָט געשריגן דעם בעקערס קינד.

— צוליב אים מאכט מיין טאטע טאָג און נאכט שיך און
איך גיי באַרוועס — האָט געשריגן דעם שוסטערס קינד.

אזוי זיינען זיך צעלאָפן אלע קינדער, שעלטנדיק דעם קעניג.
און דער קעניג מיט דער קעניגן זיינען אומעטיקע, פארשעממע גע-

גאנגען אהיים אין זייערע גרויסע און פוסמע צימערן פון פאלאצן.
 אויך דאס פאלק האט אנטייל גענומען אין קעניגס אומעט און
 זיך געזארגט:

— א קעניג שמארבט דאך אויך, ווער זשע וועט דעמאלט זיין
 אונדזער קעניג?

— דער קעניג האט דאך ניט קיין קינדער, ווער זשע וועט אונדז
 באפעלן? מען מוז דאך האבן א קעניג.

נאך מערער פון פאלק האבן זיך געזארגט דעם קעניגס פריינט:
 און א קעניג וועלן זיי דאך אויך מוזן ארבעטן, גלייך מיט אלע.

האבן דעם קעניגס פריינט געטראכט און געקלערט אזוי לאנג
 ביז זיי האבן אויסגעטראכט:

זיי האבן באשטעלט נאם בעסמן שפילצייג-מאכער א גרויסע
 ליאלקע.

א סאך וואכן און כאדאשים האט דער שפילצייג-מאכער
 געארבעט. דערווייל זיינען אלע קינדער געבליבן אן שפילצייג, נישט
 געהאט מיט וואס זיך צו שפילן, ווייל דער שפילצייג-מאכער האט
 געמאכט, צוריק צענומען און ווידער געפרואווט. ביז עס איז אים
 געלונגען צו מאכן אזא ליאלקע וואס קען אויסריידן עפלעכע ווער-
 מער, ווען מען ציט בא די באהאלטענע שמדיקלעך וואס זיי האט.
 אז מען גיט א צי בא איין שמדיקל זאגט זי — „פאפא“, בא א
 צווייטן — זאגט זי „מאמא“, בא אן אנדער שמדיקל — זאגט זי „יא“
 און בא א פערטן — „ניין“. פיר שמדיקלעך — פיר ווערטער.

מען האט באשטעלט נאם שוסטער די שענסטע פאר שיד, נאם
 שניידער — די שענסטע קליידער און אויסגעפוצט די ליאלקע. דער
 קעניג און די קעניגין, ווען זיי האבן נאך געוואלט, האבן זיי א צי
 געטון בא א שמדיקל און געהערט ווי די ליאלקע רופט זיי „פאפא“
 און „מאמא“.

שפעטער, ווען דער קעניג איז געשטאָרבן, האָט מען געמאכט פאר א קעניג די ליאלקע (אף וועמען דאָס פּאָלק האָט געמיינט, אז סע איז דעם קעניגס זון). מען האָט דער ליאלקע אָנגעטאָן א קרוין אפן קאָפּ, געפירט אין די בעסטע קארעטן אף פאראדן. דאָס פּאָלק איז קיינמאל נישט צוגעקומען נאָענט צום „קעניג“, נאָר פון ווייטנס געשריגן „זאָל לעבן דער קעניג“. און דעם קעניגס פריינט האָבן אכטונג געגעבן אף דער ליאלקע, פארשפרייט לעגענדעס וועגן „קעניגס“ כאַכמע, וועגן זיינע מאילעס און אויסגענוצט די ליאלקע, קעדיי זיי זאָלן נאָך רייכער ווערן און נאָך מער מאַמערן דאָס פּאָלק. ווען זיי האָבן געוואָלט אז דאָס פּאָלק זאָל גיין אין מילכאָמע, האָבן זיי געזאָגט, אז דער „יונגער קעניג“ וויל אזוי, א צי געטאָן כא א שטריקל האָט דער „יונגער קעניג“ איינגעשטימט, „יא!“ און ווען זיי האָבן געוואָלט, האָט ער געזאָגט „ניין“.

און דאָס פּאָלק ארבעט פארן „קעניג“ און זיינע פריינט. דאָס פּאָלק גייט אין מילכאָמע אריין, שלאָגט זיך און מיינט, אז דער קעניג האָט אזוי געהייסן. און זיי ווייסן ניט, אז דער „קעניג“ איז ניט מער ווי א ליאלקע.

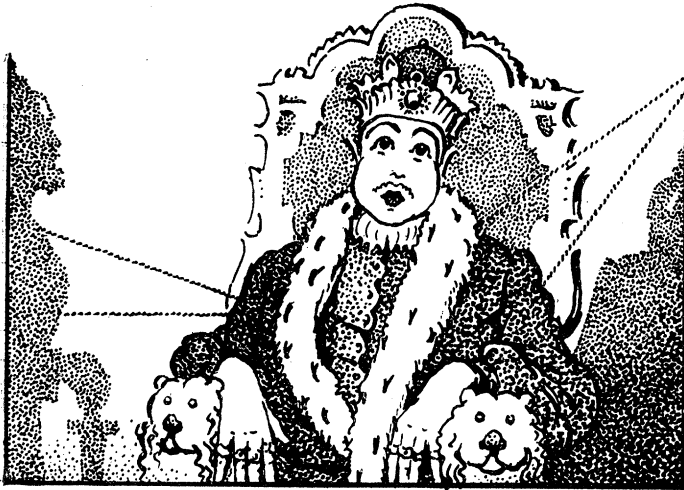

אינעם נאפט-לעמפל וואָס האָט געברענגט אין צימער, האָט זיך שוין לאנג געענדיקט דער נאפט. (אין דער געגנט וואו דער פאָמער און זון וואוינען איז נישטאָ קיין עלעקטריש ליכט). דאָס פייער האָט אָנגעהויבן צאנקען, זיך לעשן, אָט געוואָרן קליין, אָט גרויס, ביז סע איז פארלאָשן געוואָרן.

דעם פאָמער האָט שוין אָנגעהויבן כידעשן, וואָס דאָס קינד שלאָגט אים נישט איבער מיט זיינע שמענדיקע קלוגע פראגעס. האָט ער אָבער דערהערט דאָס ריטמישע און רעגלמעסיקע אָטעמען פון איינגעשלאָפענעם קינד בא אים אף די קני. האָט ער פאָרויכטיק.

אויסגעטון ס'קינד, עס א לייכטן קוש געטאן, געלייגט אף זיין געלע-
גער און געזאגט:

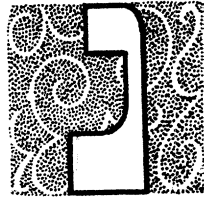
— ס'איז איינגעשלאפן, פארמאטערט געווארן מיין קינד פון
מיינע טרויעריקע מאיסעלעך. אט האב איך געוואלט דערציילן אן
אויסגעטראכט מאיסעלע און סע האט זיך באקומען אן עמעסע זאך.

האפענונג

(פון מיין מאטנס מאלדאָוואנישע מאיסעס)

אך איידער דער טאג איז אויפגעשטאנען פונעם
שלאף, זיינען שוין דעם שמידס קינדער געווען
אף די פיס. און באַרוועסע, נישט קיין געווא-
שענע, נישט קיין געגעסענע האבן זיי זיך גלייך
געשמעלט בלאָזן דעם בלאָז-זאק.
איז דען אַ כידעש, וואָס זיי זיינען פארמא-

טערט און הונגערק געוואָרן.

האָבן זיי מיטאמאָל אָפגעשמעלט ס'בלאָזן:

— טאמוצא (*), עסן!

דער מאטע זייערער, דער שמיד, איז אויך אויפגעשטאנען נאך
איידער דער טאג איז אויפגעשטאנען פון שלאף און נישט קיין גע-
וואשענער, נישט קיין געגעסענער, האָט ער זיך געשמעלט מיט אַ
גרויסן האמער ארויסקלאפן פונקען פון דעם אָנגעגליטן אייזן. דאָס
פאָנים פארשמירט, שווארץ ווי קויל, האָט ער אָף אַ וויילע איבער-
געריסן דעם ריטס פון די האמער-קלעפ:

— בלאָזט נאָך, כעזורע, ביז וואנעט איך וועל מאכן דעם ראָד,

וועל איך קויפן אַ ברויט און מיר וועלן עסן.

דערהערט „ברויט“, האָבן דעם שמידס קינדער, מיט כאַנייטע

(* טאמוצא — טאטעלע, אף מאַלדאָוואניש.

קויכעס, גענומען בלאזן דעם בלאז-זאק, די פונקען האבן זיך פריי-
 לעכער צעטאנצט. אזוי לאנג ביז כעוורע איז ווידער פארמאטערט
 געווארן, ווידער דעם הונגער דערפילט אין אפגעשטעלט ס'בלאזן.
 — טאטוצא, עסן!

דער טאטע זייערער, דער שמיד, האט ווידער איבערגערוסן דעם
 דיטמישן האמער-געקלאפ:

— בלאזט נאך אביסל, כעוורע, וועל איך ענדיקן דעם ראָה
 וועט זיין א פריש ברייטל.

האָבן זיך די קינדער ווידער גענומען מיט פרישע קויכעס
 בלאזן דעם בלאז-זאק. און ווען זיי זיינען ווידער פארמאטערט געווארן
 און ווידער דערפילט דעם הונגער צוגאסט, האָבן זיי אפגעשטעלט
 ס'בלאזן:

— טאטוצא — האָבן זיי געבעטן מיט שווארצע הונגעריקע
 אויגן, — טאטוצא, זאג אונדז נאך אמאל...

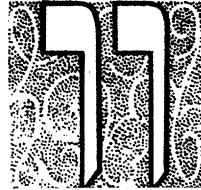
אונדזער קליינווארג

„נאכעס“

עמען פון איך וועלט גאר איינגעפאלן, אז „נא-
כעס“ איז א נאמען פון א הינטל? — ווי איז
דען מעגלעך, אז א הינטל זאל זיך גאר אפרופן
אף א אידישן נאמען? א הינטל דארף הייסן
נעגרא, שייטשא, אבער נאכעס גאר?
גאר אזוי איז עס.

נאכעס — אזוי הייסט שמיליקס הינטל. ווער
האט אים געגעבן אזא מאדנעם נאמען און פארוואס, קען איך איך
נישט זאגן. איך שמעל זיך פאר, אז ס'איז מינאסטאם דערפאר, וואס
שמיליק האט געהאט פון אים נאכעס.

נאכעס האט א וויסע האריקע פעל, ערמערזויז דורכגעווארפן
מיט שווארצע הערעלעך, און א שווארצן קיילעכדיקן פלעק אף
דער פלייצע. ער האט ליב זיך צו שפילן און, אז ער לויפט ברענגען
די פילקע, ווען זי פארפליט ווייט, דאכט זיך אויס, אז נישט ער
לויפט, גאר ער פליט. איידער מען קוקט זיך אום איז ער שוין צוריק
מיט דער פילקע אין מויל און גלייך צו שמיליקן.

די בעווערע, שמיליקס כאוויירים, זיינען אים אוואדע מעקאנע
אף זיין הינטל און שמיליק איז שמאלץ מיט אים.

שמעלט זשע איך פאר נאכעסעס פארדרום, ווען איינמאל,
בעיים ער איז אריינגעלאפן אין צימער אריין גאך דער פילקע, וואס

האַט זיך אהין אריינגעקיקלט, האָט ער דאָרט דערזען א צווייטן הונט.

נאכעס האָט פארגעסן אין דער פילקע און זיך געוואָרפן מיט א געבייזער אף זיין קעגנער. אַבער אויך יענער הונט האָט נישט געשוויגן און זיך געוואָרפן אף נאכעסן. נאכעס האָט דערפילט א שטארקן זעץ אין פיסק. דער ווייטיק האָט אים נאָך בייזער געמאכט אין ער האָט זיך נאָך ווילדער געוואָרפן. ער האָט ווידער געקראָגן א שטארקן שמויס, וואָס האָט אים צוריקגעוואָרפן ווי א פילקע. ער איז אף א ווילע פארטומלט געוואָרן. ס'האַט אים געזשומעט אין קאַפּ. פאר די אויגן האָבן אים געשפּריצט פונקען. אַבער נאכעס האָט זיך נאָך אלץ נישט אונטערגעגעבן. זיין קעגנער, דער צווייטער הונט, אויך נישט.

ווען שמיליק מיט זיינע כאוויירים זיינען געקומען צולויפן אף נאָכעסעס ווילדער געבילעריי, האָבן זיי אים געטראָפן קימאט א דערשעפטן, מיט א צעבלומיקט מויל, זיך וואָרפן קעגן... שפיגל.

א מאיסע מיט א זייגערל

— עפשער וואלסטו מיך שוין צורו געלאזט מיטן זייגערל, מיט דיינעם? — בעט זיך לייבלס מאמע בא איר קליינעם זון — אזא אנשיקעניש אף מיין קאפ! מען קאן נאר דול און מעשוגע ווערן פון זיין זייגערל.

— וואס האלטסטו זיך אין איין דרייען אריין און ארויס? איך האב זיך קארג אנגעהארעוועט ביז איך האב ארויסגעטריבן די פליגן פון צימער?

לייבלס מאמע איז פול מיט טאינעס צו איר זון. לייבל דארף אבער אריינגיין אין צימער זען וויפל עס איז דער זייגער, לויט זייער וואנט-זייגער.

— האסט דאך א זייגערל, — טאינעט די מאמע זיינע.

הערסט א מאיסע! — טאקע דערפאר ווייל ער האט א קליין ביינעוודיק האנט-זייגערל, ווייל ער וויסן צי עס גייט גוט; צי עס שטימט מיטן גרויסן וואנט-זייגער.

אזוי שוין עטלעכע טעג. זינט לייבל האט געקראגן ס'זייגערל

פאליר קאטאוסקי

א מאטאנע פונעם פעטער פון זיינעם — פארן אריבערגיין אין פינפטן
גראד מיט אן אויסצייכענונג — איז הימל און ערד און ס'זייגערל.

וואָס זאל דאָס באדייטן? — דער וואנט-זייגער איז הינטער-
שמעליק מיט פינף מינוט. לייבל טראכט נישט קיין סאך און דרייט
ס'זייגערל אף פינף מינוט צוריק.

ס'איז אַבער קעדאי א קוק צו טאן כאס שאַכן. יענעם זייגער
איז זייער א פינקטלעכער.

כא אים איז גאָר פאַרויסגערוקט אף דריי מינוט!

לייבלען לאָזט עס נישט רוען. א דריי דאָס שרייפל און דאָס
זייגערל גייט שוין ריכטיק לויט יענעם זייגער.

גייט ער אַבער פאַרביי א זייגערמאכעריי. אין שויפענצמער איז
דאָ א גרויסער זייגער מיט אן אויפשריפט: „די פינקטלעכע שאַ“ —
ס'איז א כילעק אין א פאַר מינוט. לייבל האָט אזש א פאַרדרום.

איצט שמעלט ער אַפּ פינקטלעך לויט דער „פינקטלעכער שאַ“.

— דו וועסט איבערפירן דאָס זייגערל מיט אזויפיל דרייען! —
וואָרנט אים די מאמע זיינע.

קלינגט אַבער אויס א ראדיאָ די „אפיציעלע שאַ“, לויטן פלאַט-
מיניסטעריום. וואָס קען שוין זיין ריכטיקער? לייבל דרייט ווייטער
ס'זייגערל. עס מוז דאָך גיין פינקטלעך!

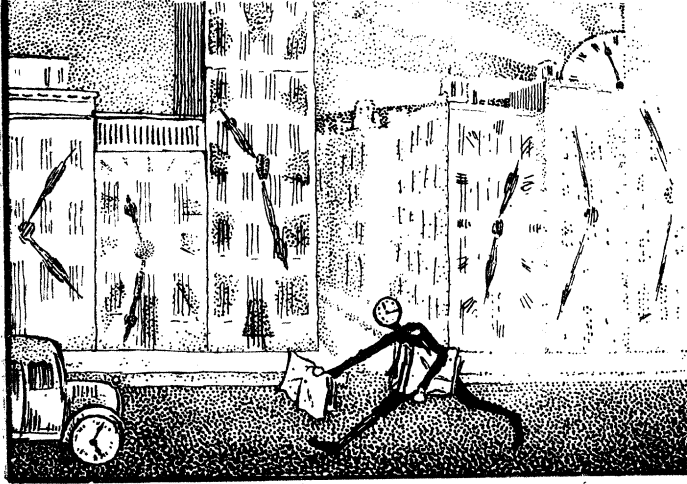

איר ווילט וויסן דעם סאָף? בעסער גאַרנישט צו דערציילן.
ווייל איך האָב ליב צו דערציילן פריילעכע מאיסעס און נאַכמער —
מאיסעס מיט פריילעכע סאָפן.

און דאסמאל איז דער סאף זייער נישט קיין פרוילעכער.

דאס זייגערל איז א... זייגערל!

ווען מען גיט דערמיט א טרויסל, גיט עס א פאר טיק-טאק.
 קריגט אבער באלד כאראקטע און שמעלט זיך אפ. ליגט עס אין א
 שופלאך און לייבל האפט, אז דאס קומענדיקע יאר — ער וועט זיך
 גוט לערנען — וועט אים זיין פעטער קויפן אן אנדער זייגערל,
 אדער — כאטש געבן פאריכטן דאס זייגערל.

קריינדעלע און שיינדעלע

— מאמע, ווען וועלן מיר שוין פֿאַרן צו שיינדעלען? — בעט זיך קריינדעלע בא דער מוטער.

— וואָס זשע? האָסטו זיך שוין לאנג נישט געקריגט מיט איר? קריינדעלעס מאמע ווייסט, אז קוים קומען זיי זיך צונויף, די צוויי שוועסטער-קינדלעך, געדויערט נישט לאנג און איינע קומט באלד צולויפן א וויינענדיקע.

קריינדעלע און שיינדעלע זיינען ביידע אין איין עלטער, איין וואוקס. קריינדעלע איז א שווארצינקע, האָט א רונד פענימל, א פֿאַר לעבעדיקע, קלוגע אויגן, איז א פלאַלערקע, רעדט ווי א דערוואק-סענע, ווייסט אלץ און וויל נאָך מערער וויסן.

שיינדעלע האָט א ווייס פענימל, פונדאנען סע קוקן ארויס א פֿאַר שווארצע אויגן און איז באזוימט מיט בלאַנדע, גאַלד-קאַלירטע האַר-פּלעשעלעך. אין פארגלייך מיט קריינדעלען איז שיינדעלע א שטילינקע, א רואיקע.

האַבן זיי זיך ביידע ליב און — ווייל זיי וואוינען ווייט — בענ-קען זיי איינע נאָך דער צווייטער און בעטן שטענדיק די עלטערן, זיי זאלן פֿאַרן צו גאסט צום שוועסטער-קינדלעך. אזוי קריינדעלע און אזוי אויך שיינדעלע.

זאָגן זיי צו די עלטערן, אז זיי וועלן זיך אויפירן גוט, זיך נישט קריגן, זיך ליב האַבן.

און זיי טראכטן טאקע אויך, אז אזוי וועט זיין. זיי האַבן זיך דאָך ביידע ליב!

קומט מען זיך אַבער צונויף, בא דער צי בא יענער אין שמוכ, איז באס אַנהויב שפילט מען זיך גוט, רואיק — טייבעלעך צוויי!
עס געדויערט אַבער נישט לאנג. איינע קומט שוין צולויפן מיט א געוויין:

— קריינדעלע לאַזט מיך נישט פאַרן מיטן טריציקלעט.

קריינדעלעס דריי-רעדלדיקער וועליסאָפּעד שמייט וואַכנלאנג אין א ווינקל, א פארלאַזטער. קריינדעלע פארגעסט גאָר צו פאַרן מיט אים. פונקט דאן, אַבער, ווען שיינדעלע קומט און וויל פאַרן — פארווילט זיך קריינדעלען אויך.

אזוי מיט אלץ און מיט אלעמען:

יעדע פון זיי וויל זיין די „קעכן“ און צוגרייטן דאָס „עסן“.

יעדע פון די צוויי שוועסטער-קינדלעך וויל זיין די „מאמע“ און זיך שפילן מיט דער „ליאלקע“.

צעקריגט מען זיך:

— דו ביסט א שלעכטע!

— איך האָב דיך נישט ליב!

— איך וועל שוין קיינמאל נישט קומען אהער!

לויפט מען, וויינענדיק, זיך קלאַנג פאר די מאמעס, מאמעס, וואָס טרינקען טיי, מאמע און שמועסן צווישן זיך.

ווערן די מאמעס און מאמעס נישט איבערגעראשט... זיי קענען שוין די צוויי שוועסטער-קינדלעך, ווען זיי קומען זיך צונויף.

— פויער און וואסער! — זאָגן די מאמעס.

פאליק קאטאָווסקי

— מילכאַמע און שאַלעם! — שמייכלען די טאטעס.

און זיי מאכן שאַלעם צווישן די צוויי קינדער. בעטן זיי זיך
איבער, גייען זיי זיך ווייטער שפילן און ווידער זיך צעקריגן.

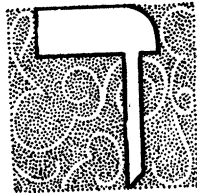
און ווען זיי צעשיידן זיך נאָר, בענקען זיי איינע נאָך דער
צווייטער און קוקן ארום אפן טאָג, ווען זיי וועלן זיך ווידער צוזא-
מענארעפן.

פוטבאל

ער וועג פון שול אהיים האָט כוליאָן אויסגעזען
צו לאנג. מאכמעס גרויס פרייד איז ער נישט
געגאנגען, נאָר קומאט געלאָפן אהיים. די פרייד
זיינע איז געקומען פון איין געדאנק, וואָס האָט
פארנומען זיין גאנצן מויעך: אין דעם פוטבאל-
מאטש פון קומענדיקן זונטיק וועט ער, כוליאָ,

שפילן אלס „טויערמאן“.

שוין א צייט, אז עס פירט זיך א שמילער קאמף צווישן אים און
ראַבערמאַן פאר דעם פלאץ באם „טויער“. ראַבערמאַן איז דער שמענ-
דיקער טויערמאן, גלייך קיין צווייטער וואָלט עס נישט געקענט
בעסער זיין. א סאך פון די כעוורע האלטן, אז כוליאָ וואָלט געווען א
בעסערער טויערמאן. שוין אפילע צוליב זיין וואוקס אליין. ער האָט
דאָך בא זיי נישט קיין אנדער נאָמען ווי „לונגאַ“ (*).

נאָר אַף אלץ קומט א צייט. אַט טראַגט ער היינט מיט זיך
די פריידיקע בסורע. ער וואָלט געוואָלט זיך מיט אימיצן טיילן, דער-
ציילן די סיבע פון זיין פרייד. אָבער — פאר וועמען? עפשער פאר
זיין פינפיעריק ברודערל בערעלע? — עמעס, בערעלע ווארפט שוין
אפילע פלינג די פילקע, דערקענט שוין די קאָלירן פון אלע פוטבאל-
קלובן, דערקענט שוין א סאך שפילער לויטן בילד. ער איז אָבער דאָך
צו קליין צו פארשטיין די באדייטונג פון אַפגעהאלטענעם זיג. זיינע

(* לונגאַ — לאַנגער, הויכער.

מאמע-מאמע, ווידער? — זיי וואָלטן געווען צופרידענער ער זאל
אינגאנצן נישט שפילן. „ס'איז נישט פאר קיין אידיש אינגעלע“ —
מאינען זיי.

אזוי פארטון אין זיינע געדאנקען, איז ער שיר נישט ארונטער
אונטער די רעדער פון טראמוויי, כאס איבערקרייצן די גאס. „מען
דארף זיין פארזיכטיק — האָט ער א טראכט געטאָן — אָט זיינען
מיר שיר נישט געבליבן אָן א טויערמאָן...“

אין דערהיים האָט כוליאָ געטראָפן א גאנצע איבערקערעניש.
די מאמע זיינע איז נישט געווען אין קיך, ווי אלע טאָג. די קיך
אליין — אָן א שפור פון פייער און געקעכטס. און אן אומפארדענונג
נישט קיין געוויינלעכע.

ערשט ווען ער איז אריין אין צימער און דערזען זיין מאמען
אין בעט איז אים קלאָר געוואָרן.

„די מאמע איז קראנק, איך וועל זונטיק נישט קענען גיין שפיל-
לען“ — איז אים דורך א טרויעריקער געדאנק. באלד אָבער האָט ער
זיך פארשעמט פאר זיך אליין, פארוואָס ער טראכט אזוי: איז דען
בלויז צוליב דעם אליין דארף אים באזאָרגן זיין מאמעס קראנק ווערן?
פול מיט זאָרג און געטריישאפט אין זיין קאָל האָט ער אויס-
געפרעגט זיין מאמען וואָס איר איז. זי האָט אים באַרוואַקט: ס'איז
איר שוין איצט בעסער, סע וועט איבערגיין.

די פאָר טעג, וואָס זיין מאמע איז געלעגן, איז כוליאָ איר פאר-
לאָפן אלע וועגן, אפילע נישט ארויסגעגאנגען זיך שפילן מיט זיינע
כאווייריס. די מוטער האָט זיך גאַרנישט געקענט אָפלויבן פארן
פאָטער: „דו ווייסט דען ווי דאָס קינד האָט מיך באדינט? בעסער ווי
א גרויסער!“

די גאנצע צייט, אָבער, האָט כוליאָ געטראכט וועגן זונטיק
וואָס דערנענטערט זיך. אָך, ווי ער וואָלט געוואָלט זיין מאמע זאל
זונטיק שוין זיין געזונט און ער זאל קענען פארנעמען זיין פלאץ
כאס „טויער“.

און אַט האלט עם שוין דערביי.

א זוניקער זונטיק אינדערפרי. כוליאָס מאמע דרייט זיך ארום אן אויסגעבלייכטע. זי ראמט צוביסלעך. דער באַטע לאַזט איר נישט מאַן קיין שווערע ארבעטן. העלפט איר ווי ער קען. כוליאָס קען זיך נישט באשליסן. צום סאָף מראכט ער צו א טערעין, פאר-נעמט דאָס פעקעלע אין וועלכן ס'ליגן די שיד, דאָס העמדל און לויפט צום פוטבאָל-פלאץ.

:: :: ::

דאָס פוטבאָל פלאץ — א ליידיקע, נאָך נישט פארכויעטע „מאנסאנע“*, ארומגעצוימט מיט דראַט. ארום דעם פלאץ, אָנגע-שפארט אין דער דראַט-פארצווימונג, שטייען א סאך שכיינים פון דער געגנט, וואָס זיינען נייגעריק צוצוקוקן דעם גאנג פון שפיל. ס'איז געווען א הייסער זונטיק אינדערפרי. שוין פון גאָר פרי האָט די זון זיך געלאַזט פילן און צוגעזאָגט אן אומדערטרעגלעך הייסן טאָג.

אַבער נישט די שפילער, אויך נישט די אומזיסטיקע צושויער האָבן געפילט די היץ. די שפיל האָט געהאלטן אינמיטן ברען. אויך כוליאָס האָט די היץ נישט געפילט, קיין הונגער נישט געפילט און אויך נישט קיין מידקייט — גלייך ווי ער וואַלט זיך גאַרנישט געווען געוואַרפן צענדליקער מאָל אף דער ערד, אויסצו-ענדיק זיך די גאנצע לענג, קעדיי צו פארהאלטן די פילקע.

דער גינסטיקער גאנג פון שפיל און דער זיג, וואָס דערנעבן-טערט זיך, האָבן געמאכט פארגעסן אליץ.

די אויסגעשרייען און קאַמפלימענטן פון די צושויער האָבן כוליאָס מאמעש געגעבן פליגל, געמאכט אים פלינקער און רי-רעוודיקער.

* מאנסאנע — הייזער-בלאָט.

— בראוץ „לונג“ — האבן זיך געהערט באגייסטערטע אויסרופן.

— אט אזוי פארטיידיקט מען א „טויער“ — האט זיך גע-
הערט, ווען כוליצ האט געלונגען אפגעשלאגן די פילקע.
בלויז איינמאל האט זיך איינגעגעבן די קעגנערישע „לויפערס“
דורכצושלאגן כוליצ „טויער“.

בעייסן שפילן האט כוליצ אין אלץ פארגעסן. ווען ער איז,
אבער, געבליבן אליין פון זיינע כאוויירים, אפן וועג אהיים, האט
ער דערפילט די מידקייט, דערפילט הונגער און — זיך איז זיין
מאמען דערמאנט. כוליצ האט זיך דערמאנט ווי ער האט זי איבער-
געלאזט אן אויסגעבלייכטע און אפגעשוואכטע טוען ארבעטן אין
דערהיים.

וואס וועט ער איר ענטפערן, ווען זי וועט אים פרעגן וואו ער
איז געווען?

און די גאנצע פרייד זיינע פונעם דערפאלג, וואס ער האט גע-
האט, איז פארשוואונדן.

כוליצ האט זיך געפרואווט מרייסטן, אז ס'איז זונטיק. דער
טאטע איז אין דערהיים, העלפט ער איר. ער האט זיך, אבער, אלץ
געפילט פארשולדיקט. און ווי א זינדיקער וואס דערווארט זיין
שטראף, האט ער זיך דערזען נאענט פון זייער שטוב.

ער האט דערזען זיין ברודערל בערעלע, וואס לויפט אים
אקעגן און וויל גלייך וויסן דעם רעזולטאט פון מאמש.

כוליצ האט אים געפרעגט:

— וואס טוט די מאמע?

אבער בערעלע האט זיך זיינס אינזין און ווען ער האט דער-
הערט, אז דער מאמש האט זיך געענדיקט „דריי קעגן איינס“ איז
זיין סימכע געווען אזוי גרויס, אז ער האט שוין אויך נישט געהערט
כוליצ ווייטערדיקע פראגעס:

— מען האט מיך געדארפט האבן, בערעלע?

— דער מאמע איז געווען ביז אף מיר? — האָט כוליאָ גע-
 פרעגט — און ערשט דערנאָך, אז זיין מאמע איז די גאנצע צייט
 געשטאנען אָף דער מיר און אלץ געהערט.

מיט א קלוימערשמער בייזער מינע, האָט אים זיין מאמע
 געפרעגט:

— וואו ביסטו געווען? וואו שלעפסטו זיך ארום א גאנצן
 פרימאָרגן? די מאמע איז קראַנק און דו האָסט אינזינען די כעוורע
 מיט דער פילקע.

אין זיין מאמענ'ס שטים האָט כוליאָ דערקענט, אז ער איז נישט
 ביז און זיין קאעס איז בלויז אַנשמעל, דאָך האָט ער געשטאמלט
 אן ענטפער.

אין דעם, אַבער, איז אַנגעקומען זיין מאמע און זיך דערפרייט:
 — לאָז אים צורו! ס'קינד האָט דאָך נאָך היינט גאַרנישט גע-
 עסן. קום, כוליאָ, קום וועסטו עפעס עסן.

איז א ווינטערדיקן אונט

געשריבן אין 1939,
צו שאַלעם אלייבערס
אכציקסטן געבוירנטאג.

— דאָסמאָל, קינדער, וועל איך אייך דערציילן אַ כאַלעם.
— אַ כאַלעם?

— שוין איינמאָל אַ כאַלעם! זינט כאלוימעס כאַלעמען זיך, האָט
זיך נאָך אזאַ כאַלעם נישט געכאַלעמט. אזאַ כאַלעם קען זיך כאַלע-
מען טאַקע נאָר איינמאָל אין אַכציק יאָר.
אַבער איידער איך גיי אייך דערציילן דעם כאַלעם, האָב איך אַ
גאַנצע מאַסע.

:: :: ::

ס'איז געווען אין אַ ווינטערדיקן אונט.
נישטאָ קיין ערגערע זאַך ווי אַ ווינטערדיקער אונט. הייבן
הויבט ער זיך אָן פֿון באלד נאָך מיטיק. איידער מען האָט נאָך דעכט
אַפּגעגעסן מיטיק, ווערט שוין טונקל, דאַרף מען שוין אָנצינדן ליכט
און ס'איז שוין נאַכט. און די נאַכט ציט זיך לאַנג, אָן אַ שיר לאַנג.
און דאָ ביסטו אליין. די כאַוויירים זיינען יעדערער באַ זיך
אינדערהיים. פאַרשפאַרט ווי אַרעסטאַנטן, פּונקט ווי איך. אינדרויסן
איז קאַלט צי ס'ע רעגנט. נודזשעט מען. צו וואָס מען נעמט זיך, איז
נישט גוט. אפילו מיטן שפּילצייג קען מען זיך קיין אייצע נישט

געבן. און שפילצייג האב איך בעפירעש א סאך. דאס האב איך צו פארדאנקען מיין פעטער יאסלען.

מיין פעטער יאסל אליין האט נישט קיין קינדער און איך הייס א נאמען נאך זיין טאטן. זיין טאמע האט געהייסן מעכל און איך — אויך אזוי. ס'הייסט רופן רופט מען מיך מיגעליטא. ס'איז אבער אלציינס. ווייסט ער נישט, מיין פעטער יאסל, וואס צו מאן מיט מיר, וואס פאר א שפילעכלעך מיר צו קויפן. רופט ער מיך „טאמע“. סע געפעלט מיר אפילע נישט וואס ער רופט מיך אזוי. וואס פאר א טאמע בין איך אים? נאך ווייל ער קויפט מיר שמענדיק שפילעכלעך, זאג איך גארנישט.

אבער וואס קען איך מאן מיט די שפילעכלעך אין צימער? סע וואלט מער נישט געפעלט, נאך איך זאל זיך נעמען שפילן מיט דער פילקע אין צימער. צי פארן מיטן מאנאפאמין. עס איז אזוי אויך ענג בא אונדז אין שטוב. כוצדעם האלט די טאמע אין איין שרייען:

— דו וועסט צעקראצן דעם דיל!

— וועסט צעקלאפן דאס מעכל, וועסטו צעקלאפן!

נעם איך מאלן מענטשעלעך — וועסט פארשמירן דאס טיש-מעדל! וויל איך אויסשניידן בילדלעך פון א צייטונג — מאכסט אן א מוסט! אז וואס מען טוט איז נישט גוט.

נדוזשע איך זיך. איך דערמאן זיך אין די זומערדיקע אפדער-נעכט ווען איך פלעג זיך שפילן מיט די כאווייריס אף דער גאס, אף דער פלאסע, ביז שפעט אין דער נאכט אריין.

דערזעט די טאמע, אז איך לאנגווייליק זיך, שיקט זי מיך שלאפן. איך בין אפילע שלעפעריק, די אויגן קלעפן זיך מיר און איך האלט אין איין געניצן. נאך ווייל זי שיקט מיר, וויל איך מינאסמאם נישט. איר האט עפעס ליב צו גיין שלאפן פרי, ווען אלע בלויבן נאך וואכעדיק?

שפעטער, די אויגן קלעפן זיך, דאס מויל ווערט שיר נישט

צעריסן פון געניצן. שרייט די מאמע ווידער: „גיי לייג זיך שוין, דו פאלסט דאך אוועק!“

רייס איך אויף די אויגן מיט קויעך:

— איך וועל זיך לייגן שלאָפן גלייך מיט אייך.

אזוי האלט זי אין איין זאגן „שלאָפן“, „שלאָפן“, ביז איך ווער אינדערעמעסן אנטשלאָפן.

דעמאלט טוט מען מיך אויס, שלאָפנדיקערייד, דאָס אַנטוועקן און מען טראַגט מיך צו צום געלעגער.

:: :: ::

אזוי קימאט שמענדיק. און אזוי וואַלט זיך אויך געענדיקט דער אפדערנאכט. איך האָב נישט געוואוסט צו וואָס זיך צו נעמען. האָב איך זיך גענודזשעט. הער איך אַבער ווי מיינע מאמע-מאמע נודזשען זיך שוין גאַרנישט. מיין מאמע לייענט עפעס פאַר דער מאמען פון א בוך און ביידע קאממען זיך פאַר געלעכטער.

האַט מיך אַנגענומען א מין קינע און א פאַרדרום: מיר איז אזוי לאנגווייליק און זיי — זיי איז גאַר פריילעך! און א כיישעק האָט מיך אַנגענומען זיי צו שמערן. ווייס איך אַבער, אז בא מיין מאמען איז נימאָ קיין ערגערע זאך ווי, אז מען שמערט אים בעיים ער לייענט. א סאך מאָל וויל איך אים עפעס פרעגן ווען ער האלט אינמיטן לייענען, מוז איך אויסווארטן ביז ער ענדיקט. דער סאָף איז שמענ-דיק, אז ביז וואנען ער ענדיקט, פארגעס איך וואָס איך האָב אים געוואַלט פרעגן.

דאָסמאָל איז מיין מאמע דאוועק נישט אין קאעס געוואָרן, ווען איך האָב אים געפרעגט וואָס אזוינס ער לייענט. ער האָט מיך אַנגעקוקט, גלייך ווי ער וואַלט מיך ביז איצט נישט באמערקט, דאָס פריערדיקע געלעכטער איז נאָך נישט פאַר-שוואונדן פון זיין פאַנים און ער האָט מיר געזאָגט:

— דאָס לייען איך א מאיסע פון שאַלעם אליימעמען.

שאלעם אלייכעם — דאס איז א היימישער נאָמען בא אונדז אין שטוב. זינט איך געדענק, הענגט בא אונדז אף דער וואנט, הארט איבער מיין בעטל, א גרויס בילד פון איינעם מיט לאַנגע, גלאט פאר-קעמטע האַר, א פאַר קלוגע, שמייכלענדיקע אויגן קוקן ארויס פון הינטער די ברילן אפיר. ווען איך בין אלט געווען אַנדערהאלבן יאָר, אזוי דערציילן מיינע טאטע-מאמע, אז מען האָט מיר געפרעגט, ווער דאָס איז, האָב איך געענטפערט: שאלייכעם."

מיין טאטע איז פארליבט אין שאלעם אלייכעמען. אזוי זאָגט די מאמע מיינע און זי אליין האָט אים איך נישט פיינט...

אין די פרייע שאַען, נאָך דער ארבעט, צי אין א יאָנטעוודיקן טאָג, לייענט מיין טאטע צוערשט פאר זיך. באלד צעלאכט ער זיך צו זיך אליין און קען זיך נישט איינהאלטן. ער מוז זיך טיילן מיט דער מאמע, גייט ער אריין אין קיך. די מאמע איז נישט גערן. נא דיר גאָר א מאיסע אינמיטן דרינען! דער קאַפּ ליגט איר ניט דערביי. קוים אַבער פויעלט דער טאטע בא איר, זי זאָל הערן נאָר א פאַר שורעם, בלייבט זי שטיין מיטן קאַבלעפל אַדער מיטן מעסער אין דער האנט. און באלד לאכן זיי ביידע אזוי הארציק, ביז פרערן. פון די „פאַר שורעם" ווערן בלעטלעך גאנצע. ביז וואנען א מעפל לויפט אויס, צי דאָס געבראטנס ווערט צוגעברענט.

זעט איר שוין, אז דער נאָמען שאלעם אלייכעם איז מיר גאָר נישט פרעמד...

:: :: ::

מיין טאטע, ווייל ער האָט שוין איבערגערופן דאָס לייענען און זיך דערמאָנט אין מיר, האָט ער צוגעמאכט דעם בוך און מיר אָנגע-הויבן דערציילן אייניקע שאלעם אלייכעמס מאיסעס. איינע שענער פאר דער אנדערער. איינע פון א אינגעלע, געצל, וואָס די כאוויירים האָבן נישט געוואָלט מיט אים שפילן אין ניס, האָט ער געשפילט מיט זיך אליין און זיך צעקריגט מיט זיך אליין און זיך צעשלאָגן.

צענעריקט. איינע — פון א אינגעלע „טאָפעלע טוטוריסו“, וואָס
זייסן הייסט ער קאָפעלע קוקוריקו, נאָר ווייל ער רעדט אונטערן
צינגל און אַנשמאַט „ק“ זאָגט ער „ט“, רופט מען אים „טאָפעלע טוטור-
ריטו“. און פון נאָך א אינגעלע, האָט ער מיר דער טאטע דערציילט,
וואָס הייסט מאַטל און פון א הונט ראַבטשיק און נאָך און נאָך
מאָיסעס, אזוי לאַנג ביז איך בין איינגעשלאָפן.

:: :: ::

איינגעשלאָפן. אוואַדע כאַלעמט זיך מיר ווי עס עפנט זיך די
מיר און סע קומט אריין נישט קיין אנדערער ווי טאקע ער אליין,
שאַלעם אלייכעס. איך האָב אים באלד דערקענט אינעם שפיצעכיקן
בערדל מיט די לאַנגע, גלאַט-פארקעמטע האַר, און אין די גוטע קלוגע
אויגן, וואָס קוקן פון הינטער די ברילן אפיר גלייך אף מיר. און באלד
רופט ער זיך אָן צו מיר:

— זאָג מיר נאָר, דו קליינער וועזוריק...

— איך הייס נישט קליינער וועזוריק, הייס איך נישט.

— ווי זשע דען הייסטו?

— ווי אזוי זאל איך הייסן? איך הייס מיגעלימאָ, א נאָמען נאָך

מיין פעטער יאַסלס טאטן הייס איך.

— צעלאַכט זיך שאַלעם אלייכעס אף א קאַל:

— ווי אזוי זאָנסטו? מיגעלימאָ? וואָס פאר א נאָמען איז דאַס?

און דיין פעטער יאַסלס טאטע האָט אויך אזוי געהייסן?

— כייין פעטער יאַסלס טאטע האָט געהייסן מעכל, נאָר מיך

רופט מען אזוי.

— הייסטו, הייסט עס, אויך מעכל. זאָג-זשע מיר נאָר, מעכל,

קענסטו כאַטש ריידן אידיש?

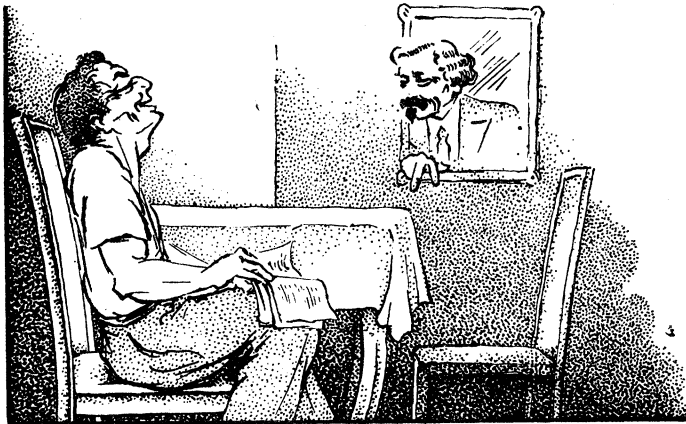
— אוואַדע קען איך? פארוואָס זאל איך נישט קענען? „דזשיי-

דע“, „פעמע“, „קעמשעלע“.

— א שיינער אידיש, כ'לעבן, ווי איך בין א איד. גיכער איז עס
 מערקיש? עפשער ווילסטו זאגן „זיידע, פעטער, קעצעלע“.
 — טאקע דאס מיך איך דאך, „דושיידע, פעטע, קעטשעלע“.
 רופט זיך אן צו מיר שאלעם אלייכעם:

— הער זשע מיך אויס, דו קליינער וועווריק, מיין איך מעכל,
 ס'הייסט, מיגעלימא וויל איך זאגן. איך זע דאך, אז דו האסט נישט
 קיין כאוויירים מיט וועמען זיך צו שפילן אין די לאנגע ווינטער-נעכט,
 האב איך פאר דיר כאוויירים, כעוורע איינס און איינס פריילעכע.
 ארעמע אבער פריילעכע, איינער הייסט מאמל פייסי דעם כאונס,
 איינער געצל-גויעצל און נאך און נאך אן א שיר. דו מוזט אבער טאן
 איין זאך. זיך אויסלערנען ריידן און לייענען אידיש. נו, וואס זשע
 שווייגסטו? גיסטו מיר דיין ווארט אז דו וועסט עס טאן? ... — — —

פרעג איך אייך: וואס וואלט איר דערויף געענטפערט? איך?—
 איך האב אים געגעבן מיין ווארט און איך קען אייך זאגן, אז סע טוט
 מיר גארנישט באנג.....

אורעמעלע שפארט געלט ...

י קומט צו אים געלט, צו אורעמעלען? ווי האט זיך צו אים גענומען אזא מאיאנטעק? — דאס איז שווער צו וויסן.

א פאקט איז:

אורעמעלע האט זיך מיטאמאל דערזען, אלס בולעבאס איבער פופצן סענט (איין מאטבייע פון 10 און איינע פון 5 סענט). אן אנדער אינגעלע אף זיין ארט וואלט מינאסטאם באלד עס געלאפן אויסגעבן אף נאשערייען, צוקערלעך. אורעמעלע, אבער איז נישט אזא. פארקערט, אים איז מיטאמאל באפאלן א געלט-גייציקייט און סע האט זיך אים פארוואלט האבן מער. דערווייל מאנט ער נאך בא זיין מאמען פינף סענט, קעדיי עס זאל זיין א קיילעכדיקע סומע — צוואנציק סענט.

— דו האסט דאך געלט? — טאינעט זיין מאמע.

אזאדע האט ער, אבער ער וויל צונויפלייגן סענט צו סענט, איז ביז ער יועט ווערן גרויס, וועט עס באטרעפן א פארמעגן.

שמיכלט זיין מאמע און גיט אים פינף סענט. הויכט זיך אן אן ארבעט פון אויסביימן די דריי ניקלס אף איין מאטבייע, א גרעסע-רע — איינע פון צוואנציק. שפעטער, ווידער אויסביימן די צוואנציק אף פיר סינקאס*) — עס זאל זיין מערער...

(* סינקא — אן ארגענטינער קליינע מאטבייע פון פינף סענט.

דערנאך — וואו געפינט מען א זיכער אַרט צו באהאלטן דעם אויצער?

ער האָט געפרוואוּט לייגן אין שופלאַד פון מיש, אין א ווינקל פון וואנט-זייגער און באלד כאַראַמע געקראַגן און עס צוריק אפיר-גענומען.

וואו ער האָט עס געלייגט, איז נישט געווען גוט.

אזוי איז געגאנגען כאַדאַראַם דאָס גאנצע הויז מיט זיינע צוואַנ-ציק סענט. און ווער ווייסט וויפל נאָך ער וואָלט יעדן פארמוטשעט, ווען נישט א קארוסעל, וואָס האָט זיך אוועקגעשמעלט אין ראַג פון זייער קוואַרטאל.

אזא קארוסעל האָט מען מאַקע נאָך אין דער געגנט נישט געזען!

א קארוסעל מיט הילצערנע פערדלעך, וואָס גאלאָפירן ווי עמעסע פערד; קעמלען אפילע, שיפעלעך, אויטאָמאָבילעכלעך קליינע. און זיינע מוזיק פון א שפיל-קאסטן, וואָס קומט ערגעץ פון אינעווייניק פון קארוסעל.

כעוורע זיינען געלאָפן צו די מאמעס נאָך סענטן און אוורע-מעלע — ווי אלע כעוורע.

האָט ער אַבער באַקומען א שאַרפן אַפזאָג פון זיין מאמען:

— האָסט דען קיין געלט נישט?

— יא, אַבער יענץ איז אַף צונויפלייגן.

מאינע היינט, מאינע מאַרגן, די מאמע זיינע איז שוין פארמא-טערט פון זיינע צענויפגעלייגטע געלטער.

האָט ער, מיט אויגן פול קינע צוגעקוקט, ווי זיינע כאוויירים באווייזן קונצן אינמיטן גאנג פון קארוסעל; ווי זיי שפרינגען פון די שיפעלעך אַף די גאלאָפירנדיקע פערדלעך; פון דאָרט אין די אויטאָס; ווי די כאוויירים זיינע פלייסן זיך ארויסצובאַקומען דעם רונג, וואָס

הענגט אראָפּ פון אזא סלופ. און דעם וואָס עס געלינגט ארויסצוציען,
דער קריגט אן אומזיסטיקע ריזע אפן קארוסעל.
אורעמעלע האָט אָנגעטאפט דעם ניקל אין קעשענע, א פאַר
מאַל געפראַווט אים ארויסנעמען, אָבער איידער ער האָט זיך
אנטשלאָסן, האָט די קארוסעל ווידער זיך אָנגעהויבן דרייען.

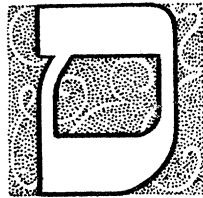
בעסער וואָלט ער דעם ניקל נישט אויסגעביטן, ווייל האָט ער
נאָר צעברעקלט די מאטבייע, באצאָלט פאַר איין ריזע אפן קאַ-
רוסעל, איז זי זיך צעגאנגען אונטער די הענט.
ס'איז אים שוין געגאנגען אין אמביציע; נאָך יעדער ריזע
האַט זיך אים געדאַכט, אז סע האָט געפעלט א האַר, ער זאָל ארויס-
ציען דעם רונג און זיך פארדינען אן אומזיסטיקע ריזע. — דאָס מאַל,
פלעגט זיך אים דאַכטן, וועט אים שוין געלונגען.
און אזוי, פיר ריזעס — פיר קורצע אויגנבליקן, איידער מען
קוקט זיך אום, סע איז שוין נאָך אלעמען.
נישטאָ קיין ניקל, אום מיט זיינע אָפּשפּאַרונגען.
און סע האָט זיך אורעמעלען געדאַכט, אז נישט צוואנציק
סענט האָט ער אויסגעגעבן, נאָר א פארמעגן א גאנצם.

אין זון

ש. וואסערמאנען —
נאכן איבערלייענען זיין בוך
„שוועלבעלער“.

איז געווען גאנץ פרי. ווען הערשעלע האָט גע-
עפנט די אויגן, האָט ער שוין געטרעפן זיין
טאטן אין דער זעלבער פּאָזע ווי ער האָט אים
געזען באנאכט געלאָזט — אריבערגעכויגן
איבער דער ניי-מאשין און שטעפן די ברייטע,
געקעסטלטע גאוטשישע הויזן.

הערשעלעס מאמע איז שוין אויך געווען אויפגעשטאנען און,
מיטן קוישל אין די הענט, געווען גרייט צו גיין איינקויפן.
ס'איז איר נאָר נישט אויסגעקומען דער בעזשען. וויפל זי האָט
נישט גערעכנט, האָט איר נישט געקלעקט קיין געלט איינצוקויפן
אלץ וואָס זי דארף.

אז סע לאָזט זיך אויס, איז אלצדינג מיטאמאָל. איז נישטאָ אין
שטוב קיין זאלץ, קיין קוילן, צוקער, גרויפן, זייף. מען דארף אויך
קויפן ברויט. נו, און מילך פארן טאטן? וואָס א טאָג הוסט ער ערגער.
און דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז דער קראנקער דארף וואָס מערער
מילך און זון.

— אז דו גייסט שוין קויפן מילך, ברענג שוין אויך אביסל זון, —
כאָכמעט זיך דער טאטע.

אלצדינג איז בא אים א כאָכמע, בא הערשעלעס טאטן.

ווען דער דאקטאָר האָט אים געזאָגט, אז ער זאל בייַמן די וואוי-
נונג, ווייל דאָרט וואו זיי וואוינען איז נישטאָ קיין לופט און נישטאָ
קיין זון, האָט הערשעלעס מאמע זיך דערנאָך געכאַכמעט:

— איך וואָלט זיך אונזדע געביטן מיטן דאָקטאָרס וואוינונג,
ס'איז דאָרט ליכטיקער און באַקוועמער. דאָרטן וואָלט איך זיכער
געזונט געוואָרן.

דאָס צימער, וואו עס וואוינען הערשעלעס עלטערן טראַגט דעם
נומער 43 פון דער קאָנווענטיזשע*. דאָס צימער איז פאַרוקט אין א
ווינקל. ס'איז דאָרט שמענדיק טונקל און סע פילט זיך א מוכלעקייט.
די זון שמעקט אהין קיינמאָל נישט אריין.

הערשעלע טראַכט:

„וואָסאָרא שלעכטע ס'איז די זון! דאָרטן, וואו מען דאַרף זי
נישט, אין די הייזער וואו ס'איז ליכטיק אויך אָן איר, דאָרט קומט
זי. און דאָרטן וואו מען נויטיקט זיך אין איר שייַן, קומט זי אפילע
נישט אריין.“

„ווען איך וועל זיין א גרויסער, טראַכט ער, וועל איך אויסבויען
א גרויס ליכטיק הויז, מיט גרויסע טירן און א סאך פענצער, וואו
די זון וועט שמענדיק שייַנען...“

אזוי טראַכטנדיק איז הערשעלע ווידער אמאָל איינגעשלאָפן.

האָט זיך אים געכאַלעמט: זיין מאמע איז געקומען פון דער
גאס, מיט א פולן שווערן קויש און זי הויבט אָן צו שלעפן פונעם
קויש צוקער, גרינס, פרוכטן, פלייש, מילך און — זע נאָר זע! — זי
שלעפט ארויס פונעם קויש א זון. מאַקע אן עמעסע זון, קיילעכדיק
זוי א ברויט. די כעוורע, הערשעלעס ברודערלעך, שוועסטערלעך,
באפאלן זייער מאמען מיט קוילעס:

(* קאָנווענטיזשע — א הויז, וואו עס וואוינען אין ענגשאפט א
סאך נישט-פאַרמעגלעכע פאַמיליעס.

— מיר א שטיקל!

— מיר א שטיקל זון!

און די מאמע טיילט. יעדן א שטיקל, יעדן א רעפּטעלע. ביז זי טיילט איין די גאנצע זון. און — א שיינע זאך, כילעכן! — אין זיך אליין האָט די מאמע גאָר פארגעסן. פאר איר איז נישט געבליבן קיין זון.

הערשעלע איז געבליבן שמיין מיט זיין שטיקל זון און נישט געוואוסט וואָס צו טאָן: עפשער גאָר געבן דער מאמען זיין כילעקע? האָט ער אָבער דערזען ווי איר פאָנים שמראלמ פון פריינד און ער האָט דערהערט זיין טאטנס הייזעריק קאַל:

— זאָגט נישט, קינדער. סע וועט קומען אַ צייט ווען סע וועט

זיין גענוג זון פאר אלע מענטשן...

בא די ווערטער האָט זיך זיין מאמע פארהוסט. הערשעלע האָט

זיך אויפגעכאַפּט.

פונעם הויף האָבן זיך דערטראָגן די קוילעס פון די קינדער. האָט

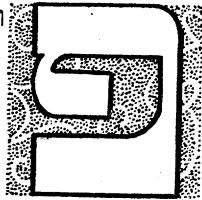
הערשעלע פארשטאנען, אז עס איז שוין שפעטער טאָג, כאַטש אין

צימער איז פינצטער ווי באנאכט.

ליקענאמע

דווקע האָט זיך געפילט ווי אָפּגענארט, אנטוישט;
 ער האָט זיך געהאט געריכט אָף אויסערגע-
 וויינלעכע געשעענישן; אָף עפעס שיינס, עפעס
 שרעקלעכס. און צום סאָף — גאַרנישט!

און וויפל ער האָט עס אביסל געראשט פריער.
 דאָס וואָרט אליין—ליקענאמע—איז אים גע-
 פעלן געוואָרן. האָט ער עס טאקע איבערגעכאזערט אלעמאָל. אימ-
 לעכן דערציילט, אז מאָרגן, ארום זיבן מיט א האלבן, וועט זיין א
 ליקענאמע; געפרעגט די כאוויירים צי זיי וועלן אויפשטיין פרי זען
 די ליקענאמע?

אהיימגעקומען פון שול, ער איז נאָך רעכט נישט אריבער די
 שוועל, האָט ער געפרעגט זיין מאמען:

— מאמע, האָסט שוין אמאָל געזען א ליקענאמע?

— וואָס איז דאָס פאר א נייס? אזא כאיע אין זאָלאָגישן גאַרטן?

— נין! — האָט פרויקע איבערגעזאָגט דאָס וואָס ער האָט

געהערט פון זיין לערער, — א ליקענאמע איז, ווען די זון מיט דער
 לעוואָנע טרעפן זיך צונויף אין איין פונקט, און די לעוואָנע ווארפט
 איר שאַטן אָף דער זון און פארטונקלט זי אביסל.

— פרעג מיך, זונעניו, גרינגערע זאכן! — האָט געזאָגט זיין

מאמע — אז זיך בעסער אויס דאס כאלאמל, וואש די הענט און גי-
עסן.

פרויקע האט נאך איבערגעטראכט:

— איך זאל כאטש נישט פארשלאפן!

— דער הימל זאל כאטש נישט זיין פארוואלקנט, מען זאל קע-
נען זען די פארטונקלונג פון דער זון.

האט ער אָנגעזאָגט זיין מאמען, זי זאל אים אויפוועקן פרי, גע-
בעטן אָנשטעלן דעם וועק-זייגער, — כאטש אף זונטיק אינדערפרי
שטעלט מען אים נישט אָן!

ער האט דערווארמעט עפעס אויסערגעוויינלעכס, ער איז געווען
אזוי אומגעוילדיק, אז ער האט נישט געקאנט אנטשלאפן ווערן
קעדיי נישט צו פארשלאפן.

שוין העט, שפעט, איז ער איינגעשלאפן און געהאט מאַדנע
כאלוימעס. ס'האט זיך אים געכאַלעמט, אז בא זיי אין הויף ליגט א
פילקע, ער גיט א זעין מיטן פוס, הויבט זי אָן פליען הויך. פליט
אלעמאל העכער, און מיטאמאל — ס'איז נאָרנישט קיין פילקע, עס
איז גאָר א לעוואַנע, זי שלאגט זיך אָן אין דער זון, ווערט די זון
פארלאשן, ווערט פינצמער...

אינדערפרי, ווען ער האט דערהערט זיין מאמען זיך דרייען
אין צימער, האט ער נישט געקענט עפענען די אויגן.

— מאמע, מע זעט עפעס? — האט ער געפרעגט האלב פון
שלאָף.

— וואָס זעט מען? — ענטפערט זיין מאמע — מען זעט, אז
ס'איז שוין כאלד ניין אויגער און איך האב נאָך גארנישט געטאָן.

ווי פארשלאפן ער איז נישט געווען, דערהערט „כאלד ניין
אויגער“ האט ער אויפגעריסן די אויגן מיט נוואלד, אראפ פון גע-
לעגער אָן —

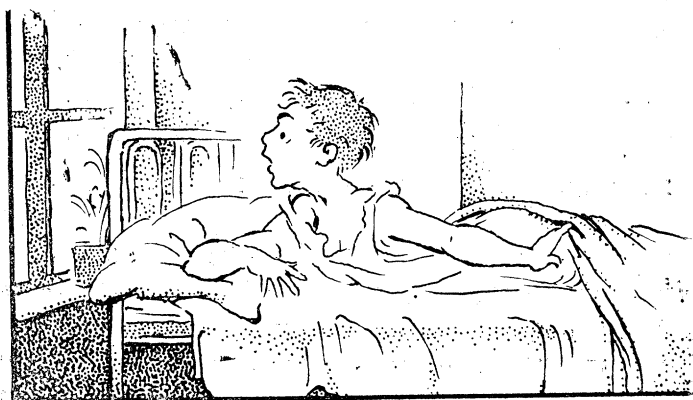
אינדרויסן איז ווי שמענדיק.

דער ציימונגס פארקויפער רופט אויס די נעמען פון די פריי-
מארגן-ציימונגען, פרויען גייען מיט די קוישלעך אין מארק אריין,
און די זון?

יא, די זון איז ווי אלע אינדערפרי.

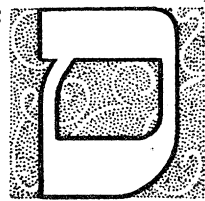
ווען ער שטייט אויף פרי, — האט מען אים שפעטער געזאגט —
און וואלט געקוקט דורך א פארויכערט גלאז, וואלט ער געווען געזען
די ליקעכאמע.

אבער פרויקע האט זיך אלצאיינס געפילט אפגענארט,
אנמוישט. נישט דאס האט ער געמיינט!

ר א ד י א

סאַרעלע האָט ליב, אז איר מאמע פרעגט איר וויפל ס'איז דער זייגער. און איר מאמע פארשאפט איר דעם פארגעניגן און פרעגט איר מערערע מאל ווי זי דארף בעעמעס וויסן.
סאַרעלע קומט צוריק און זאגט:
„דער קליינער ווייזער איז בא דריי און דער

גרויסער — בא עלף.“

ווייסט שוין איר מאמע, אז סע פעלן פינף מינוט צו דריי. און אזוי קומט סאַרעלען אויס צו ווייזן, אז זי קען שוין קוקן אפן זייגער. און יעדן פארנאכט, ווען דער קליינער ווייזער איז פאר זעקס און דער גרויסער דערנענטערט זיך צו צוועלף, שמויט שוין סאַרעלע אפן טירל פון דער גאס און ווארט אף איר טאמן. וואָס קומט אין דער שאַ פון דער ארבעט.

אַבער דאָסמאל האָבן שוין ביידע ווייזערס פון זייגער לאנג אריבערגעשפאנט דעם „זעקס“, וואָס געפינט זיך נידעריקער פון אלע ציפערן אפן ציפערבלאט. אויך די זון האָט זיך אראָפּגעלאָזט נידעריק און די שאַטנס האָבן זיך אויסגעצויגן לענגער. סע הויבט שוין אָן ווערן טונקל און איר מאמע קומט אליין נישט. סאַרעלע לויפט פון טירל

צום זייגער און צוריק און קען נישט פארשמיין, פארוואָס איר מאַמע פארשפעטיקט היינט.

שוין העט, שפעט, האָט סאַרעלע אין דער פינצטער דערקענט איר מאַטן אפירקומען פון הינטערן ראַג מיט א פירעקיקן פאק. זי איז אים געלאָפן אנטקעגן און אפילע נישט געהערט ווי איר מאַמע שרייט איר נאָך: „לויף נישט! דו וועסט פאלן“.

זי האָט זיך געפרייט מיט איר מאַטן, געוואָלט וויסן פארוואָס ער איז היינט געקומען אזוי שפעט און — וואָס האָט ער אין פעקל? — טרעף! — וויל איר מאַמע זי מאַכן נייגעריק.

סאַרעלע קען נישט טרעפן. ערשט ווען ער האָט אויפגעפאקט דאָס פעקל, האָט זי דערזען א שפאַגל-נייעס און שיינעס ראדיאָ-אפאראט.

סאַרעלע איז גלייך געלאָפן זאָגן די בסורע אירע כאווערטעס.

אך, ווי סאַרעלע פלעגט מעקאנע זיין אירע כאווערטעס, בא וועמען אין שטוב ס'איז געווען א ראדיאָ. און זי פלעגט נישט איינ-מאָל בעטן איר מאַטן ער זאָל קויפן א ראדיאָ.

— סע זיינען פאראן בילכערע זאכן צו קויפן ווי א ראדיאָ — פלעגט טאינען איר מאַמע.

— איך וויל א ראדיאָ! — האָט זי זיך געהאלטן בא אירן.

— נו, און שיכעלעך ווילסטו נישט? — טאינעט איר מאַמע — אַט בלייבסטו דאָך באלד א באַרוועסע.

— ניין, שיכעלעך נישט — א ראדיאָ! אלע קינדער האָבן ראדיאָס!

— אַט גייסטו שוין דעם צווייטן ווינטער אָן א מאַנטעלע און

איך קען דיר אלץ נישט קויפן.

— אז איך דארף נישט קיין מאַנטעלע — טאינעט סאַרעלע —

א ראדיאָ!

איר מאַמע האָט איר אלץ נישט געקענט צוליב מאָן. אַט ארבעט

ער, פארדינט נישט שלעכט און באלד בלייבט ער אן ארבעט. צי א נישט קומט אונטער א שטרייק און — עס פעלן שוין נויטיקערע זאכן ווי א ראדיאָ.

אבער אף אלץ קומט א צייט און סאַרעלע קען זיך שוין בא-רימען, אז איר ראדיאָ איז גרעסער ווי כאיעלעס.

סאַרעלע איז שוין נישט אַפּגעטראָפּן פון ראדיאָ און כאַטש זי האָט נישט פאַרשטאַנען קיין וואָרט פון דעם וואָס דער ראדיאָ האָט אלץ גערעדט, איז זי געזעסן צוזאַמען מיט אירע טאַטע-מאַמע ביז זי איז אנטשלאָפּן געוואָרן.

אפן צווייטן טאָג, ווען איר טאַטע איז נאָר אהיימגעקומען פון דער ארבעט, האָט ער זיך אוועקגעזעצט באַם ראדיאָ. בא יעדן דריי דאָס קנעפּל, האָט דער ראדיאָ ארויסגעלאָזט א גרילצנדיקן ריטש, וואָס איז באלד ווי דערוואָרגן געוואָרן. און ווען ער האָט אַנגעטראָפּן אף איינעם, וואָס האָט גערעדט, האָט איר טאַטע אַנגעשטעלט מויל און אויערן און אינגאַנצן פאַרגעסן אין סאַרעלען. ער האָט זיך שוין נישט געשפּילט מיט איר, ווי אלע פריערדיקע טעג. און ווען סאַרעלע האָט אים עפעס געפרעגט, האָט ער, אן אויפגערגטער, געגעבן א געשריי:

— שווייג! לאָז מיך הערן!

— מען טאָר שוין נאָר קיין וואָרט נישט אויסריידן? — האָט סאַרעלע מיט ווייטיק געזאָגט.

איר טאַטע האָט זיך צעשמייכלט און זיך שוין געבעטן בא איר:

— איך וויל דאָך הערן, וואָס מען רעדט, — און האָט זי איבער-

געבעטן מיט א קוש.

ער האָט זי זייער ליב, איר טאַטע. און שפּילט זיך מיט איר אַפּט, נאָר ווען ער לייענט א צייטונג, ווייסט שוין סאַרעלע, אז זי טאָר אים נישט איבערשלאָגן. זי וויל נאָר ער זאָל איר דערציילן, וואָס ער לייענט, שמייכלט ער און זאָגט: „דערנאָך“, „שפעטער“.

צי ווען עס קומען איר מאַטנעס כאַוויירעס, ווייסט שוין סאַרעלע, אז באלד הויבט מען אָן ריידן אָן אַ סאַף. שאַענלאַנג ווערט זיי נישט נימעס צו ריידן וועגן זאכן, וואָס זי פאַרשטייט גאַרנישט. נאָר מען היצט זיך און קוים גיט זי עפעס אַ פּרעג, ענטפּערט איר טאַמע בייז:

— וויפל מאָל האָב איך דיר געזאָגט, אז ווען גרויסע ריידן, דאַרף קיין קינד זיך נישט אַרײַנמישן!

בלייבט זי אליין, סאַרעלע, און טראַכט: „ווען זשע ריידן זיי נישט, די גרויסע? שטענדיק ריידן זיי און זי טאַר קיין וואָרט נישט אויסריידן“.

און זי באַקומט פּיינט איר מאַטנעס כאַוויירעס, האָט נישט ליב די צייטונג און איצט — אויך דעם ראַדיאָ, כאַטש זי האָט אזוי לאַנג געבעטן מען זאל קויפֿן אַ ראַדיאָ.

יעדע פּרייע מינוט, אפּילע באַס עסן, שטעלט איר טאַמע אָן דעם ראַדיאָ. וואָלט ער אָבער, געהערט מוזיק צי געזאַנג, וואָלט סאַרעלען אויך געפּעלן. ער הערט אָבער, בלויז ווי מען רעדט עפעס רייד און ווערטער, וואָס זי הויבט נישט אָן צו פאַרשטיין.

און סאַרעלע באַמערקט אויך ווי איר מאַטנעס אויסדרוק פֿון פּאַנים ענדערט זיך אלע וויילע. אָט ווערט עס פּריילעך, די אויגן צעגלאַנצן זיך פֿון פּרייד און אָט ווערט ער טרויעריק, דער ביסן אין מויל בלייבט אים שטיין און ער עסט נישט מער.

איינמאָל איז איר טאַמע געוואָרן אויפגערעגט, פאַרדרייט דעם ראַדיאָ און נישט געוואָלט הערן מער.

האַט סאַרעלע געבעטן איר טאַטן, ער זאל איר דערציילן, וואָס ער הערט אין ראַדיאָ. איר טאַמע האָט זי אָנגעקוקט, גלייך ווי ער וואָלט זי ביז איצט נישט באַמערקט און — שוין אַ באַרוואַקטער — אָנגעהויבן צו דערציילן:

„ס'איז פאַראַן אַ לאַנד. נישט נאָענט און נישט ווייט איז דאָס

דאזיקע לאנד. די מענטשן פון דעם לאנד זיינען גוטע. די איינציקע זארג זייערע איז שמענדיק געווען, אז אלע מענטשן זאלן לעבן גוט. באזונדערס האט מען דארטן ליב געהאט די קינדער. מען האט אלע מאל אויסגעטראכט נייע זאכן פאר די קינדער. מען האט געבויעט גרויסע אין ליכטיקע שולן, שיינע פארקן און שפיל-פלעצער.

די מענטשן האבן געאקערט די ערד, פארזיט קארן און וויין און געווארט אפן טאג ווען זיי זאלן קענען שניידן די טוואוע.

אבער אין איינער א נאכט, ווען די פרידלעכע איינוואוינער זיינען געשלאפן רואיק, זיינען זיי כאפאלן געווארן פון א צווייט פאלק, וואס האט געוואוינט בא דער גרענעץ. א סאך פון די פרידלעכע איינוואוינער זיינען געהארגעט געווארן. אויך זייערע קינדער. די היימען זייערע און די פעלדער זיינען צעשטערט געווארן פונעם טוינעם באמבעס.

האבן די גוטע איינוואוינער פונעם פרידלעכן לאנד גענומען געווער און — עס קומט פאר א גרויסער און שרעקלעכער קאמף צווישן די מענטשן פון יענעם גומן לאנד מיט די בייזע און שלעכטע אנפאלער. דאס הייסט „מילכאמע“.

אלע מענטשן פון דער גארער וועלט ווילן, אז די גוטע איינ-וואוינער פונעם פרידלעכן לאנד זאלן געווינען די מילכאמע.

דורכן ראדיא הער איך ווי עס גייט צו דער קאמף און ווער עס געווינט...“

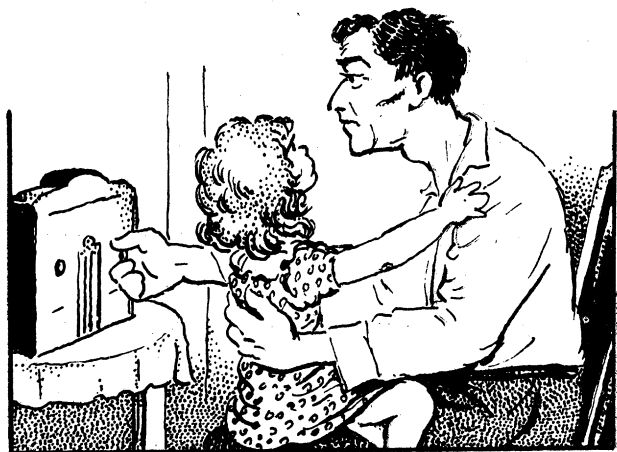
סאָרעלעס טאמע האט איבערגעריסן דאס דערציילן, ווייל ער האט דערזען, אז זיין טאכטערס אויגן זיינען אנגעלאפן מיט טרערן און — ער האט זייער נישט ליב זי צו זען וויינען.

סאָרעלע האט נישט פארשמאנען אליין, וואס איר טאמע האט איר דערציילט. נאר פון דעמאלט אן ווען איר טאמע הערט דעם

פאליק קאטאווסקי

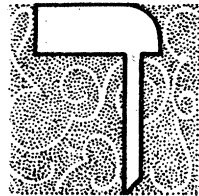
ראדיא, דערקענט זי לויט זיין פאנעם ווער עס זיגט: די גומע צי די
שלעכטע. און זי פרייט זיך צוזאמען מיט איר טאטן און ווערט מרוי-
עריק גלייך מיט אים. זי שטערט אים שוין נישט. און ווען ער איז
אמאל נישטא באם ראדיא און זי הערט אין ראדיא דאס ווארט
„מילכאמע“, לויפט זי אים רופן:

— „טאטע, גיכער, טע רעדט די מילכאמע!“

א לופט־רייזע אין ... טראמוויי

ער טראמוויי, אן איבערגעפאקער, האט זיך געשלעפט מיד און שלעפערדיק איבער די שטילע און שוואך באלויכטענע גאסן.

ווי פליגן ארום זיסווארג אין דער טראמוויי געווען באהאנגען און באקלעפט מיט פאסא-זשירן. אף דער פלאמפארעם, אף די טרעפלעך און אינעווייניק — קאפ אף קאפ, איינער טרעט אן אפן צווייטנס הינער-אויגן, מיט די עלנבויענס אין יענעם זיימן. אומגעלעך זיך צו באוועגן, אומגעלעך אפילע אפצושטייגן.

דער קאנדוקטאר קאן זיך קיין איינע נישט געבן, האלט אין איין בעטן, מען זאל זיך רוקן פארן, מאכן פלאץ פאר אנדערע. די פאסאזשירן, מיט פארמאערטע געזיכטער, ענטפערן מיט פאר-ביטערונג:

— וואהיין נאך קען מען זיך רוקן? מיר זיינען דאך שוין צונויפגעפרעסט ווי סארדינעס.

אנדערע האבן נאך נישט פארלארן דעם כיישעק זיך צו באַכמענען:

— סארדינעס זיינען היינט טייערער ווי מענשן...

א פרוי מיט אן אינגע-
שלאפן קינד אף די הענט, וויל
זיך דורכשלאגן א וועג צום
ארויסגאנג. זי איז שוין אפגע-
פארן צוויי קווארטאלן ווייטער
פון דער גאס, וואו זי דארף
אויסשטייגן.

— דורכן פענצטער — כאכ-
מעט זיך אימיצער.

צווישן די מער מאולדיקע,
וואס פארנעמען די צוויי און
דרייסיק זיצפלעצער, זיינען גע-
ווען לייבל און זיין מאמע. א
פאר טריט ווייטער, אין ענג-
שאפט, שטייט לייבלס מאמע,
האלט זיך צו בא א רימענדל, און
קוקט פונדווייטנס צו זיין ווייב
און קינד.

לייבלען איז אפילע געלונ-
גען צו קריגן א פלאץ כאס אפע-
נעס פענצטער. ס'איז אבער
אומגעגלעך עפעס צו זען איבער
די געדיכט-כאכויממע אלייען,
וואס מאכן נאך שווארצער די
פינצטערניש. שלעפערט עס אים
און ער האלט אין איין געניצן.

עס איז שוין מאקע היפש
שפעט און די מעכיעדיקע, פרי-
לינגדיקע לופט פארשיקערט,
מאכט שווער דעם קאפ, ווי ער

וואלט געווען אַנגעגאַסן מיט בליי. לייבל דערפילט ערשט איצט, ווי מיד ער איז. עפעס א קלייניקייט, וואָס ער איז זיך היינט אַנגעגאַנגען!

— באלד נאַכמיטיק זיינען זיי אראָפּגעפאַרן קיין באלנעאָריאַ, ס'ערשמע מאַל פאַר דעם זומער.

טויזנטער מענטשן מיט זייערע פאמיליעס האָבן געשפּאַצירט אָפּ דער ראַמבלע. אנדערע האָבן זיך אַנגעלייגט אָפּן מאַסיוון, בעטאַנגענעם פאַרענמיש און שאַענלאַנג נישט אראָפּגענומען די אויגן פונעם יאָם, וואָס איז, דאכט זיך, שענער, פּרעכטיקער ווי שמענדיק; א לייכט ווינטל האָט גערונצלט די כוואליעס, אַנגע-ווייעט מיט גרוסן פון ערגעץ ווייט. לייבלען האָט זיך פאַרבענקט נאָך ווייטע לענדער, וואָס ער קען נאָר פון דער געאָגראַפיע און פון הערן וועגן זיי.

אייזקרעם-פאַרקויפּערס האָבן אַרומגעשמייעט מיט זייערע רויטע און ווייסע קעסטעלעך, גערייזט קינדערישע אפּעטיטן און מאַמעס האָבן נאַכגעגעבן, זיי צופּרידגעשטעלט, נישט געקוקט אָפּ די מאַמעס פּראַטעסטן און טאַינען, אז „ס'קינד קען זיך נאָר, כאַלילע, פאַרקילן“.

קלייננוואַרג האָט באלאָגערט די פאַרשידענע שפּילעדרייען, קאַרוסעלס. מער פון אלץ זיינען לייבלען געפעלן די עראָפּלאַנען, וואָס זיינען גרויס ווי עמעסע עראָפּלאַנען און דרייען זיך מיט א שוונדלדיקער שנעלקייט אין איין קרייז.

— אַך, ווי ער וואַלט געוואַלט כאַטש איין מאַל פליען מיט אזא עראָפּלאַן! — סע קאַסט אַבער א מאַיאַנמעק, פּופּציק סענט א פלי. „ווען ער וועט זיין א גרויסער — טראכט ער זיך — און וועט שוין אליין פאַרדינען געלט, איז די ערשמע פּופּציק סענט, וואָס ער וועט פאַרדינען, וועט ער אויסגעבן אָפּ אזא פלי.“

ער האָט זיך אזוי פאַרקוקט אָפּ די עראָפּלאַנען, אז זיין מאַמע-

מאמע האבן אים שיר נישט פארלארן אין דעם גרויסן מענטשן-
געווירבל.

לייבל דערמאנט זיך דאס אלץ, און דער טראמוויי הוידעט,
פארוויגט אים, קלעפן זיך אים די אויגן-לעפלעך און — — —
ער הויבט נישט אן פארשטיין, פארוואס זיין טאמע שטייט
און האלט זיך אן אין רימענדל.

— זעץ דיך אוועק, פאפא, אין ערצפלאן איז דא פלאץ פאר
צוויי.

אזוי זאגט לייבל צו זיין טאטן, און ער פילט, אז דער ערצפלאן
הויבט זיך אויף אלעמאל העכער. דורכן פענצער זעט לייבל ווי זיי
פליען צווישן צוויי בלויקייטן — הימל און יאם. פון האַריוואַנט
הויבן זיך אן ארויסשלייכן בלייכע שאַטנס. באלד ווערן זיי פאר-
וואנדלט אין רייזיקע בערג. און שנעל, ווי אפן קינאָ-לייוונט, ביימין
זיך די לאנדשאפטן, שמעט און לענדער. און דער טאמע זיינער (ווי
קומט צו זיין טאטן דעם לערערס שטים?), דערקלערט אים אלץ:

— דו זעסט דעם האלב-אינדזל, וואָס שניידט זיך אריין אין
מיטלענדישן יאם אין פאַרעם פון א שטיוול, דאָס איז „שטיוואליע“,
דאָס לאנד ווערט אונטערדריקט פון א זעלנערישן שטיוול.
דער אוואַצן פליט איבער א צווייט לאנד.

— קוק זיך צו צו דעם לאנד. קיין מענער זעט מען אין ערגעץ
ניט. די מענער זיינען געגאנגען באַרויכן פרעמדע לענדער און קומען
שוין נישט צוריק לעבעדיק. די פרויען פראַגן קליידער פון צוויי
קאַלירן — שוואַרץ און ברוין. אלע שפאנען דאָ „אין פוס“, זיי רופן
עס „גענדזנמארש“. דאָס לאנד הייסט „בייטשלאנד“.

— און דאָס, וואָס איז פאר א לאנד? — האָט לייבל געפרעגט
אָף א גרויס לאנד, וואָס האָט גאָר קיין גרענעצן נישט.

און לייבלס טאמע — אלץ מיט דעם לערערס קאַל — ענטפערט

אים:

— אהין קען מען איצט נישט פליען, ווייל דאָרט ווערט יעדער פרעמדער ערפלאַן איצט אויפגענומען מיט קאנצען.

לייבל ווייסט א סאך וועגן דעם לאנד. ער האָט זיך גענוג אָנגע- הערט וועגן קאמף, וואָס קומט דאָרט פאַר קעגן די אַנפאלער, וואָס ווילן כאַרעוון מאַכן די גאַנצע וועלט.

א שאַד, א גרויסער שאַד, וואָס דער ערפלאַן קען אהין נישט פליען!

דער ערפלאַן הויבט זיך אויף העכער, שניידט זיך אריין אין די וואַלקנס. פארשנעלערט דעם גאַנג. לייבל האָט נאָך געוואַלט פליען צו דעם לאַנד וואו זיין מאמע איז געבוירן, וואו עס וואוינען זיינען זיידע-כאָבע, פעטערס, מומעס, האָט ער אָבער דערפילט א שטארקן טרייסל און — — — זיך אויפגעכאפט.

...דער טראַמוויי איז שוין באלד ליידיק. נאָר געציילטע פאסא- זשירן דרימלען אָף די בענק.

— באלד דארפן מיר אַפּשטייגן — האָט געזאָגט זיין מאמע. לייבל האָט זיך געריבן די אויגן. ס'האָט אים אלץ אויסגעזען ווי פון אן אנדער וועלט.

:: :: ::

דעם צווייטן טאָג, אין שול, אָף דער שאַ פון געאָגראַפיע, האָט דער לערער ארויסגערוּפן לייבלען צו דער לאַנדקארטע. לייבל איז פארעכנט צווישן די בעסטע שילער פון זיין קלאַס. ער צייכנט זיך באַזונדערס אויס אין אַריטמעטיק און געאָגראַפיע. דאָס מאַל, אָבער, האָט ער אלעמען איבעראשט. פלינק און זיכער האָט ער אַרומגעשפּאַצירט מיטן לאַנגן מייסל איבער דער מאַפע פון אייראָפּע: „די אייראָפּעאישע ברעגן ווערן באַזוואַשן: אין מיירעוון — פון

פאליק קאטאָווסקי

אמלאנטישן אָקעאן, אין צאָפן — פון דעם ארקטישן אָקעאן, אין
דאַרעם — פון דעם מיטלענדישן יאם..."
אזוי נאַכאנאנד, ווי פון א ביכל ארויס, ווי א ליד אן איינגע-
כאזערמע.

אימיצער פון די שילער האָט א זאָג געמאַן:
— ער פילט זיך אף דער לאנדקארטע פון אייראָפּע, ווי בא זיך
אין דערהיים. גלייך ווי ער וואַלט דאַרט געווען.
— עפשער בין איך טאקע געווען דאַרטן? — האָט לייכל
געענטפערט און געשמייכלט.

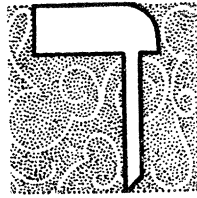

רעזשעם *

— 1 —

י גאס האט זיך אויפגעכאפט פריער ווי שטענדיק. איבערגעוועקט האט זי זיך איבער דעם גע- פילדער און קינדערשע קוילעס, וואס האבן זיך אנגעהויבן, גארנישט ווי געוויינלעך, פארפרי. רייכט זי זיך די אויגן און שמוינט, די גאס. זי הויכט נישט אן צו פארשטיין, צי כאלעמט

זיך איר, צי איז עס אין דער ווירקלעכקייט.

ווי קומען זיי אזוי פרי אין גאס, אט די פויליאקעס, די „פע- פערס“, וואס האבן ליב צו ליגן אף די געלעגערס ביז האלבן מאָנאָ? און גארנישט שלעפעריק, אן איין געניץ, ווי ס'איז זייער גע- וואוינהייט נאָכן אויפשטיין. נאָר מונטערע, לעבעדיקע און מען לויפט שוין און מען יאָגט שוין, ווער מיט א ניי גלאנציק-רויטן מאָ- נאָפאטיץ, ווער מיט א דריי-רעדלדיקן וועלאָסיפעד.

פול איז די גאס מיט קליינווארג. און אלע יאָנטעוודיקע און יעדער איינער מיט א ניי שפילצייג. איין קינד פירט א ליאלקע אין א וועגעלע; א צווייטע שלעפט א קאמפאָנעל; א דריטע לייגט ארויף אפן

(* רעזשעם — צויבער-מעלאָכים, דער נאָמען פון א יאָנטעוו, ווען קליינווארג באַקומט א סאך מאַטאָנעס.)

פאליק קאטאָוסקי

אקסל א פידעלע, מאיסע פידלער, און באלד דערהערט מען מאדנע גרילצנדיקע טענער.

יעדער איינער איז פארטאָן מיט זיין שפילצייג אָדער אין בא-טראכטן דעם צווייטנס שפילעכלעך.

ווער איז איצט גלייך צו זיי?

אלע וויילע רופט אן אנדער מומער ס'קינד עסן. אָבער ווער טראכט איצט פון פרישטיק? מען האָט פארגעסן אין אלץ.

עס איז היינט זייער טאָג. דער יאָנמעוו פון די קינדער.

:: :: ::

דער יאָנמעוו פון די קינדער איז היינט.

פארוואָס-זשע זיינען נישט אלע קינדער יאָנמעוודיק? ווי קומט עס, וואָס אייניקע קינדער שטייען בא דער זייט אָן שפילצייג און נעמען נישט קיין אנטייל אין „זייער“ יאָנמעוו? איז עס דען נישט אויך זייער יאָנמעוו?

אפן טירל פון זייער וואוינונג שטייט די זיבניעריקע סאַרעלע. אירע בלאַנדע „פלעשעלעך“ זאָרגפעלטיק איינגעדרייט, באהענגען איר ווייס פענימל, ווי גלעקעלעך. און אירע שוואַרצע אויגן, ברייט צעעפנטע, קוקן צו די פרייד פון די אנדערע קינדער.

עפעס קען סאַרעלע נישט פארשטיין. זי ווייסט, אז די אלע נייע שפילצייגן האָבן געבראכט דריי צויבער-מעלאַכים מיט לאַנגע בערד. זיי קומען צו ריימן אָף קעמלען באַנאכט, ווען די קינדער שלאָפן, און ברענגען מאַטאַנעס פאר די קינדער, וואָס פירן זיך אויף גומ.

פארשטייט נישט סאַרעלע. עפעס פילט זי, אז דאָ איז פאַר-געקומען א טאָעס.

פארוואָס האָבן איר די צויבער-מעלאַכים גאַרנישט געבראכט? צי אַרמט זי זיך דען אויף ערגער ווי אלע קינדער? פארקערט, אלע האלטן זי פאר דער שטילסטער. אין קלאס איז זי די בעסטע שילערן. און אין דער צייט, וואָס איר מאמע איז בא דער אַרבעט, היט סאַרעלע

אָפּ די שמוכ און מוט אָפּ ארבעטן, אָפּ וואָס די מאמע בלייבט דער-
שמוינט.

— דו ביסט דאָך שוין א גרויסע מויד — זאָגט איר די מאמע
שטענדיק כאם אהיימקומען און באדעקט סאָרעלען מיט קושן.
און דאווקע יענע קינדער, וואָס האָבן מיט יעדן צו טאָן, דאווקע
זיי האָבן די בעסטע שפּילצייג.

פארוואָס זשע האָבן די צויבער-מעלאַכים איר גאַרנישט גע-
בראכט? זי פילט, אז ס'איז קעגן איר באגאנגען געוואָרן אן אוולע.
איר פענימל איז צעקרימט פון ווייטיק. זי וואָלט זיך וועלן אויסוויי-
נען פאר איר מאמע, עפשער ווייסט די מאמע, פארוואָס די צויבער-
מעלאַכים האָבן זי אזוי באלידיקט?
פארוואָס?

— 2 —

סאָרעלע איז נישט די איינציקע. עס זיינען פאראן נאָך קינדער,
וואָס האָבן נישט קיין נייע שפּילצייג.

אט האָט אויך שלוימעלען אויפגעוועקט דער גערויש פון די
קינדער און ער קוקט אויך צו זיינע כאוויירימס פרייד.

אָבער שלוימעלע איז נישט בערויגעז אָפּ די צויבער-מעלאַכים.
שלוימעלע ווייסט, אז עס זיינען קיין צויבער-מעלאַכים אינגאנצן ניט
פאראן. ער ווייסט, שלוימעלע, אז דאָס האָבן די מאמעס און מאמעס
נעכטן איבערגעפולט די געשעפטן כאם איינקויפן די שפּילצייג. איי-
ניקע עלמערן האָבן אָפּגעשפּאַרט דעם ביסן פונעם מויל אבי צו
פארשאפן די קינדער דעם פארגעניגן. אנדערע עלמערן, אָבער, האָבן
עס בא זייער בעסטן ווילן, נישט געקענט באווייזן.

אויך שלוימעלעס טאטע-מאמע נישט.

אָבער נישט קיין צויבער-מעלאַכים האָבן עס געבראכט. נישט
אים וועט מען דערצוילן אזעלכע זאכן. נאָך קליינערהייט (איצט איז
ער שוין א גרויסער, עס פעלט אים נאָך א יאָר צו די ניין...) ווען מען
פלעגט אים וועלן איבערשרעקן מיט א „בערעלע בוי“, מיט א „קוקאַ“.

יפלעגט ער נישט מוירע האָבן. ניט אים וועט מען דערציילן זאכן, וואָס נישט געשמויגן, נישט געפלויגן.

איצט, ווען ער הערט די קינדער ריידן פון די צויבער-מעלאַכים, ישמייכלט ער ווי א גרויסער, וואָס פארשטייט מער פון זיי, די קליינע וועווריקעס...

שלויםעלע ווייסט אלץ. ער ווייסט, אז ווען זיין מאמע ארבעט, וואָלט ער, שלוימעלע, אויך געהאט נייע שפילצייג.

אַבער זיין מאמע ארבעט נישט.

אזוי האָט שלוימעלע פארשטאנען און געטראכט. אַבער ווען ער איז ארויסגעקומען אין גאס און דערזען די אלע נייע זאכן, איז ער געוואָרן אומעטיק און נאָכגעקוקט יעדן איינעם, וואָס האָט זיך גע-לערנט אף זיין ביציקלעט אַדער מאַנאַפאטיין.

— עך, — האָט שלוימעלע געטראכט — ווען איך האָב יענעם ביציקלעט. איך וואָלט דאָך געפלויגן מיט אים. צי כאָטש יענעם כאָטש-נאַפאטיין, מיט וועלכן כאימל מוטשעט זיך. איך וואָלט זיך דאָך פארמאָסטן אין א געיעג מיטן אַמניבוס.

ארויסגעקומען איז איציקל „פעמפיק“. א קיילעכדיק גראָב יאטל מיט א פייקל אפן בויד און געקלאפט מיט ביידע שטעקעלעך, אז מען האָט געקענט טויב ווערן.

— אנו, ווייז נאָר אהער אף א מינוט — האָט אים שלוימעלע געבעטן.

שלויםעלע האָט איבערגענומען דאָס פייקל, עס אָנגעמאָן מיטן לעדערנעם פאסיק אפן האלדז און עס האָבן זיך א שאַט געגעבן ריט-מישע דריבנע קלעפעלעך, גלייך ווי א רעגן וואָלט געקלאפט אף א בלעכענעכ דאך.

טאך-טאראך, טאך-טאראך, טאטאראטא, טאטאראטא, טאטא... ווי מיט אן עמעסער פויק.

קינדער האָבן פארגעסן אין זייער שפילצייג. מען האָט זיך ארומגעשטעלט ארום שלוימעלען. ביציקלעטלעך און מאַנאַפאטינען

זיינען זיך צונויפגעפארן ארום אים און אלע זיינען געבליבן מיט אפענע מיילער זעענדיק מיט וואס פאר א פלינקייט שלוימעלע פייקלט עס אויס.

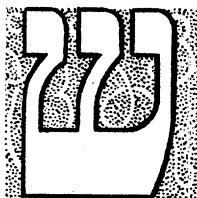
א פייקל מיט איין שמעקעלע, צוויי פייקלען מיטן צווייטן. שלוימעלע האט גאר פארגעסן, אז ס'איז נישט זיין פייקל. איציקל פעמפיק איז געשמאנען בא דער זייט, זיך געפילט גע-פאלן. האט ער געפרוואווט אפנעמען דאס פייקעלע. — גיב אהער, איצט ווייס איך שוין ווי אזוי אבער מער ווי עטלעכע אנגעווארפענע קלעפ איז אים נישט געלונגען.

איז ער שטיין געבליבן בא דער זייט, גלייך מיט אלע, און שלוי-מעלע האט פלינק געפייקלט מיט די שמעקעלעך. עס האט זיך גע-דאכט, אז ער שפילט אויס א מעלאדיע אדער א מארש. די פינגער האבן געארבעט ווי פון זיך אליין. ס'האט זיך אים געדאכט, אז ער וואלט זיי נישט געקענט אפשטעלן, ווען ער וויל אפילע. די כעוורע האבן באוואונדערט שלוימעלען. און ער? — ער האט גאר פארגעסן, אז מען האט אים גארנישט געקויפט. ער האט שוין אויך פארגעסן אין פרישטיק. ס'איז שוין געווען אויך זיין יאנטעוו.

וואס שיינדעלע האט ליב ...

שיינדעלע איז א פארשמענדיק קינד. וועדליק איר
עלמער — צו פארשמענדיק. איר מאמע זאגט
זאקע:

„בעסער וואלט זי געווען א ביסעלע ווייניג-
קער קלוג!“

זי זאגט אזוי, שיינדעלעס מאמע, ווייל שייניג-
דעלען קען מען נישט אַנשרעקן, ווען ס'לוינט, מיט א „בערעלע“
צי מיט א פאליציאנט.

כוצדעם האט שיינדעלע א פאך קלוגע אויגן און א איראנישן
שמויכל, ווי איינער זאגט: „איך פארשמי מערער פון דיר“.

אט דעם שמויכל האט שיינדעלע ארומגעטראגן א טאג פאר
„רעזשעס“. אירע כאווערטעס האבן גערעדט וועגן די דריי צויבער-
מעלאכים מיט די לאנגע ווייסע בערד, וואס קומען באלאדן מיט
שפילצייג און ברענגען יעדן איינעם, וואס ער מאנט בא זיי.

שיינדעלע האט געשמייכלט ווי א גרויסע.

— און דו, שיינדעלע? — האט מען איר געפרעגט — האסט

שוין געשריבן א בריוו צו די רעזשעס?

— א שאך דאס פאפיר! — האט זי געענטפערט ווי א דער-

וואקסענע.

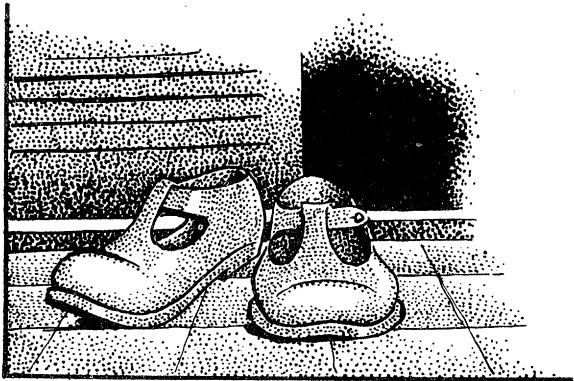
— ס'מאכט נישט — האָט מען זי נישט צורו געלאָזט — די צויבער-מעלאַכים ווייסן אליין, וואָס יעדערער וויל און וואָס יעדערער האָט ליב, ברענגען זיי אפילע ווען מען שרױבט זיי נישט... און אזוי איז אויך געשען...

דעם צווייטן אינדערפרי, ווען שיינדעלע האָט זיך אויפגע- כאפט, גענומען אָף זיך דאָס קליידעלע און געוואַלט אַנטאָן די שיכע- לעך, האָט זי זיי נישט געטראָפּן אָף זייער שמענדיקן פּלאַץ, אונטער איר בעמל.

— עפשער האָבן די צויבער-מעלאַכים אליין ארויסגעטראָגן די שיכעלעך? — האָט מען איר געזאָגט.

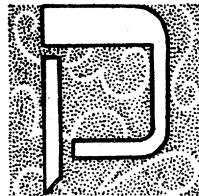
און זי האָט טאקע געטראָפּן אירע שיכעלעך אָף דער שוועל און אין זיי — טאקע דאָס, וואָס זי האָט ליב! — אין די שיכעלעך איז געווען א... קארמאַפל.

ווען שיינדעלע האָט דאָס דערזען, האָט זי זיך אזוי צעלאכט, עפשער לאכט זי נאָך...

איז א זונטיק אינדערפרי

ימאט יעדן אינדערפרי, ווען שיינדעלע כאפט זיך אויף, טרעפט זי קיינעם נישט אין צימער. דער מאמע אירער איז שוין לאנג אוועק צו דער ארבעט און די מאמע איז מיינסטנס אין קיך.

גלוסט זיך שיינדעלען, מאכט זי דער מאמען א איבעראשונג; זי כאפט זיך אראפ א האלב-נאקעמע און באַרוועסע און לויפט אריין צו איר אין קיך אריין. די מאמע ווערט דערצימערט: „וואָס מוסטו?“ — שרייט זי — דו וועסט זיך דאָך פארקילן! און שיינדעלע לאכט אָף א קאַל פון דער מאמעס דערשרעקן זיך. און אז זי וויל נישט איבערשרעקן איר מאמען — גלייבט זי אָפּט ליגן אָפּן געלעגער און כעזשכנט, וויפל טעג עס פעלן נאָך ביז זונטיק. א גאנצע וואָך קוקט זי ארויס אָפּן זונטיק.

— מאמויזא — שלאָגט זי נישט איינמאָל איבער איר מאמען אין דער ארבעט, — א יאָ היינט, נאָך א טאָג און נאָך א טאָג וועט זיין זונטיק?

און שמענדיק קומט ער מאקע אָן, דער דאָזיקער מאַג. סע
גייט אוועק נאָך אַ מאַג און נאָך אַ מאַג און אַט איז זונטיק.

זי עפנט די אייגעלעך, סע איז שוין היפשער מאַג, מרעפט זי
דעם מאטן אירן אפן געלעגער (ער וויל כאַמש איין מאַג אין דער
וואָך זיך אויסגלייכן די ביינער, ליגן אביסל שפעטער). שיינדעלע
שפרונגט אראַפּ פון איר בעמל. שמיל, אף די שפיץ פינגער קריכט זי
צו צום מאטן און שרעקט אים איבער: „בוהו!“ — ער נעמט זי דאן
ארויף צו זיך און סע הויכט זיך אָן דער זונטיק.

זי זינגט אים אויס די נייע לידעלעך וואָס זי קען און ער דער-
ציילט איר ווי אזוי זי פלעגט ריידן, ווען זי איז געווען אַ קליינע
(איצט איז זי דאָך שוין אַ גרויסע!)... עס פעלן איר נאָך דריי כאַדאַשים
צו פינף יאָר!). ער דערציילט איר, ווי זי פלעגט זאָגן „מוטו“ אף אַ
פייפעלע „טשוויי“ אַנשטאַט צוויי, און „זשיידע פופּו“ — דער זיידע
רויכערט. און נאָך און נאָך דערציילט ער איר. און שיינדעלע קא-
משעט זיך פאר געלעכטער.

די קוילעס און געלעכטערס גרייכן ביז אין קיך אריין, פונדאנען
ס'קומט צולויפן די מאמע מיט אַ מיקלוימערשמער רוגזע:

„קוק זיי נאָר אָן, כ'בעט אייך, סע איז שוין אכצן אזויגער, די
גאנצע וועלט איז שוין אויפגעשטאנען, און דער מאמע מיט דער
מאָכטער מיינען, אז סע איז ערשט מאַג געוואָרן.“
הויכט מען זיך אָן אַנטאָן.

שיינדעלע קען זיך שוין אפילע אליין אַנטאָן אויך, אָבער זי האָט
ליב, אז דער מאמע מוט זי אָן. אליין קומט בא אים ארויס קאפויער.
זי לאכט אזוי ווי אזא גרויסער טאטע, ווייסט נישט ווי אזוי אַנצומאַן.
זי רוקט אומיסטן אונטער איר אַנטוועכץ אף דער לינקער זייט און —
סע איז שוין דאָ פון וואָס צו לאכן.

ווען דער טאטע אירער וואשט זיך, גייט שיינדעלע צו צום
נייעם בריוו-קעסטל וואס איר טאטע האט געמאכט, אפגעפארבט
גריין און אונגעשריבן מיט שיינע געדרוקטע אויסעס: „בוסאן“ (*). און
זי געפינט דארט די צייטונג און א בריוו. שיינדעלע קלאפט אן אין
דער טיר און מיט א גראב געמאכט קאל גיט זי א געשריי: „קאר-
טערע!“ (**). אירע טאטע-מאמע קומען צולויפן „איבערגעשראקענע“.

— דא וואוינט שיינדעלעס פאפא? — פרעגט שיינדעלע.

— דא! — ענטפערן זיי ביידע מיט אמאל.

— אט האט איר די צייטונג, און א בריוו פון שיינדעלעס זיידע!

דער טאטע לייגט ארונטער די צייטונג אונטערן ארעם, רייסט

גייך אויף דעם קאנווערט און הויכט אן לייענען:

שיינדעלע ווארט, שלאגט אים נישט איבער. ער איז עפעס
געדויערקט געווארן, איר פאפא. ערשט, ווען ער ענדיקט לייענען,
פרעגט זי אים, וואס שרייבט דער זיידע. צי האט ער איר עפעס
געשיקט.

איר טאטע, א גערירטער פון דעם בריוו און פון שיינדעלעס

פראגע, נעמט זי צו זיך אף די קני און באדעקט זי מיט קוישן.

— קוישן האבן זיי דיר געשיקט, — זאגט ער, — מערער האבן

זיי גארנישט. זיי האבן אפילע נישט וואס צו עסן.

שיינדעלע ווייסט שוין, אז מינאסטאם איז דארט א שמרייק. זי

געדענקט, אז ערשט נישט לאנג, ווען איר טאטע איז געווען אין

שמרייק, האט ער נישט געארבעט און אז זי האט עפעס גענוואלט,

האט מען איר געזאגט, אז סע איז א שמרייק. אבער איצט ארבעט

(* בוסאן — בריוו-קעסטל.

(**) קארטערע — בריוו-טרענער.

איר מאמע, קאנען דאך קומען צו זיי דער זיידע מיט דער באבע, זועלן זיי עסן צוזאמען מיט זיי.

— זיי וואוינען זייער הייב, — זאגט איר דער מאמע.

— אבער דער אַמניבוס לאָזט זיי דאך אראפּ באַ אונדזער שמוב! — ענטפערט שיינדעלע.

צעשמיכלען זיך מאמע-מאמע און שיינדעלע טראכט אלץ:

— אַך, יוען זיי וואָלטן געקומען, זיי גוט סע וואָלטן געווען!

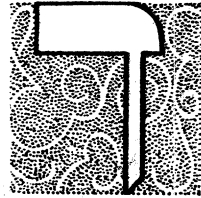

אין גארטן פון די כאיעם איז רואיק ...

(אן עמעפע מאיסן)

אס וואס איך גיי אייך דערציילן האט פאסירט
אין א הארבסטיקן מיטוואך פון מאי 1943.

די בוענאס איירעסער טומלדיקע אונט-
צייטונגען האבן דעם מאג פארגעסן אין דער
מילכאמע; אין דער אויסשעכטונג פון טויזנ-
טער מענטשן און זיינען ארויס מיט גרויסע

אויפֿשריפטן:

„אין זאפֿלאַגישן גארטן איז צעווילדעוועט געוואָרן דער
העלפֿאנט דאליא און די פֿאליציי איז געווען געצוואונגען אים
צו דערשיסן.“

גרויסע האבן עס געלייענט, געשמאצקעט מיט די ליפן און בא-
דויערט דעם גוירל פון העלפֿאנט. און קליינווארג? — ס'איז מיר
שווער איבערצוגעבן, וואָס אזוינס ס'האָט זיך אָפּגעטאָן צווישן
קליינווארג.

פון עסן איז דאָך אָפּגערעדט! ווער האָט עס געקענט אפֿילע

עפעס נעמען אין מויל אריין, ווען מען האט זיך דערמאנט ווי ס'איז
אומגעקומען דער באלעכער העלפאנט דאליא?!
:

קלייננווארג האט געהאלטן אין איין וויינען, און נישט געקענט
פארשטיין פארוואס. פארוואס האט מען אים געשאסן?
:

זיי האבן יענעם אונט נישט געקענט אנטשלאפן ווערן און ווען
יא, האבן זיי זיך אפט איבערגעוועקט פון שלאף מיט א געוויין.
:

איך האב נישט געוויינט. איך בין דאך שוין א גרויסער. איך
האב גענומען מיין ארבעט-געצייג: מיין נאטיץ-ביכל און פול-פעדער
און בין אוועק אין זאאלאגישן גארטן זיך דערוויסן, וואס אזוינס עס
האט פאסירט.
:

און דאס וואס איך האב זיך דערוואוסט, גיי איך אייך דא
דערציילן.
:

:: :: ::

שמיל און פרידלעך האבן זיך געלעבט די איינוואוינער פון
בונעאס אירעסער זאאלאגישן גארטן.
:

יעדער כאיע און פויגל האט געוואוינט דארט וואו ס'איז איר
כאשטימט געווארן. ווער — הינטער גראמעס; ווער — אין די נעסטן,
געבויטע און צוגעגרייטע מיט אלע באקוועמלעכקייטן, צוגעפאסט
און ענלעך אף די וואוינונגען פון זייער געבוירנארט; ווער — שפא-
צירנדיק איבערן גרויסן פארק.
:

שפאצירט זיך גאנצע טעג דער לייב, אזוי מאיעסטעטיש כא
זיך אין שמיין. ליגט דער ווייסער בער צעלייגט און טראכט וועגן די
שנייען פון נאָרד-פאל. טאנצן די מאלפעס ארום, קלעטערן אף די
גלייכע ווענט און מאכן אקראכאטישע קונצן; קאמשקעס פלויסקען
:

זיך אין טייכל; די פאוועס שמאלצירן מיט זייערע פילקאלירנדיקע
פעדערן; די זעברע — מיט אירע שטרייפן; די הירשן — מיט די
הערנער, די פארצווייגטע. און די זשיראף שטרעקט איר האלדז אין
די וואַלקנס אריין.

שמיל און פרידלעך.

גוט אמאל א כאיע א ברום איז אן שום ביזע קאוואַנע, נאָר
גלאט אזוי זיך, צו דערמאָנען אין ווילדן סטעפּ.

שמיל און פיין פירן זיי זיך אויף, די איינוואוינער פון זאַלאַ-
גישן גאַרטן. פאלט נאָר צו דער צוונט גייען זיי אף זייער געלעגער
און מען דארף זיך מיט זיי נישט מאַטערן, ווי מיט אונדזער קליינ-
ווארג, ביז וואנען זיי ווערן אנטשלאָפן.

פון צייט צו צייט פלעגן זיך דערטראַגן צו זיי קלאנגען, אז בא
די צוויי-פּיסיקע, בא די מענטשן, פירט מען זיך אנדערש; אז איין
מענטש באפאלט דעם צווייטן, אז מען הארגעט זיך, מען שיסט זיך.
האַבן די כאיעס נישט געקענט פארשטיין:

— ס'ארא מאַדנע באשעפענישן זיינען די צוויי-פּיסיקע? נאָך
וואָס דארפן זיי עס?

אזוי האָבן געשטוינט די כאיעס און מאַדנע באטראכט די
מענטשן, וואָס פלעגן קומען אין געוויסע שאַען פון טאָג און אריינ-
ווארפן צו די כאיעס ביסקוויטן, פיסטאשקעס און אנדערע
נאשערייען.

געבידעשט האָבן זיך אויך די כאיעס, ווייל זיי האָבן געוואוסט,
אז די מענטשן זיינען גאַרנישט אזוי מילד; אז דער מענטש טיילט
זיך גאַרנישט מיטן צווייטן. פוננאנען זשע אזא מילדקייט?

האַבן די כאיעס זיך טאקע באצויגן מיט פארדאכט און אומ-

צוטרוי צו די מענטשלעכע געשאנקען און זיי גוט ארומגעשמעקט
איידער זיי האָבן זיי אָנגענומען.

גאָר אנדערש האָבן די כאיעס באטראכט זייערע וועכטער.
כאָטש צוויי-פּוסיקע, זיינען זיי פון די כאיעס באטראכט געוואָרן ווי
אייגענע, ווי כאיעס.

אזוי שמענדיק, אזוי לאנג.

דערפאר איז אזוי גרויס געווען אלעמענס שמויננג און איבע-
ראשונג ווען עס האָט זיך אינמיטן העלן מאַג דערהערט א ווילדער
און בייזער געכרום, וואָס האָט געמאכט ציטערן די ערד.

דאָס איז געשען אין יענעס הארבסטיקן מיטוואָך, וועגן וועלכן
איך האָב אייך דאָ אָנגעהויבן דערציילן.

עפעס נישט קיין געוויינלעכס האָט פאסירט.

איינער פון די אָנגעזעענסטע איינוואוינער פון גאַרמאָן — דער
העלפאנט דאליא — איז מיטאמאָל ווילד געוואָרן און אָנגעהויבן
דראָען דעם וועכטער און די איבעריקע כאיעס, די שכיינים פון
גאַרמאָן.

גרויס און ריזיק איז געווען דאליא. און ווי גרויס ער איז
געווען, אזוי איז ער געווען מילד און צוגעלאָזט צו קליינוואַרג.

ווער פון די קינדער האָט אים דען נישט געקענט און נישט בא-
וואנדערט? מען האָט כעוורע נישט געקענט אַפּרייסן פון אים. גאנצע
שקארמיצן מיט ניסלעך און ביסקוויטן פלעגן זיי דאַרט איבערלאָזן.
נאָך א באזוך בא דאליאן פלעגט זיי גאַרנישט איבערבלייבן פאר די
מאלפעס, וואָס מאכן אזעלכע שיינע קונצן. אפילו דאָס קארטאָנענע
שאכטל פון די ביסקוויטן פלעגט דאליא אריינעמען מיט זיין גרויסער
נאָז.

ווי זשע קומט עס צו אונדזער דאליאן אזא ווילד ווערן? ווי קומט
עס ביכלאל צו א פרידלעכער כאיע פון זאפלאגישן גארטן?

האבן זיך די כאיעס געכידעשט און — זיך געשעמט דערמיט.
שוין לאנג, לאנג, אז אזא זאך האט צווישן זיי נישט פאסירט.
דאס פאסט פאר די מענטשן, אבער נישט פאר קיין אַנשמענדיקער
כאיע ...

ווי אזוי האט זיך עס אָנגעהויבן? ווי קומט צו א שטילער כאיע
אזא ווילדקייט און בייזקייט, וואָס האט אזוי טרויעריק פאָרענדיקט
איר יונג לעבן (העלפאנטן, ווי באקאנט לעבן הונדערטער יארן).
דאָס אלץ בלייבט א רעמעניש. עפשער האט דאָליא זיך פארבענקט
נאָך זיין היים, אין דזשאַנגל? עפשער גאָר נאָך די אייגענע?
ווער קען וויסן?

אזוי האבן גערעדט און דערציילט די כאיעס פון בוענאָס-
איירעסער זאפלאגישן גארטן. איך האב אלץ אויסגעהערט און,
זוואַרט באַ וואַרט, פארציכנט אין מיין נאָטיץ-ביכל.

ווער ווייסט ווי לאנג נאָך זיי וואַלטן גערעדט און וואָס אלץ די
כאיעס וואַלטן נאָך דערציילט, ווען עס דערהערט זיך נישט דאָס
קלינגען פון א גלאַק און דאָס פליעסקען מיט די הענט פון די וועכ-
טער, אז ס'איז שוין צייט צו פארלאָזן דעם גארטן.

עס איז שוין געווען צוגעפאלן דער אָונט. עס האבן זיך שוין
געצונדן די עלעקטרישע לאַמפן, וואָס האבן ווי מיט קרעלן באצירט
און נאָך פארקוישעפדיקער. געמאכט די שיינע פאלערמאָ-גענגט. די
צייטונגס-פארקויפער האבן שוין פול געמאכט די גאס מיט די נייע

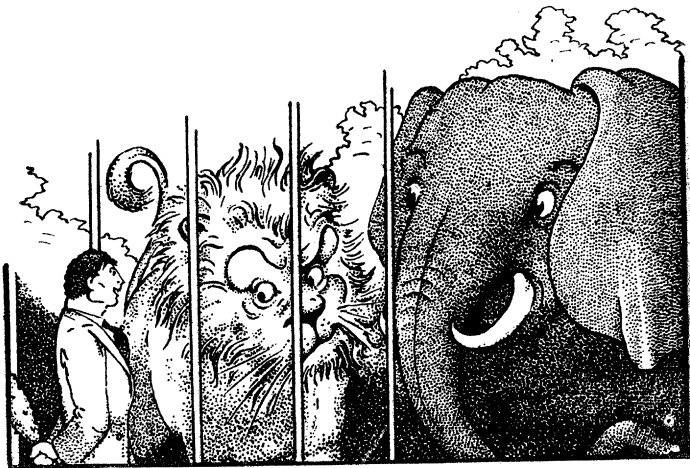

פון די אונט-ציימונגען. אבער די ניסן זיינען שוין געווען ווי אלע
שאַג, מיט געוויינלעכער שריפט:

„אין די גאזקאמערן פון מאיראנעק האָבן די נאציס אומגע-
בראכט פינף טויזנט אידישע קינדער.“

„אין פארוו האָבן די נאציס דערשאַסן צוויי הונדערט מאש-
קאנעס, פארן טויט פון א נאצי.“

אבער ווייניק מענטשן האָבן זיך אָפגעשמעלט אף די ניסן.
קינדער האָבן נישט געוויינט. ס'איז דאָך מילכאָמע!...

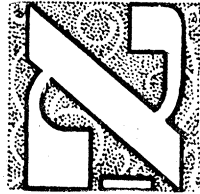
אין שווערע צייטן

1911

מילכאמע

געשריבן אין 1989,
צום 25טן יארטאג פון
דער ערשטער וועלט־מילכאמע,
אף דער שוועל פון דער
צווייטער, נאך שרעקלעכערער,
וועלט - סרייפע.

זעלטענער זומערדיקער פרימארגן. די זון
האט ארויסגעשפאצירט מיט איר גאנצער
פראכט, מילד צעשיקט אירע שטראלן. אויך צו
כאימלס בעטל זיי געשיקט. אים פרי פון שלאָף
אויפגעוועקט.

האָט כאַימלען געכידעשט דאָס אַרומיקע שטילקייט יענעס אינ-
דערפרי. פון זיין טאמנס סטאַלעריי האָט זיך נישט געהערט דאָס
געוויינלעכע הובליעווען און זעגן. פון זאלמען שניידערס איינצימער-
דיקער וואוינונג האָט זיך ניט געהערט ס'קלאפן פון ניי-מאשין, און
מערער פון אלץ האָט כאַימלען געפעלט וואסילי שוסמערס זינגען.
וואסילי — פון ריווקער וואוקס, מיט א פאַר גרויסע וואַנצעס,
וואָס באַגעגענען זיך קימאט ווידער אונטער זיינע פליישיקע ליפן. —
א געוועזענער מוזיקאנט. ווען ער זינגט, דאכט זיך, אז אן אַרקעסטער
פון פאַרשידענע אינסטרומענטן שפילט. און די לידער, וואָס ער
זינגט, זיינען אזעלכע האַרציקע, ברויעריקע. יעדן אינדערפרי, ווען
כאימל עפנט אויף די אויגן, הערט ער שוין וואסילין קלאפן מיטן
העמערל און זינגען.

יענעס אינדערפרי האָט אין אלע שכינישע וואוינונגען גע-
הערשט א שטילקייט, גלייך ווי קיין מענטשלעכער אָטעס וואָלט זיך

נישט געפונען אין זיי. פון גאס האָט זיך דערמאָגן א גערויש. איז
כאימל אראָפּ פון געלעגער, און א האַלב-נאַקעטער אַרויס אין גאס.
פאַרנט, פאַר זייער הויז איז זיין מאמע געשטאַנען מיט נאָך
עמלעכע שכינעס, פאַרזאָרגטע, מיט רויטע פאַרוויינטע אויגן.

מוישעלע, דעם שאַכנס אינגעלע איז אונטערגעקומען:

— דו ווייסט, כאימל, אז ס'איז א מילכאַמע?

— וואָס הייסט עס א מילכאַמע? — האָט כאימל געפרעגט.

— צוויי קעניגן שלאָגן זיך, — האָט מוישעלע געענטפערט.

— פאַרוואָס זשע איז מיין מאמע פאַרוויינט? — האָט כאימל

אַלץ נישט פאַרשטאַנען.

— זי האָט מוירע, אז אונדזער קעניג וועט פאַרשפילן...

— נישט אזוי — האָט זיך אָנגערופן שמיליק, א קיילעכדיק

באַכערל מיט רויטע באַקן. — ביידע קעניגן זיצן אָף פערד און

דאַרפן אַריבערשפּרינגען א ברייטן גרוב. ווער סע שפּרינגט אַריבער,

דער געוויינט די מילכאַמע.

פון גאס איז אָנגעקומען דודי סטאַלער, כאימלס מאמע, מיט

אַן אַראַפּגעלאָזטן קאַפּ. אין צימער איז ער ווי אַנידערגעפאלן אָף

א שטול און זיך געווענדעט צו כאימלס מאמע, וואָס איז געשטאַנען

אַיבער אים מיט פאַרבאַכענע הענט:

— יא, עס זיינען צעקלעפט באפעלן, אז סע האָט טאַקע אויס-

געבראַכט א מילכאַמע, און מען רופט מיין יאָר. נאָך היינט דאַרף

איך גיין זיך אַינמעלדן אין מיליטער.

כאימלס מאמע האָט אויסגעבראַכט אין א געוויין.

:: :: ::

דודי סטאַלער איז דעמאַלט אַלט געווען דרייסיק יאָר. א שלאַב-

קער א רירעוודיקער, פון מיטעלער וואַקס, מיט א פאַר גוטע, שמייכ-

לענדיקע אויגן, וואָס אז ער האָט זיי אָנגעשטעלט אָף אימיצן, איז

יענעם געווארן גוט און פריילעך אפן הארצן. אן ארבעטזאמער —
האָט אים יעדערער געשעצט און ליב געהאט. באזונדערס, אַבער,
איז ער געווען באַליבט באַ קליינזארג.

די קינדער, די שכנינישע, האָבן ליב געהאט צו קוקן ווי דודי
סטאַלער ארבעט; ווי ער הובליעוועט ברעטער, מעסט, און אָט איז
גרייט אַ שראַנק, אַ טיש, טיר און פענצטער.

פלעגט זיך אריינשלייכן אַ קינד, שעמעוודיק, נישט געוואגט,
מיט די הענטלעך פארלייגט ארונטער, אָדער מיטן ווייז-פינגער אין
מויל, — האָט אים דודי סטאַלער באלד געמאכט היימיש:

— דערלאנג טיר, דו אגרעס, יענין ברעמל!

— וואָס שטייסטו, כיריק, ווי אַ ליימענער גוילעס, דערלאנג טיר
יענעם הילצערנעס האמער!

דודי האָט זיך אין די זאכן נישט גענויטיקט, נאָר אבי היימיש
צו מאכן אַ שעמעוודיק קינד.

ווען אַ קינד האָט שוין גוט געשטערט, האָט ער עס אויך נישט
ארויסגעטריבן, נאָר געזאָגט:

— דו קליינער וועווריק, היינט וועסטו שוין נישט אהיימגיין.
איך וועל פארשליסן די טיר, און דאָ וועסטו שוין נעכטיקן.

אז „דער קליינער וועווריק“ האָט אזוינס דערהערט, האָט ער
געכאפט די פיס אָף די פלייצעס און זיך אָפגעטראָגן.

אזעלכער איז ער געווען, דודי סטאַלער. ער האָט זייער ליב
געהאט קליינזארג. און מערער פון אלע קינדער האָט ער, פארשטייט
זיך, ליב געהאט זיין זעקסיעריקן כאימל, אַ באַכערל מיט שוואַרצע
קרויזן, אַ רונד פענימל, לעבעדיקע אויגן, ווי באַ זיין טאטן.

וואָס האָט דודי סטאַלער נישט געמאכט פאר זיין כאימלען?
אַ קליין טישעלע, אַ שרענקל, שטולן — וואָס נאָר אַ סטאַלער קען
מאכן.

האַט טאַקע קליינווארג, איצט געבענקט נאָך דודי סטאַליער,
און מערער פון אלע — כאימל.

יעדן טאָג האָבן אנדערע שכיינים און באקאנטע פארלאָזט
זייער ווארשטאט, זייער ארכעט. זיך אָפגעשאַרן די האַר פון קאַפּ,
זיך געזעגנט מיט שכיינים, באקאנטע און, אונטערן פארצווייפלטן,
הילפסלאָזן געיאַמער פון די אייגענע, — אונזע אין דער מילכאַמע.

:: :: ::

א בייזער ווינטער האַט זיך אָנגערוקט. גרויסע שנייען, זאווע-
רוכעס, האָבן כאימלען פארשפארט אין שמוב. האַט ער צוגעפרעסט
זיין פאַנים צו דער פראַסטיק-באבלימטער שויב, געזען מענטשן אָנגע-
פעלצטע איילן אהיים. ער האַט געזען זיין מאמע, א געבויענע,
מראַגן צוויי גרויסע עמערס וואסער אָף א קאראַמיסל. דאָס האַט זי
געטראָגן אין פּרעמדע הייזער אריין, וואו זי האַט געוואשן וועש,
קעדיי מיט עפעס צו שטילן דעם הונגער און די קעלט, וואָס האָבן
זי און כאימלען געפייניקט.

דורך דער שויב האַט כאימל געזען מאכנעס זעלנער, וואָס
זיינען דורכגעגאנגען דורכן שמעטל: ברודיקע, געבויענע אונטער
דער שווערער לאסט פון ביקס און זעלנערשן רוקזאק. פאַרויס און
בא די זייטן האָבן געריטן די עלטסטע, אין גוט-געפרעסטע מונדירן.
די פערד אונטער זיי — דינפייסיקע, שלאַנקע, — האָבן אומגעדולדיק,
מיט גווארע, זיך געריסן צום לויפן, זיך געדרייט אָף איין אַרט, גע-
צוימטע פון זייערע שמאַלצע און זיכערע ריימער.

כאימל האַט צווישן די זעלנער געזוכט זיין טאטן אָבער אים
נישט דערקענט. ער האַט אים אויך געזוכט צווישן די געפאנגענע,
וואָס מען האַט דורכגעפירט דורכן שמעטל. ווילד-באוואקסענע, שמו-
ציקע, מיט לאנגע בערד, האָבן זיי, אין א פּרעמדער שפראך, געדאַנקט
פאר די שפייז, וואָס די שמעטלשע האָבן זיי צוגעטראָגן.

:: :: ::

דער ערשמער, וואס האט זיך אומגעקערט פון דער מילכאמע
 איז טאקע געווען דודי ספאליער, כאימלס מאמע.
 ס'איז געווען אין פרילינג. איז אָנגעקומען א יעדיע, אז דודי
 ספאליער קומט אהיים. האט כאימל נישט פארשטאנען, פארוואס
 זיין מאמע וויינט נאך אלין, ווען מען דארף זיך גאר פרייען.
 ווען די פור איז געבליבן שטיין פאר זייער הויז, וואס איז גע-
 ווען כאלאגערט פון באקאנטע און נייגעריקע, האט כאימלען גע-
 וואונדערט וואס זיין מאמע זיצט אומבאוועגלעך אף דער פור.
 פארוואס שפרינגט ער נישט ארוימער פון דער פור?
 און ווען דער פורמאן און נאך א פאר מענטשן האבן דודין אף
 די הענט אראפגעטראגן, איז כאימל געבליבן ווי פארשטיינערט. ער
 האט געוואלט וויינען, שרייען, נאך סע איז גארנישט ארויסגעקן-
 מען. זיין מאמנס רעכטער פוס איז געווען אפגעשניטן ביז דעם דין,
 און מען האט נאכגעטראגן א פאר קוליעס.

:: :: ::

כאימל האט אריינגעקוקט זיין טאטן אין די פארשטארטע אויגן
 און געפרעגט:

— פארוואס, טאטע, האט מען דיר אזוי געטאָן?

— וועמען האסטו שלעכטס געטאָן?

— נאך וואס אינגאנצן איז די מילכאָמע?

זיין טאטע האט אים דארויף גארנישט געענטפערט, ווייל
 כוּצדעם וואָס דאָס קנאלן פון די קאנאָנען האָט אים טויב געמאכט,
 האָט ער אליין אויך נישט געוואוסט קיין ענטפער אף די פראגעס.

:: :: ::

עס זיינען אויך אנדערע געקומען פון דער מילכאָמע. און יעדן
 האָט עפעס געפעלט: איינער — אָן א האנט, אַפּגעשאַמענע פינגער,
 צעקריפלטע פענימער, קערפערס. האָט זיך באקומען א יעדיע, אז
 אימיצער קומט פון דער מילכאָמע, איז די ערשמע פראגע געווען:

— אף וואָס איז ער פארוואונדעט?

און באם דערזען דעם לאנג-דערווארטעטן גאס — א קריפל — האָבן זיך שמענדיק איבערגעכאזערט די שוין געוויינלעכע יאָמערן און פאלן אין כאלאָשעס.

נאָך ערגער האָבן שמיל געליטן און שמיל געוויינט די, וועמענס אייגענע זיינען נישט אהיימגעקומען, נאָר אַנשטאַט זיי — קורצע כרווילעך, געשריבענע אין איין און דעמועלבן נוסעך — וואָס האָבן אָנגעזאָגט, אז די, אף וועמען מען ווארט, וועלן שוין קיינמאָל נישט אהיימקומען...

נאָר קיינער פון די פארוואונדעטע און פארקריפלטע, האָבן נישט אזוי דערשימערט, ווי דודי דער סטאַליער, וועמען מען האָט שוין גערופן „דודי דער קרומער“.

ווער עס האָט אים געקענט פון פריער, דעם שלאנקן, גוטמוטיקן דודיק, און באגעגנט אים איצט — הינקען אף זיינע צוויי קוליעס, א פארוואקסענער, מיט ארויסגעסטארטשעטע קינבאקן, אינגאנצן הויט און בייז, מיט אויסגעגלאַצטע, פארגלייזטע אויגן, ציטערט און: — וואָס די מילכאַמע קען מאכן פון א מענטשן!

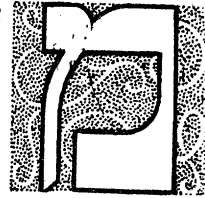
און די פויסטן ביילן זיך פון זיך אליין, און סע רייסט זיך ארויס א קלאַע צו די שולדיקע, וואָס פארזאכן די מילכאַמע.

אין שפאניע

געשריבן אין 1936,
בעייסן שפאנישן בירגערקריג.

אכמעס דאס געדיכטע פינצטערניש און מויטע
שטילקייט, וואָלט קיינער נישט געגלויבט, אז
דאָרט געפינט זיך א גרויס דאָרף, וואָס איז
שימער צעשפּרײט אין טאָל, צופּוסנס פּון באַרג.
מען הערט נישט קיין שאַרף אינעם גאַנצן
ארום, כאַטש ס'איז ערשט נאכט געוואָרן, און
כאַטש דער סאָף זומערדיקער אַוונט מיט זיינע אלע צויבערן רופּט
אין דרויבן ארויס פון די פעסט צוגעמאַכטע. דושנע הייזער, זיך דער-
פּרישן נאָכן לאַנגן, הייסן טאָג.

מ'הערט אפּילע ניט דאָס בילן פון די הינט. און דאָס קוואַקעריי
פון די זשאַכעס און מאַנאַטאַנע גרילצעריי פון די גרילן גיסן זיך
צונויף און ווערן איינס מיט דער ארומיקער שטילקייט.
אין ס'איז גוט וואָס די נעכט זיינען פינצטערע! צינדן די איינ-
וואוינער פון דאָרף קיין ליכט נישט אָן, קעדיי נישט צו ציען די
אויפּמערקזאַמקייט פונעם סוינעם אוויאַנען, וואָס זוכן אומבאַשיצטע
שמעטלעך און דערפּער כאַרעוו צו מאַכן. זיצן אלע באַ פּאַרמאַכטע
מיר און פענצטער, קעדיי צו זיין באוואָרנט פון אַ פּאַרבּלאַנדזשע
מער באַמבע.
אין א קליין שטיבל, נאָענט פון באַרג, הינטער פּאַרמאַכטע

לאַדנס, מען זאל קיין שיינ נישט אַנזען, איז געזעסן וואלענטינא — א פרוי פון עטלעכע און דרייסיק יאָר, און פאריכט אן אַנצוגל פאר איר פאקיטאָן.

ס'איז דאָס אַנצוגל נישט געמאכט געוואָרן פאר פאקיטאָס וועגן. זינט זיין טאטע פעלט פון דער היים, זינט ער איז אוועק קעמפן קעגן די פאשיסטן, וואָס ווילן פארשקלאפן שפאניע, פעלט אַפּטמאַל אויס בא פאקיטאָן אין דערהיים אָף צו עסן, נישט נאָר אָף אַנצומאַן. גייט פאקיטאָ ארום הונגעריק, באַרוועס באַגלייך מיט אלע זיינע כאוויי רים. א גליק נאָך וואָס ס'איז געווען זומער! אַבער איצט, ווען עס גייט צו ווינטער זיינען אַנגעקומען א סאך שיך, קליידער און עסן-ווארג, וואָס גומע מענטשן פון אנדערע לענדער האָבן געשיקט. דאָרט, אין יענע לענדער, איז נישט קיין בירגער-קריג, ארבעט מען און מען לעבט דואיק.

וואלענטינא, פאקיטאָס מאמע, מעסט אים אָן דאָס אַנצוגל. עס איז אביסל גרויס אָף אים. אַבער עס מאכט נישט, פון גרויס קליין קען מען מאכן!

פאקיטאָ טראכט:

„ווי אזוי זאל געווען אויסזען דאָס אינגעלע, וואָס האָט געמראָגן דאָס אַנצוגל. איז ער אויך אזוי קויל שוואַרץ, ווי ער פאקיטאָ? האָט ער אויך אזעלכע פארפלאַנטערטע קרויזן, גייט ער אויך באַרוועס? און ווי הייסט ער? עפשער אויך פאקיטאָ?...“

אַבער זיין מאמע האָט אים איבערגעשלאָגן די געדאנקען. זי האָט אין א קעשענע פון אַנצוגל געפונען א פארשריבן בויגעלע פא-פיר. פאקיטאָס מאמע קען ניט לייענען. מען האָט איר, קליינערהייט, נישט געלערנט. אויך די בריוו, פון איר מאן, פון שלאכט-פעלד, לייענט איר פאקיטאָ. האָט זי אים איצט געגעבן לייענען דאָס ביי-געלע פאפיר.

פאקימא האָט אָנגעהויבן לייענען. ס'איז א שול ארבעט פון א קינד. די ארבעט הייסט: „דער אויספלוג פון אונדזער שול“.

באשרייכט זיך דאָרטן ווי אלע שילער צוזאמען מיט די לערערס זיינען ארויסגעפארן אף אויטאָבוסן אין וואַלד אַרײַן, דאָרט האָבן זיי געשפּילט פּאַרשידענע שפּילן, געריסן בלומען, געקלעטערט אף ביימער, אַרומגעלאָפּן א גאַנצן טאַג...

פאקימא איז דערציטערט געוואָרן. ער האָט זיך דערשראָקן פארן גוירל פון די קינדער:

— און וואָס וועט זיין ווען סע וועלן אָנפליען אוואַנען און אַראָפּוואַרפן באַמבעס אף די קינדער? ווי איז עס מעגלעך, אז זיי האָבן גאָר קיין מוירע נישט? וואו, אין וועלכן לאַנד, געפינען זיי זיך?...

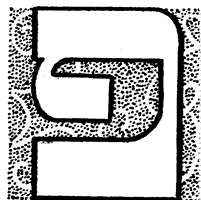
פוננױטנס, ערגעץ פון הינטער דעם באַרג, האָט זיך דערקייקלט אַ טױב דונערן פון האַרמאַטן.

וואַרענטינאַ, פאקימאָס מאַנע האָט שנעל פאַרלאָשן ס'לעמפל.

נא די פארטיזאנער

אר דער מילכאמע איז לייבלס טאמע געווען אויפזעער אינעם ראקעוויצער וואלד. קען ער, דערפאר, דעם וואלד ווי זיינע צען פינגער. אויך דער וועג פון שמעטל אין וואלד אריין איז אים באקאנט און היימיש.

דערפאר, ווייזט אויס, האט מען אים אויסגע-קליבן ער זאל גיין מיט א שליכעס צו שימענס פארטיזאנער, וואס געפינען זיך אינעם וואלד.

גאנץ פרי, לייבל איז נאך וואס געווען אויפגעשטאנען, איז צו זיי אין שטוב אריינגעקומען קירילע דער בריווטרעגער. און כאטש ער האט זיך פארזיכטיק ארומגעקוקט צי קיינער — כוץ אים און לייבלס טאמע — איז נישטא, האט ער לייבלען נישט באמערקט און אזוי ארום האט לייבל געהערט אלץ וואס זיי האבן גערעדט.

און געהערט האט ער, ווי קירילע זאגט זיין טאמן ער זאל גיין אין וואלד אריין צו די פארטיזאנער און איבערגעבן שימענען, אז „מארגן, זעקס אזויגער אינדערפרי וועלן די נאצים ארויסשיקן צו דער באן צוויי קאמראדען אונגעלאדענע מיט אידן. בא די „דריי ברונעמס“ וועט קאליע ווערן דער מאטאר. אלעקסיו מיט זיינע מענטשן וועלן דארט זיין“.

נאך האָט ער געהערט, ווי קירילע זאָגט אָן זיין מאַטן:
 — דער פּאַרזל איז „היימלאַנד — כ'בין גרויט“.
 אָבער לייבלס טאַמע איז אין וואַלד אריין נישט געגאַנגען.
 געזאָלט האָט ער גיין ערשט אין אַוונט און מיטיק צייט זיינען געקו-
 מען צוויי נאַצים און אים מיטגענומען מיט זיך.
 לייבלס מאמע האָט געוויינט, געיאַמערט. זי איז אַרומגעלאָפּן
 זען צי קען מען אים אַרויסראַמעווען.
 און לייבל?

לייבל ווייסט שוין וואָס ער האָט צו טאָן. ער איז טאַקע אַלט
 נישט מער ווי צוועלף יאָר. אָבער זינט די נאַצים זיינען אין שטעטל,
 איז ער א סאך עלטער און דערפאַרענער געוואָרן.
 לייבל ווייסט, אז דאָס בעסטע וואָס ער קען איצט טאָן, איז—
 גיין צו שימענס פאַרטיזאַנער.

:: :: ::

ס'איז שוין געווען צוגעפאלן דער אַוונט, ווען לייבל האָט זיך,
 איבער פאַרשנייטע פעלדער, געלאָזט גיין צום ראַקעוויצער וואַלד.
 בעסער אזוי. אין די אַוונטן איז זיכערער. באַנאַכט גייען די
 נאַצים נישט אַרויס פונעם שטעטל, אױס מוירע פאַר שימענס פאַר-
 טיזאַנער.

דער וועג איז לייבלען באַקאַנט. נישט איינמאָל פלעגט ער, אָף
 דעם וועג, גיין אין וואַלד אריין צו זיין מאַטן.
 איצט כאַזערט זיך לייבל:

„פאַרזל: „היימלאַנד — כ'בין גרויט“ און דערנאָך: „מאַרגן,
 זעקס אויגער אינדערפרי פאַרן אָפּ צו דער באַן צוויי קאַמיאַנען,
 געלאָדענע מיט אידן. בא די „דריי ברונעמס“ וועט קאַליע ווערן
 דער מאַטאַר. אַלעקסיי מיט זיינע מענטשן וועלן דאַרט זיין“.
 וואָרט בא וואָרט. אזוי האָט קירילע אָנגעזאָגט לייבלס מאַטן
 און אזוי וועט לייבל עס איבערגעבן די פאַרטיזאַנער.

לייבל איילט זיינע מריט. פון אים, פונעם צוועלפיעריקן לייבל
איז אפגענוגן די רעמונג פון צוויי קאמפאניען געלאדענע מיט אידן.
ער איז שוין ווייט ארויס פון שמעטל. שוין ווייט אריבער די
פוסטע פארשנייטע וויינגערמנער, די מיל אלץ איז געבליבן הינמער
אים. ער פילט אפילע נישט ווי א שניי הויבט אן פארשימט דעם וועג
און, אז סע פארנעמט זיך אף א זאווערוכע.

דער פארגאנגענער טאג איז געווען אזא מילדער און ס'האט
נארנישט אויסגעזען, אז ס'איז פאר א זאווערוכע.

אבער אט האט זיך די זאווערוכע צעשפילט און ווערט אלץ
בייזער. שמויסט לייבלען אין פאנעם אריין, אין די אויגן אריין;
צווייגט אים זיך אויסדרייען מיטן רוקן צום וויינט.

די זאווערוכע גייט א ווילדן טאנץ ארום לייבלען. עס דאכט
זיך אים, אז אט-אט הויבט עס אים אין דער לופטן. דער וועג איז שוין
פארשאפטן מיט שניי. דער וויינט הויבט אויף דעם שניי, ווי ער וואלט
אים אפגעקערט מיט א ריזיקן בעזעס און טראגט אים פון איין
ארט אפן צווייטן. עס דאכט זיך לייבלען, אז דער וועג ווערט אוועק-
געבלאזן פון אונטער זיינע פיס.

קיין אישעוו איז אפן וועג צום וואלד נישטא און ווען אפילע
סע וואלט געווען, וואלט אים לייבל אויסגעמיטן. ער טאר קיינעם
נישט באגעגענען.

בלויז איינמאל האט לייבלען דורכגעבליצט א געדאנק צו גיין
צוריק. דאס איז געשען, ווען ער האט מיטאמאל דערווען א שאפט
איינמיטן וועג.

לייבל האט אפגעשמעלט זיין גאנג. וואס זאל דאס זיין? עס
זעט נישט אויס קיין בוים. אויך קיין מענטש זעט עס נישט אויס
צו זיין. דער שאפטן שטייט אומבאוועגלעך. לייבלען זעט עס אויס צו
זיין א ציילעם, וואס שטייט אף די שידווענגן. ווי זשע קומט אהער

א ציילעם? לייבלען איז דאך דער וועג צום וואלד אזוי באקאנט. זאל זיין, אז ער האט פארבלאנדזשעט?

בלויז דעמאלט האט לייבל א טראכט געטאן זיך אומצוקערן. ער האט זיך, אבער, דערמאנט אין די קאמפאנען, וואס גייען אינדער-פרי אפ צו דער באך, און באשלאסן: נאר נישט גיין צוריק!

לייבל גייט צו נענטער צום שאטן, וואס שטייט אף אן ארט אומבאוועגעלעך. ס'איז ווירקלעך א ציילעם. דא צעגייען זיך די וועגן. וואוהין זשע פירן זיי? אין וועלכער ריכטונג?

ארום איז ווייס. די זאווערוכע ארבעט מאיסים. לאזט נישט אינשמיין אף אן ארט. שטייטט בייסיק אין פאנעם ארוין, פאר-קריכט אונטער די קליידער.

לייבל דערמאנט זיך עפעס: ער בויגט זיך אן, לייגט צו דעם אויער צוב ווייסן שניי אף דער ערד. עס דאכט זיך אים, אז ער הערט דאס בילן פון הינט. עס קומט פון רעכטס. דארט געפינט זיך דאס דארף ראקעוויץ. אויב אזוי דארף דער וואלד זיין לינקס. דארף מען זיך פארנעמען אהין. מען דארף גיין. מען טאר נישט פארלירן קיין צייט.

ווען א פאטרוול פון שימענס פארטיזאנער האט געבראכט לייבל-לען אינעם וואלד-שטיבל, איז ער געווען אינגאנצן אן אויסגעווייק-טער און דורכגענעצטער.

דאס שטיבל — פול מיט געווער און באוואפנטע מענטשן — האט לייבלען דערמאנט אין א הייל פון גאלאניס, ווי עס דערציילט זיך אין די ביכלער. עס פעלן נאר די סקעלעטן און מענטשלעכע ביינער ווי באפוונגען אף די ווענט,

אבער לייבל, נישט נאר ער שרעקט זיך נישט נאר, פארקערט, ער פילט זיך גוט און זיכער, גלייך ווי ער וואלט, נאך יארן וואנדערן, געמראפן צו זיך אהיים.

ער באטראכט די באוואַפנטע מענטשן. אייניקע זיינען פון זיין שמעטל. אַט איז שויעל צירולניק. בא אים פלעגט זיך לייבל שערן. בא אים אין צירולניע פלעגט מען שמענדיק ריידן פון פאליטיק. אַט איז כאים שניידער. א הויכער, א געוויקסיקער — גאַרנישט ווי קיין שניידער — מיט א פאַר גראַבע ליפן. און אַט איז שימען סויפער — לייבלס לערער. דאָס געווער און די קליידער פאסן זיך גאַרנישט צו זיין בלאס געזיכט און צו דער פענסנע, וואָס ער טראָגט. מאַקע אים, שימענען, דארף לייבל איבערגעבן, אז „מאַרגן, זעקס אזייגער אינדערפרי...“

לייבל האָט עם אַפגעזאָגט מעכאניש, ווי א איינגעכאזערטע זאך.

עם דאכט זיך אים, לייבלען, אז מען ווייסט שוין דאָ דערפון. גאַר עפעס אנדערש כידעשט זיי:

— ווי לאָזט מען זיך עם ארויס אין אזא זאווערוכע? האָסט דאָך געקענט אומקומען אפן וועג?

אזוי פרעגט אים שימען און לייבל ענטפערט:

— אז מען וויל זיין א פארטיזאנער, דארף מען זיך נישט אַפ-שרעקן נישט פאר קיין זאווערוכע און פאר גאַרנישט.

...דערנאָך האָט אין דרויסן געוואָיעט דער ווינט ווי טויזנטער בייזע וועלף, געריסן שטיקער פונעם שטיבל, פונעם דאך. אַבער לייבל האָט זיך געפילט זיכער און באשיצט אינעם שטיבל.

פון קיך האָט זיך דערטראָגן א רייעך פון געפרעגלטס. ס'האָט זיך געהערט דאָס שפאלטן פון שפענער. און צו לייבלען איז דער-גאנגען א פרויעש געזאנג:

„ניין, נישט מיר ווילן קריג, נאָר באשיצן דאָס לאַנד, גרייטן מיר אונדזער מאכט צו צעווייגן. אף זיין אייגענער ערד, זאָל דעם בלוטיקן פיינט, אונדזער מעכטיקער אַרעם באזיגן.“

לייבל האָט דערקענט די שטימע פון ליזע, שימענס שוועסטער,
זי איז געווען פארעכנט פאר דער בעסטער זינגערין אין שטעטל.
לייבל האָט זיך צוגעהערט צו די ווערטער:

„אויב ס'וועט מאַרגן זיין קריג,
אויב ס'וועט רופן דיין לאנד —
זיי היינט גרייט,
זיי היינט גרייט גיין אין קריג“.

די פארטיואנער האָבן זיך געגרייט צו דער מאַרגנדיקער
שלאכט בא די „דריי ברונעמס“; זיי האָבן זיך געגרייט צום איבער-
פאל אף די קאמפאָנען, וואָס פירן מענטשן צום טויט.

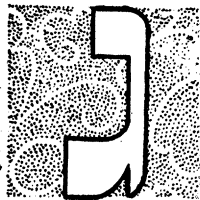

נאזוירים

עשען איז עס אין 1933, אין דייטשלאנד.

:: :: ::

דער פופצניעריקער וואַלף איז געגאנגען צו-
זאמען מיט זיינע כאוויירים, אלע אַנגעמאַענע
אין ברוינע אוניפארמען, מיט האַקנקרייצן אָפּ
די אַרעמס. זיי האָבן פאַרנומען די גאַנצע ברייט

פון טראַטואַר און נאַכאנאַנד געזונגען די סמראַפּן פון האַרסט וועסל-
ליד:

„און ווען דעם „ירדנס“ בלום

פון דעם מעסער טריפט,

דעמאַלט וועט זיין גוט...”

פאַרבייגייער האָבן זיי אַפּגעטראַטן דעם וועג, דערנאָך זיי
באַגלייט מיט ערנסטע און איבערגעשראַקענע בליקן. די פּאַליציאַנטן
אין די ראַגן האָבן זיי באַגריסט מיט אויסגעשמרעקטע אַרעמס:
„זייל הימלער“.

מיטאַמאַל האָט וואַלף דערזען אפּן אַקעגנאַיבערדיקן טראַטואַר
זיין אַמאַליקן כאַווער עפּראַים. האָט ער איבערגעלאָזט זיינע צעיו-
שעמע כאַוויירים און איבערגעקרויצט די גאַס אַנצויאַנגן עפּראַימען.
שוין דריי יאָר זייט די צוויי כאַוויירים האָבן זיך נישט געזען.

פון זייער ערשטן לערניאָר אָן זיינען די צוויי כאוויירים, וואָלף און עפראַים, געזעסן אָף איין באַנק אין שול. אייניגעס פארבראכט זייער פרייע צייט; געבאָדן זיך אין מיך, געקלעטערט אָף ביימער, אָף בערג; מיטן ביסן זיך געטוילט.

און ווען עפראַים מיט זיינע עלטערן זיינען אוועקגעפאָרן אין א צווייטער שטאָט, האָט זיך וואָלף דערפילט עלנט און צו קיין אנדערע כאוויירים זיך נישט געקענט צוגעוואוינען.

די ערשטע צייט האָבן זיי זיך געשריבן בריוו. דערנאָך אויפֿ-
געהערט שרייבן. אָבער די גאנצע צייט נישט פארגעסן איינער דעם צווייטן און געווארט אפן טאָג, ווען זיי וועלן זיך ווידער טרעפן.

איז אוואדע קיין כידעש נישט, וואָס וואָלף האָט איצט איבער-
געלאָזט זיינע כאוויירים און געלאָפן אַניאָגן עפראַימען.
— עפראַים!

עפראַים האָט זיך אומגעקוקט, געזען ווי א ברוינהעמדלידיקער יאָגט אים נאָך און ווייטער געשפאנט.

— עפראַים, דו דערקענסט מיך נישט? — האָט וואָלף זיך געכידעשט.

עפראַים האָט מיט איבערגעשראָקענע אויגן, אים באטראכט און דערקענט זיין אמאָליקן כאווער. אָבער אים ניט אויסגעשמרעקט די האנט; נישט געענטפערט און נישט ארויסגעוויזן קיין שום פרייד. א ביטערקייט האָט זיך אים געשמעלט אין קעל און עס האָט זיך אים געדאכט, אז קוים רעדט ער אויס א וואָרט, וועט ער אויסברעכן אין א געוויין.

דער האָמערדיקער וואָלף האָט זיך דערפילט אָפהענטיק. עס איז פארשוואונדן זיין פריידיקער אויסדרוק. ער האָט נישט פאר-
שטאנען, וואָס עס קומט פאר מיט זיין כאווער און ער האָט געשמאמלט:

— וואָס געשעט מיט דיר, עפראַים? וואָס זעסטו אזוינס אָף מיר? וואָס קוקסטו אזוי מאַדנע אָף מיר?
עפראַים האָט אראַפגעשלונגען דאָס וואָס עס האָט אים געש-
טיקט אין האַלדו. האָט זיך געשמארקט און מיט אַ געבראַכן קאַל
געזאָגט:

— דו אויך, וואָלף? וואָס האָבן מיר, אידן, דיר געמאַן וואָס
דו ווילסט אונדזער בלוט זאַל טריפן פון דיין מעסער? וועלכער איד
האַט דיר שלעכטס געמאַן? בין איך דען נישט געווען דיין בעסערער
כאווער, כאָטש אַ איד?

וואָלף, וואָס האָט קיינמאַל נישט געקענט קיין אידן און —
מאכמעס דער לערע פון זיינע ברוינהעמדלידיקע עלטסטע — זיך פאַר-
געשטעלט אַ אידן אלס אַ שרעקלעך באשעפעניש, איז אים גאַרנישט
איינגעפאלן, אז זיין בעסערער כאווער איז דער איינציקער איד, וואָס
ער קען.

און אים האָט ער דאָך אזוי ליב!

וואָלפן האָט זיך געדאַכט, אז עס הויבט אים אָן עפעס קלאַר
ווערן. עפעס אזוינס, וואָס ער האָט שוין אמאָל געוואוסט און עס
פארגעסן. איצט האָט ער אָנגעכאַפט דעם פאַדעס. באלד, באלד וועט
ער זיך עס דערמאָנען. ער דאַרף נאָר אביסעלע צייט צו טראַכטן
וועגן דעם.

אַבער קיין צייט צו טראַכטן האָט ער נישט. זיינע כאוויירים
פון אקעגנאיבערדיקן טראַטואַר רופן אים:

— העי, וואָלף, שנעלער, צו דער „יודנגאס!“

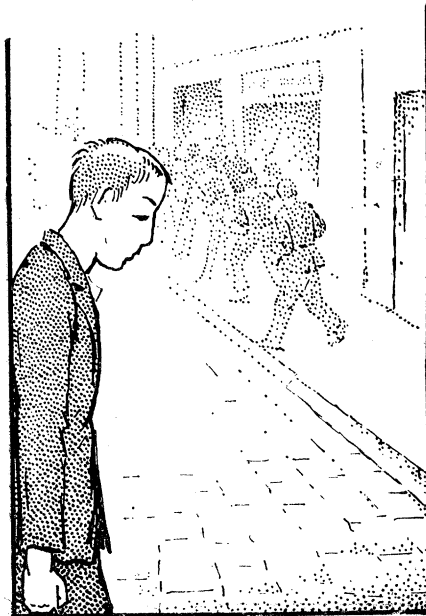
און נאָך איידער ער האָט געוואוסט וואָס צו זאָגן עפראַימען,
האַבן זיי אים מיטגעשלעפט מיט זיך.

עפראַים האָט אים נאַכגעקוקט, געזען ווי וואָלף האָט אויס-
געדרייט דעם קאַפּ צו אים.

באלד האָט זיך געהערט א בראזג פון שויבן, געלעכטערס און
דאָס געזאנג, וואָס האָט עפּראַימען באַגלייט ווייט, ווייט:

„אין ווען דעם „יודנכ“ בלוט
פון דעם מעסער טריפט,
דעמאָלט וועט זיין גוט...“

ווי איר ווייסט, מיינע קליינע און גרעסערע לייענער, האָט דאָס
אלץ פּאסירט אין יאָר 1933. און צום הארצן דארפט איר זיך עס
נישט נעמען, ווייל איצט זיינען מיר שוין אין 1945, ווען דאָס דאָזיקע
בלוטיקע געזאנג איז שוין אַנשטומט געוואָרן אָף שמענדיק.

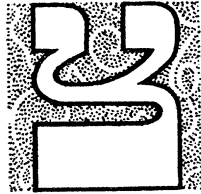

פֿאַ אונדז אין שוין

כאנעלע

ווישן אלע אירע כאווערטעס, די שכינישע קינד-
דער, איז כאנעלע די קלענסטע. און נישט אזוי
די קלענסטע ווי די אינגסטע. וויל, אָט איז
סאָרעלע עלטער מיט צוויי יאָר און אויך נישט
גרעסער פון איר.

אָבער קיינער נישט פון אירע כאווערטעס,
נישט כאנעלע אליין פילן דעם אונטערשייד פון עלטער. הויבט מען
זיך אָן רעכענען די יאָרן שטייגט איינע אריבער די צווייטע:

— איך בין אלט זעקס יאָר — זאָגט איין קינד.

— איך — צוואנציק.

— פופציק, הונדערט...

אזוי אָן שיר, שטייגן זיי אין צענדליקער יאָרן און כאנעלע —
נלייך מיט אלע.

בעייסן שפילן וויל כאנעלע שמענדיק זיין די גרויסע, די אַנפי-
רערן, די עלטערע. זי וויל קיינמאל נישט זיין „דאָס קינד“, „די
שילערן“, נאָר שמענדיק — „די מאמע“, „די לערערן“.

אָט אזא איז כאנעלע.

אזוי — ביז צום אַנפאנג פון שול-יאָר.

כאנעלע איז די איינציקע פון אירע כאווערמעס, וואָס איז נאָך צו יונג מען זאָל זי אריינעמען אין שול. איר מאמע זאָגט איר אפילע צו, אז איבעראיפאר וועט ער בעטן דער לערערן, מען זאָל זי אריינע-מען. אָבער כאנעלע ווייסט, אז סע פעלן איר נאָך צוויי יאָר.

צוערשט, איידער מען האָט אָנגעהויבן גיין אין שול, איז כאנעלע אזוי געווען פארטאָן מיט אירע כאווערמעס צוגריימונגען, אז זי האָט נאָר פארגעסן אין זיך. זי האָט זיך געפרייט מיט זייער איינגעקויפטן שרייב-געצייג, באקוקט די העפטן, די בילדלעך און די ביכלעך. זי האָט געהאַלפן איר כאווערמעס סאַרעלע צוקלייבן דעם קאַליר פונעם שלייף: א רויטן צי א ווייסן; געזען ווי מע פרעסט איר ווייס כאלאמל און אָנגעקוואַלן. נאָר פארגעסן, אז זי איז א זייטיקע.

אינעם טאָג, ווען די קינדער האָבן אָנגעהויבן גיין אין שול, איז זי אויפגעשטאנען גאנץ פרי, געשטאנען אָף דער טיר. און אלעמאַל אריינגעלאָפן:

— מאמע, קום וועסטו זען, ווי שיינדעלע גייט אין שול.

— מאמע, גיב א קוק ווי סאַרעלע זעט אויס אין ווייסן כאלאמל.

שפעטער, ווען זי איז געבליבן אליין, האָט זי צוערשט געמאכט

אן אַנשמעל, ווי סע וואָלט איר גאַרנישט געאַרמ.

— בעסער אזוי — האָט זי געזאָגט — אזוי בין איך מיר

וואיקער...

אזוי האָט זי געזאָגט, און פונדעסטוועגן ארויסגעקוקט אָף דער

שאַ, ווען מען וועט שוין קומען פון שול.

איר מאמע האָט דאָס דערקענט לויט א סאך סימאָנים: לויט

כאנעלעס פרעגן אָפּט אפן זייגער; לויט איר ארויסקוקן אלע וויילע

אין גאס אריין און באזונדערס — לויט דעם, וואָס כאנעלע האָט זיך

קײן פּלאץ נישט געפונען. האָט איר מאמע זיך אָנגערופן:

— ווייסטו וואָס, כאנעלע, איך וועל זיין דיין כאווערמעס און

לאַמיר זיך ביידע שפילן.

וואס קען נאך זיין בעסער ווי שפילן אין א „שול“? אבער א
מאָדנע זאך: שמענדיק וויל כאַנעלע זיין „די לערערן“, היינט איז
איר דאווקע געפעלן צו זיין „די שילערן“ און איר מאמע זאל זיין
„די לערערן“.

ס'איז נאָר שלעכט, וואָס די מאמע קען נישט זיין קיין שמרענגע
„לערערן“. כאַנעלע בעט זיך: „לערערן, רוף מיך ארויס“, „היים מיר
לייענען“, „שריי אָן אָף מיר“. איר מאמע פאַלגט מיט א שמויכל.

אך, ווי כאַנעלע וואָלט געוואָלט איר מאמע זאל זיין שמרענג
ווי אן עמעסע לערערן! איר מאמע איז אַבער א מאמע און נישט
קיין לערערן.

אויב אזוי, זאָגט כאַנעלע:

— ווייסטו וואָס, מאמע, לאַמיר בעסער שפילן אין „גיין איינ-
קויפן“.

בא איר מאמען האָט זי שוין געפויעלט.

די קיך דינט פארן „מאַרק“, די מאמע — „די פאַרקויפערן“.
כאַנעלע נעמט א קוישל, קומט אין „מאַרק“ אריין, דינגט זיך מיט
די פרייזן ווי א גרויסע, קלאַגט זיך, אז קאַרטאָפּל איז טייער, אז סע
איז אומגעלעך עפעס צו קויפן.

כאַנעלע זאָגט אונטער איר מאמען, דעם ראָל אירן, און וואָס
זי דאַרף זאָגן:

— איך וועל וועלן ביליקער און דו זאָג, אז דו קענסט נישט
אַראָפּלאָזן פון פרייזן.

איר מאמע שמויכלט און פאַלגט.

„איינגעקויפט“ אלץ, האָבן זיי אָנגעהויבן שפילן אין „ווייזמן“.

כאַנעלע האָט זיך אויסגעפּוצט אין איר מאמעס אן אלמן אָפּגע-
נוצטן הוט, מיט א גרויסן קאַלירענעם פעדער, א טייסער מיט א
זונגענשירם. זי איז ארויס אין הויף, א פאַמש געמאַן מיט די הענט.

— ווער אייז? — האָט איר געפרעגט די מאמע פון קיך.

— אה! — האָט זי זיך קלוימערשט דערפרייט — א גאסט, א גאסט, קומט אריין! וואָס טוט איר עפעס? וואָס טוען אייערע קינדער? וואָס טוט אייער מאן?

כאנעלע, מיט א מינע פון א דערוואקסענער, פאָכעט מיטן זון-נענשירם, גלאַצט מיט די אויגן און פארשנורעוועט דאָס מיילעכל:
— א דאנק, וואָס מאַכן אייערע קינדער?

זי וואָלט זיך אוואדע אזוי געשפילט א גאנצן טאָג, צוגעטראכט נייע שפילן. איז אָבער איר מאמע נישט אויפגעלייגט דערצו. דער טאָג שטייט נישט. ס'איז שוין באלד מיטיק-צייט און זי טאָר זיך נישט שפילן. זי דארף קאָכן, אויפראמען די שטוב. און ווען כאנעלע פאטשט, צום וויפלטן מאָל, מיט די הענטלעך, שרייט איר מאמע פון אינעווייניק:

— איך בין נישטאָ!

— נישטאָ? — וועל איך קומען שפעטער.

דער „שפעטער“ געדויערט אָבער נישט מערער ווי א פאַר מינוט. כאנעלע קלאפט ווידער.

און די ווייזערס פון זייגער רוקן זיך. ס'איז שוין באלד עלף; באלד קומט דער טאטע עסן און — גיי שפיל זיך אינמיטן דערינען. איז אוואדע געווען גוט, וואָס די שכינע, סאַרעלעס מאמע, האָט גערופן כאנעלען צו גיין אָפנעמען סאַרעלען פון שול.

אפן טראָטוואר, פאַר דער שול, דרייען זיך שוין מאמעס, עלטערע שוועסטער, זיי ווארטן אָף די קינדערלעך, וואָס וועלן באלד ארויסגיין.

קיין סאך קומט נישט אויס צו ווארטן. עס דערהערט זיך קלינגען דער גלאַק און באלד לאָזן זיך ארויס פון ראכוועסדיקן הויף, אזוי רייען קינדערלעך אין ווייסע כאלאמלעך, מיט טעקעס און וועפטן אין די הענט. באַם אריבערטרעטן די כריימע שול-טיר, געשימטן זיך די רייען, צעלויפן זיך די קינדער אין פארשידענע ריכט-זונגען. א סאך — צו די, וואָס ווארטן אָף זיי.

כאנעלע לויפט אנמקעגן סאַרעלען, נעמט בא איר צו די מעקע.
 סאַרעלע, א פארפלאממע, דערציילט דער מומער נייסן פון דער שול:
 וואָס דער לערער האָט געזאָגט, ווי זיי האָבן זיך געשפּילט.

זי איז פארפלאמט, סאַרעלע. טוט זי אויס איר ווייס כאלאמל,
 גיט עס כאנעלען צו טראָגן און כאנעלע איז אפן זיבעטן הימל.

מיט דער מעקע אין איין האַנט, דאָס ווייסע כאלאמל אפן אַרעם,
 גייט זי צווישן אלע קינדערלעך, וואָס פארהילכן די גאס מיט זייער
 געפילדער און עס דאכט זיך איר, כאנעלען, אז אויך זי לערנט שוין
 אין שול און איצט גייט זי אהיים.

דער כעלעמער

„דער כעלעמער“ — דאס איז א צונאמען אזא, וואס די כעזערע האבן צוגעמשעפעט איינעם פון זייערע שול-כאוויירים.

עס איז שוין בא זיי אזא איינפירונג יעדן צוצוקלעפן א צונע-מעניש. איר וועט דאכט זיך נישט טרעפן אין דער גאנצער שול קיין איינעם אן א צונאמען.

היינט בא זיי איינער „מיקראב“, זוייל ער איז א דריבנינקער. פון א מיקראב אפילע גרעסער, אבער מיטן צונאמען איז ער שוין געבליבן. הייסט א צווייטער „לאקש“, זוייל ער איז א לאנגער. א דריטער הייסט „אגרעס“, א פערטער — „פעמפיק“, איז איינעם פאמיליע קאץ — רופט מען אים „קעצעלע“.

דער לערער פראמעסמירט אפט קעגן דער איינפירונג. ער קען זיך אבער גאר נישט העלפן.

סע האט שוין אפילע געטראפן, אז ער אליין, דער לערער, האט זיך ארויסגעכאפט און אימיצן אנגערופן באם צונאמען.

דאס איז געשען איינמאל, בעיים א לויף-געוועט. אלע זיינען

געווען צעהיצט און געשפאנט וועגן אויסגאנג פון שפיל. סע האָבן זיך געהערט קוילעס:

— אגרעס, גיכער!

— מיקראָב, כאפ אים!

האַט זיך דער לערער אויך פארגעסן און געקלאפט דעם פאר-סאָפעמן מיקראָב אין פלייצע:

— בראוואָ, מיקראָב, האָסט עס גוט געמאכט!

אלע האָבן ארויסגעשאַסן א געלעכטער און דער לערער אליין האָט אויך מיטגעלאַכט.

וועמען זשע, שמעלט איר זיך פאַר, רופט מען אין שול „דער כעלעמער“? איר קענט זיכער מיינען, אז דעם גרעסטן נאַר פון אלע נאַראַנים? איז אויב איר מיינט אזוי, האָט איר שוין גאַר נישט געראַפן.

און אויב איר זיינט נייגערדיק צו וויסן, וועמען מען רופט „דער כעלעמער“, זעצט זשע אויך אוועק, שפאנט אויך אין און געדולד און הערט אים פונעם אָנהויב.

אין איינעם א אינדערפרי, שוין העט, א שטיק אין לערניאַר, האָט זיך בא אונדז אין שול באוויזן א באַכערל מיט רוימע בעקלעך. סע האָט זיך געדאכט, אז ווען א קאץ גיט אים א דראפע אין פאַנים וואַלט געשפריצט בלוט ווי פּין א פאַנטאַן. און א פאַר שווארצע, לע-בעדיקע און קלונע אויגן האָט דער ניי-צוגעקומענער שילער געהאט. און האָר — שווארצע ווי פעך — וואָס זיינען פאראקשנטע אים געקראַכן אין די אויגן.

ווען דער לערער האָט אים ארויסגערופן זיינען אלע אין שול געבליבן פארכידעשמע, ווען זיי האָבן דעהערט אז ער רעדט אידיש קימאט אזוי גוט און פליסיק ווי דער לערער.

בעיים דער פּויע זיינען די שילער געוואויר געוואָרן, אז ער הייסט יעקעלע; אז ער איז ערשט צוויי וואָכן אין ארגענטינע; אז

געקומען איז ער מיט זיינע עלטערן און שוועסטערל פון פוילן; אז זיי זיינען א סאך טעג געפארן מיט באנען און א שיף ביז זיי זיינען געקומען אהער.

ווען זיי זיינען ארויסגעפארן פון דערהיים — האָט יעקעלע דער- ציילט זיינע כאוויירים — זיינען דארטן געווען גרויסע קעלטן און שנייען, ארויסגעפארן זיינען זיי מיט שליטנס.

די קינדער פלעגן, פארגאפטע און נישט אָן קינע, אויסהערן יעקעלעס מאיסעס וועגן זאכן וואָס זיי האָבן נאָר געזען אין קינאַ; שנייען, שליטנס, גליטשן. און די אויגעלעך בא יעקעלעס צוהערער פלעגן זיך מאַדנע צעגלאנצן.

איידער מען האָט זיך ארומגעקוקט האָט שוין יעקעלע גערעדט שופאניש. ער האָט אויסגעלערנט זיינע כאוויירים נייע שפילן און זיך שנעל איינגעלעכט מיט זיי. יעקעלע האָט זיך גוט געלערנט און דער לערער פלעגט אים לויבן.

גערופן האָט מען אים אלץ „יעקעלע“ — פאר אים קיין צונאָ- מען נישט געהאט ביז...

דאָס איז געווען איינמאָל, ווען דער לערער איז געווען אין א גיטער שטימונג און געהאלטן אין דערציילן מאיסעלעך צום לאכן.

ווערן די שילער נאָך פריילעכער און הויבן אָן מאכן באשטע- לונגען, וואָס ער זאָל דערציילן. און קימאט אלע אָף א מאָל, ווילן ער זאָל דערציילן וועגן כעלעמער נארעאָנים. מאכט דער לערער:

— אז מען זאָגט „כעלעמער“ איז שוין איבעריק צו זאָגן „נא- ראָנים“, ווייל אויב „כעלעמער“ איז שוין בעמיילע „נארעאָנים“.

און ער הויבט אָן דערציילן איין מאיסעלע נאָכן אנדערן וועגן די כעלעמער יעקעלעך, אז די שול גייט אָף רעדער פונעם געלעכטער. אָן זייטן בלייבט מען פון די כעלעמער יעקעלעכס נארישקייטן. דער לערער לאכט נישט, שמייכלט נאָר, באטראכט דעם לאכנ-

דיקן קלאם. מיטאמאל האט ער באמערקט, צווישן די אלע צעפראל-
מע פון געלעכטער, פיסקעס, איין פאָנים — צונמער רויט, צעקרומט
פון ווייטיק, מיט א פאָר ביווע אויגן וואָס שפּריצן מיט סינע. דאָס
איז געווען דער לעצטנס צוגעקומענער שילער יעקעלע.

דער לערער האָט ווייטער דערציילט, דאָס מאָל פון א כעלמער
יעקעלע וואָס פלעגט כעזשבענען אָף די פינגער.

— מען טאָר נישט רעכענען אָף די פינגער — האָט מען אים
געזאָגט — מען דארף רעכענען מיטן קאָפּ.

האָט ער געענטפערט:

— איך האָב דאָך נישט מער ווי איין קאָפּ...

ווידעראמאל האָט דער גאנצער קלאס ארויסגעשאַסן א גרויס
געלעכטער.

— אַך, ווי נאָריש עס זיינען די כעלעמער! — לאַכט איינער.

דער לערער, וואָס האָט אלע וויילע געכאַפט א קוק צו יעקעלען,
האָט באמערקט, ווי יעקעלעס פויסטלעך האָבן זיך געביילט און
מיטאמאל האָט ער אויסגעשריגן, ווי מיט א פרעמד קאל:

— ס'א ליגן, אז די כעלעמער זיינען נאָראָנים!

דאָס געלעכטער איז מיטאמאל אָפּגעהאַקט געוואָרן. דער גאנ-
צער קלאס איז שמיל געבליבן. אלע האָבן אויסגעדרויט די פענימער
צו יעקעלען, וועמען דאָס בלוט האָט א שלאַג געטאָן אין פאָנים.
אריין. יעקעלע איז געווען רויט, פארשעמט און ווי דערשעפט. קיינער
פון די שילער האָט נישט פארשטאנען וואָס דאָ קומט פאָר. נאָר דער
לערער האָט זיך כאלד געכאַפט. ער האָט פארשטאנען, דער לערער,
אז יעקעלע איז א געבוירענער אין דער שפּאַט כעלעס (וואָס געפינט
זיך אין פּוילן) און דערפאר איז גרויס זיין פארדרוס וואָס אין די
מאָסעלעך שמעלט מען ארויס, אז אלע כעלעמער יעקעלעך זיינען
נאָריש.

דער לערער האָט עס באלד פארשטאנען, האָט ער אָנגעהויבן צו טראכטן, ווי אזוי יעקעלען צו באַרואיקן.

— יעקעלע איז גערעכט — האָט דער לערער אָנגעהויבן — אז מען איז נישט עמעס, ווי א סאך מיינען, אז די כעלעמער זיינען נארצ-נים. אין דער שטאָט כעלעם, ווי אין יעדער שטאָט, זיינען דאָ אי קלוגע אַי נארצנים. די שיינע מאיסעלעך וואָס איך דערצייל איך, זיינען דאווקע צוגעטראכט און געזאמלט פון קלוגע מענטשן, מענטשן מיט איינפאל, אין דאָס וואָס מען פארופט זיך אף די כעלעמער, קער זיך גאַרנישט אָן מיט דער שטאָט כעלעם, וואָס איז פאראן אין פוילן.

יעקעלע האָט זיך שוין געהאט באַרואיקט, זיך אליין פארשעמט פאראן אויסברוך פון קאעס, וואָס איז אים באַפאלן, האָט ער געפרעגט:

— פארוואָס זשע פארופט מען זיך דאווקע אף כעלעם? פאר-וואָס נישט אָן אנדער שטאָט? בוענאָס איירעס? ניו-יאָרק? פארוואָס דאווקע כעלעם? ויצט דאָך אויך אין כעלעם א לערער מיט שילער און סע קומען אויך צו זיי אָן זשורנאלן און ביכלעך, וואו סע דער-ציילט זיך וועגן זייער נאָרישקייט, וואָס ס'איז נישט עמעס.

כאַטש דער לערער האָט שמענדיק געלויבט יעקעלען, אלס א פאָרגעשריטענעם שילער, דאָך איז ער געווען דערשמוינט פון יעקע-לעס לאַגישע טאיענס. און ער האָט אים געפרוואווט באַרואיקן:

— ווען מען זאָל דערציילן די מאיסעלעך וועגן בוענאָס איירעס צי ניו יאָרק, וואָלטן מיסשטאַמע די אינגעלעך פון די שמעט אויך גע-פרעגט דאָס זעלבע ווי יעקעלע. אָבער א קלוג אינגעלע דארף זיך נישט נעמען צום האַרצן דערפון. פארקערט, ער דארף זיין שטאַלץ וואָס דער נאָמען פון זיין געבורטשטאָט איז באַרימט אף דער גאנ-צער וועלט און פארשאפט פאָרגעניגן מויוזנטער קינדער.

פון ערגעץ, פון די הינטערשטע בענק, האָט זיך צו יעקעלען דערטראָגן אימעצנס א זאָג:

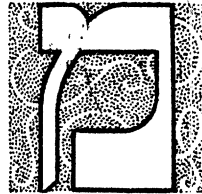
— אפילע דער קלוגסטער כעלעמער, בלייבט אויך א כעלעמער...
 אבער יעקעלע האט פארביסן מיט די ליפן און שוין גארנישט
 געזאגט. ס'האט אים שוין באנג געטון אפן גאנצן אייסעק וואס ער
 האט גאר אנגעהויבן.

און סע האט אים געמעגט באנג טון, יעקעלען, ווייל פון דעמאלט
 אן האט ער בא זיינע כאוויירים קיין אנדער נאמען נישט, ווי גאר
 „דער כעלעמער“.

דער לערער קען נישט שרייבן ...

יטיק-צייט. אין דער הילצערנער קיך, וואָס דינט
אויך פאר אן עס-צימער, זיצט זעליק פארבער
כאס מיט און טוט צוויי ארבעטן אף אמאָל:
טראַגט דעם גאַסל הין-און-צוריק צווישן מויל
און טעלער, בייסט צו מיט ברזיט און די אויגן
זיינע זיינען אָנגעשמעלט אין א צייטונג, וואָס
איז אָנגעשפארט אין א סיפאָן.

כאס מיט זיצט אויך עטל, זיין פרוי. זי עסט און כאפט אלע
זוילע א קוק צו דער סקאווראָדע, וואָס שטייט אפן פייער און לאָזט
זיך הערן.

זי איז שוין צוגעוואוינט, עטל, אז איר זעליק זאל שאַענלאנג
נישט צונעמען די אויגן פון דער צייטונג. אמאָל פלעגט עס איר ארן,
וואָס ער קוקט זיך נישט אום, איצט ארט איר שוין נישט. נאָר איין
טאינע האָט זי:

— ווי אזוי קענסטו עסן און לייענען? דו פילסט דען א טאם
אין עסן? דו פארדויעסט עס דען?

מיטאמאָל פראלט אויף די טיר. מיט פארפלאממע בעקלעך פון
דער קעלט, אין זווייטן כאלאמל, מיט דער טעקע אונטערן אָרעם,
פאלט אריין די זיבניאָריקע כאַנעלע און ברענגט אָן א ווינט, א קעלט
פונעם קאלטן אינדרויסן.

די ערשמע ארבעט אירע באם איבערטרעטן די שוועל, איז אראפשלעפן דעם שליוף פון קאפ, גלייך ווי ער וואלט געוואויגן ווער ווייסט וויפל און זי קען אים שוין נישט דערטרעגן.

כאנעלעס טאמע-מאמע האבן כאלד באמערקט, אז דאס מאָל איז איר קומען נישט ווי געוויינלעך, נישט ווי יעדן טאָג.

אלעמאָל, ווען זי קומט אהיים, נאָך איידער זי טוט אויס דאָס ווייסע כאלאמל, ווייזט זי דעם העפט, די נאָמעס, וואָס דער לערער האָט איר געשטעלט — שמענדיק גוטע! — און דערציילט, וואָס דער לערער האָט איר געזאָגט. אפילע, אז ער האָט אָנגעשריגן אָף איר, דערציילט זי אויך אַ פריילעכע, גלייך ווי סע וואָלט איר נאָך קומען אַ קניפּ אין בעקל.

— פארוואָס האָט דער לערער געשריגן אָף דיר? — פרעגן טאמע-מאמע.

— ווייל איך האָב גערעדט באַם לערנען.

זי איז אַ ווילדע און צעלאָזענע, כאַנעלע. לערנען אָבער לערנט זי זיך זייער גוט. אירע העפטן זיינען ריין, האָט אַ קיילעכדיקע האַנט-שריפט און זעלטן, אז זי שרייבט אַ גרייז.

אירע בריוולעך, וואָס זי שרייבט אירע זידע-באָבע קיין איי-ראַפּע טראַגט מען דאָרט אַרום אָף כידושים.

שמענדיק, ווען כאַנעלע קומט אהיים, ברענגט זי אַן מיט זיך אַ ראַעש. אַ געפילדער, עסט און פלאַפלט, דערציילט פון דער שול און טאמע מאמע קוועלן אָן פון איר.

איז היינט נישט געפעלן געוואָרן טאמע-מאמע כאַנעלעס שטי-לער אריינקום.

זיך געזעצט צום טיש, ווי אַ באַליידיקטע, מיט אַן אַראַפּגעלאָז-מער נאָז, אַראַפּגעלאָזטע אויגן.

דער ערשמער, וואָס האָט איבערגעריסן די אָנגעצויגנקייט, איז געווען כאַנעלעס טאמע:

— וואָס פאַר אַ נאַמע האָט מען דיר היינט געשטעלט, כאַנעלע?
כאַנעלען איז געבליבן שטיין דער ביסן אין מויל, טרערן האָבן
זיך אַריינגעקיקלט אין מעלער אַרײַן און זי האָט זיך צעוויינט.
— וואָס איז געשען? — האָבן זיך אירע טאַטע-מאַמע דער-
שראַקן און נישט געוואוסט, ווי זי איינצושטילן.
— אז דער לערער קען נישט שרייבן, בין איך שולדיק — האָט
כאַנעלע געוויינט.

האַבן זיך טאַטע-מאַמע איבערגעקוקט, דערנאָך אַריינגעקוקט
אין איר העפט, וואו סע איז אָף יעדן בלעטל אָנגעשריבן מיט רױטע
מינץ „זייער גוט“, נאָר אפן לעצט-פאַרשריבענעם בלעטל —
„שלעכט“.

אין שול האָט דער לערער דיקטירט די קינדער דאָס לידל „די
מישפּאַכע“, האָט כאַנעלע געשריבן:

„די מישפּאַכע“

„ביד רופּט מען זאַלמען,
דער טאַטע הייסט קאַלמען,
דער ברודער הייסט זאַרעך,
דער זיידע הייסט באַרעך...“

האַט דער לערער געפונען אין יעדער שורע אַ גרױז: מוש-
פּאַכע, שרייבט מען אזוי: משפּחה; קאַלמען דאַרף מען שרייבן אָן אַ
„א“ און אָן אַ „ע“, אזוי: קלמן. אזוי אויך — זלמן; ברוך אַנשטאַט
באַרעך און זרח אַנשטאַט זאַרעך.

האַט כאַנעלע געמיינט, אז דער לערער שפּאַסט.
— ווער זשע וועט עס קענען לייענען? — האָט כאַנעלע גע-
לאַכט צום לערער.
און וויפל דער לערער האָט מיט איר נישט איינגעטיינעט,
האַט זיך כאַנעלע געהאַלטן באַ אירם.

ווען דער לערער האָט איר געשמעלט א שלעכטע נאָמע, האָט
 כאַנעלע אלץ נישט פארשטאנען, וואָס סע קומט פאַר מיטן לערער.
 זי איז געווען זיכער, אז זי איז גערעכט.

ווען די קינדער זיינען ארויס פון שול, ווי דער שטייגער איז,
 מיט ראש און געפילדער, איז כאַנעלע די שמענדיקע פלאַלערקע,
 די באַרידעוודיקסמע פון אלע קינדער, געגאנגען שמיל, ווי אַנגע-
 ברויגעזט אָפּ דער גאַנצער וועלט. זי האָט זיך ניט געקאַנט כאַרואַיקן
 פון דעם אומדעכט, וואָס איז קעגן איר באַגאַנגען געוואָרן.

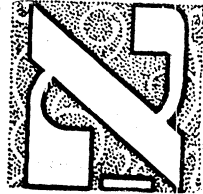
און ערשט אינדערהיים האָט זי אויסגעלאָדן איר פאַרדרום אין
 א געוויין:

— אז דער לערער קען נישט שרייבן, בין איך שולדיק!

ז איך וועט פארבייגיין אונדזער שול און הערן
 ווי אינעווייניק גייט דער קלאם כאדארעם
 און איר וועט הערן, אז אינעווייניק איז א
 גרויס געלעכטער, זאלט איר וויסן, אז דאס
 לייענט אונדז דער לערער א מאיסע פון שא-
 לעם אלייבעמען.

דעמאלט איז קעדאי א קוק צו טאן דורכן פענצטער און זען
 וואס דארט שוט זיך: דער גאנצער קלאם זיצט אף די בענק, וואס
 זיינען גענטער צום לערער, צו דריי, צו פיר אף א באנק, קעדיי נישט
 אויסצולאזן א ווארט פון דעם, וואס ער לייענט. אלעמענס פעני-
 מער — פול פרייד, מיילער — ברייט צעעפנטע און יעדערער מיט
 זיין געלעכטער, יעדערער מיט זיין קוויטשיקל. אפילע דער לערער
 אליין, וואס אן אנדער מאל קומט ער אפ נאָר מיט א שמויכל, לאכט
 אזוי שטארק, אז ער מוז אלעמאל איבערייסן דאס לייענען.

אזוי מוט זיך עס בא אונדז אין קלאס, ווען דער לערער לייענט
שאלעם אלייבעמס מאיסעס.

דעמאלט טראכט איך:

„אך, ווי גוט וואלט געווען, ווען איך בין א שאלעם אלייבעס!
וואס, מיינט איר, וואלט געווען ווען איך בין א שאלעם אליי-
בעס? — גארנישט וואלט געווען! איך וואלט נאר באשריבן.

וועמען באשריבן? — וועמען נישט! אלעמען וואלט איך בא-
שריבן און צו אלעם ערשטן טאקע די כאוויירים מיינע.

איך וואלט, א שטייגער, באשריבן מיין כאווער אידל „מיק-
דאב“, וואס האט א פאנעם פול מיט קלייען און ווי קליין ער איז,
אזוי לערנט ער בעסער פון אלע.

אנומלטן האב איך זיך געפוילט צו בארעכענען די אריטמע-
טישע אויפגאבע, וואס מען האט אונדז אויפגעגעבן. בעט איך אים:
„מיקראב“, לאמיר איבערשרייבן די אויפגאבע פון דיין העפט.“

מיינט איר, עפשער, אז ער האט מיך נישט געגעבן איבערצו-
שרייבן? יא, געגעבן האט ער מיר יא, נאר א שלעכט-געמאכטע.

איז דאס נאך ווייניק, האט ער זי פאר זיך דאווקע גוט געמאכט.

איך האב זיך נאך געשעמט צו דערציילן, האב איך זיך.

נו, און „פיוזשעלען“, מיינט איר, וואלט איך נישט באשריבן?
זוי ער מאכט שמענדיק מיט דער צונג, ווי ער וואלט זיך האלטן
אין איין באלעסן.

פארוואס אים?

דאס איז געווען אן אנדערש מאל. איך האב נישט צוגעגרייט
די אויפגאבע. בין איך געקומען אין שול אריין מיט א פארבונדענעם
פינגער, ס'זאל הייסן, אז דערפאר וואס מען מוט מיר וויי א פינגער,

וואָב איך נישט געקענט שרייבן. און ס'וואָלט אויך געווען אָפּגע-
גאנגען גלאַט, האָט זיך, אָבער „פּיזשעלע“ אזוי צעהילכט מיט זיין
קוויטשיקל, אז דער לערער האָט זיך כאלד געגעבן כעזשכּן און
אויסגענוצט די געלעגנהייט זיך אָפּצורעכענען מיט מיר פאר א
צווייט מאָל:

— און אָף צו שרייבן נאַרישקייטן אפּן מאָוול, מוז דיר גאָר
קיינמאָל נישט וויי דער פינגער?

איך וואָלט אויך באשריבן אונדזער הינטל „נאכעס“ מיט זיינע
קונצן, וואָס ער מאכט; און אונדזער קאָץ, וואָס איז אזוי גראַב, אז
דער בויך אירער רירט שיר נישט אָן די ערד. מיר רופן זי „פּייגע
לייע“ (טאקע א נאָמען נאָך פּייגע-לייע די גאכעמע פון „מאָטל פּיי-
סי דעם כאונס“).

און ווייטער וואָלט איך באשריבן מיין מאַמן, וואָס כאַפט זיך
אלעמאָל צו אנדערע פארנאָמעס און אלץ גייט בא אים מיט דער
פּומער אראָפּ: גייט ער ארויס פארקויפן אייז-קרעם, הויכט אָן
"געגענען, נעמט ער האנדלען מיט שירעמס, ווערט א טרוקעניש.
אזא מאָל האָט ער שוין, אז אלץ גייט אים קאפויער.

איך וואָלט אויך באשריבן מיין מאמען, וואָס איז שמענדיק
פארזאָרגט, זעלטן אז זי גיט א שמיכל. אפילע בעייס א סימכע
זיינט זי אויך.

איך וואָלט זיי אזוי באשריבן, ווי שאַלעס אלייכעס, אז כאַטש
ס'איז טרויעריק, זאל מען זיך קאמשיען פאר געלעכטער. איך וואָלט
עס טאקע פאָרגעלייענט פאר זיי. מיין מאמעס גערונצלט פאָנים
וואָלט זיך אָף א וויילע אויסגעגלייכט און עפּשער וואָלט זיך טאקע
א שמיכל באוויזן.

מיין מאמע? — איך שמעל זיך פאָר ווי ער הערט מיך לייענען.
דער עלנבוידן אָנגעשפארט אפּן טיש, נעמט ער אריין אין זיין גרוי-
סער פארהארטעוועטער דלאַניע זיין פארוואקסענע און שמעכיקע

גאָמבע און די אייגן זיינע קוקן ערגעץ ווייט, ווייט. ער פאר-
געסט אין זיינע זאָרגן. ער ווערט פארטראָגן אין אנדערע וועלטן.

...וועגן וואָס, א שטייגער, זאָל ער איצט טראכטן מיין מאמע?

וואָס האָט איר צו קלערן, סע וואָלט אונאדע גוט געווען צו זיין
א שאַלעם אלייכעם.

זאָגט מען, אַבער, אז קעדיי צו זיין א שאַלעם אלייכעם, דארף
מען א סאך לערנען און לייענען. זעט איר, דאָס איז שוין אביסל
טרויעריק.

אדעראכע, זאָגט איר אליין, ווי אזוי קען מען פריילעך מאכן
יענעם ווען אפן הארצן איז אזוי נישט פריילעך...

א י נ ה א ל ט

זייט

7

באגלייט-וואָרט פֿון צאלעל בלייז

אין דער נאָרער וועלט

15	דעם שרעטעלעם כאָלעם
19	די גרענעץ
23	דער שוסטער באַ זיין אַרבעט
28	אַ מאַיסע מיט אַ קעניג
34	האַפענונג

אונדזער קליינזאָרג

39	נאַכעם
41	אַ מאַיסע מיט אַ זייגערל
44	קרוינדעלע און שיינדעלע
47	פוטבאָל
52	אין אַ ווינטערדיקן אָוונט
58	אָוורעמעלע שפּאַרט געלט
61	אַן זון
64	ליקעכאַמע
67	ראַדיאָ
73	אַ לופט־דרייזע אין... טראַמוווי

זייט	
79	רעזשעס
84	וואָס שיינדעלע האָט ליב
86	אין אַ זונטיק אינדערפרי
90	אין גאָרטן פון די כאַיעס איז רואיק...

אין שווערע צייטן

99	מילכאָמע
105	אין שפּאַניע
108	בא די פּאַרטיזאַנער
114	כאַוויירים

בא אונדז אין שול

121	כאַנעלע
126	דער כעלעמער
132	דער לערער קען ניט שרייבן...
136	ווען איך בין שאַלעם-אַלייכעם...

דערשינען אין בוענאָס איירעס,
אין מאַנאט יולי 1945, אין
דער דרוקעריי „אַפטימוס“.
